

Älä tule paha trippi, tule hyvä trippi

Psykedeelikokemuksen kontekstuaalinen rakentuminen
haastatteluaineiston valossa

Ronja Järvelin

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiologia

Pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Sosiaalitieteiden maisteriohjelma	
Tekijä – Författare – Author Ronja Järvelin			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Älä tule paha trippi, tule hyvä trippi. Psykedeelikokemuksen kontekstuaalinen rakentuminen haastatteluaineiston valossa.			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Sosiologia			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Maaliskuu 2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 76+4
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan psykedeelisen kokemuksen kontekstuaalisia ulottuvuuksia siitä näkökulmasta, miten psykedeelisiä käyttäneet ihmiset itse kertovat kokemuksistaan. Lisäksi tarkastellaan, millaisia merkityksiä eri kontekstitekijät saavat haittojen vähentämisen näkökulmasta. Käyttökontekstin merkitykseen haittojen vähentämisen näkökulmasta on kirjallisuudessa perinteisesti viitattu käyttöympäristön (setting) käsitteellä. Tällä on vuoroin tarkoitettu välittömästi käyttötapahtumassa läsnä olevia esineitä ja ihmisiä, vuoroin kulttuurin, arvojen ja normien kaltaisia tekijöitä. Tämä tutkimus ottaa etäisyyttä sosiaalisen ja materiaalisen sekä välittömän ja kulttuurisen kaltaisiin kahtiajakoihin tukeutumalla toimijaverkostoteoriasta vaikutteita ottavaan lähestymistapaan, jossa ilmiöiden keskiöön nostetaan toimijoiden väliset suhteet. Tutkimuksen aineisto koostuu yhdestätoista (11) yksilöhaastattelusta. Aineisto on analysoitu laadullisin menetelmin.</p> <p>Haastatteluiden perusteella psykedeelisen kokemuksen konteksti muodostuu käytännöistä, aineesta ja ympäristöstä. Kokemusta edeltävään aikaan sijoittuvilla käytännöillä optimoidaan olosuhteet ja valmistaudutaan objektien, suhteiden ja toimintakyvyn muutoksiin. LSD puolestaan rakentaa kontekstia paitsi näiden muutosten kautta myös käyttäytymällä eri tavoin riippuen esimerkiksi siitä, kuinka suuri annos on, mihin muihin psykoaktiivisiin aineisiin sitä yhdistellään ja millaisia toimijoita käyttötapahtumassa on läsnä. Näiden toimijoiden materiaalisosiaalinen yhteenliittymä, tila, sekä rakentuu käytännöissä että vaikuttaa näihin mahdollistaen ja rajoittaen. Tilan lisäksi myös yhteiskunnan kaltaiset kollektiivit muodostavat osan kokemuksen kontekstia heijastamalla kokemuksen emotionaaliseen viireeseen esimerkiksi huumausainepolitiikan herättäminä vainoharhaisina pelkoina. Haittojen vähentämisen näkökulmasta olennaisena näyttäytyy se, että muihin kontekstuaalisiin toimijoihin on mahdollista vaikuttaa aktiivisilla valinnoilla. Vaikka myös ei-inhimilliset toimijat, kuten LSD ja ympäröivät tavarat, rakentavat kontekstia vaikuttaen jatkuvasti myös inhimillisiin toimijoihin, mahdollistaa inhimillinen ennakoitukyky näiden vaikutusten arvioinnin ja huomioimisen etukäteen.</p> <p>Kontekstin tarkasteleminen jatkuvan muutoksen ja uudelleen rakentumisen liikkeenä poikkeaa sosiaalitieteellistä päihdetutkimusta hallinneesta ajattelutavasta, jossa "(sosiaalisen) settingin" on pitkälti katsottu määrittelevän kokemuksia ikään kuin yksilön ulkopuolelta. Tutkimus tarjoaa yhdenlaisen jaottelun kokemuksen kontekstuaalisesta rakentumisesta. Olennaisempaa kuin tarjotun jäsenyyksen sovittelu uusiin aineistoihin olisi kuitenkin kiinnittää myös pähteiden käytön tutkimuksessa nykyistä enemmän huomiota todellisuuden kompleksisuuteen, epäselvyyteen ja muutokseen. Vaikka tällainen lähestymistapa tarjoaa harvoin selkeitä vastauksia, se voi mahdollistaa yksityiskohtaisemman, paikallisemman ja sitä kautta myös hyödyllisemmän tiedontuotannon päihdevalistuksen ja haittojen vähentämistä tukevien toimien kehittämisen tueksi.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords LSD, psykedeelit, konteksti, haittojen vähentäminen			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Anu Katainen			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
2 Katsaus kirjallisuuteen	6
2.1 Huumausaineiden käytön historia ja yleisyys Suomessa	6
2.2 Suomen huumausainepolitiikka ja muutostuulet	7
2.3 Psykedeelit sosiaalitieteellisen tutkimuksen kohteena	9
2.3 Psykedeelit ja haittojen vähentäminen	11
3 Käsitteelliset ja teoreettiset lähtökohdat	13
3.1 Keskustelu "settingin" ja käyttökontekstin käsitteistä	13
3.2 Toimijaverkostoteoria käsitteellisen näkökulman taustakehyksenä	15
Toimijaverkostoteoriasta inspiroitunut päihdetutkimus	17
3.3 Käsitteiden hyödyntäminen tässä tutkimuksessa	18
4 Aineisto ja menetelmät	20
4.1 Aineisto	20
Haastatteluihin osallistuneiden taustatiedot	20
Aineiston hankinta, käsittely ja säilytys	22
Haastatteluiden sisältö ja tyyli	23
4.3 Haastatteluaineiston rajoitukset ja mahdollisuudet	25
4.2 Eettiset näkökulmat	26
4.4 Analyysin toteuttaminen	27
5 Psykedeelisen kokemuksen kontekstuaalinen rakentuminen	29
5.1 Valmistautumisesta vaikutusten vastaanottamiseen	30
Olosuhteiden optimointi	30
Suhtautumisen merkityksestä	34
5.2 Kun LSD liittyy yhteen muiden toimijoiden kanssa	36
Objektien, toimijuuden ja suhteiden uudelleen muotoutuminen	36
Annoksen voima ja vaikutukset välittävä materia	41
LSD:n yhteistoiminta muiden psykoaktiivisten aineiden kanssa	44
5.3 Tilat ja kollektiivit käyttöympäristönä	46
Mahdollistavat tilat	47
Tilojen rakentuminen käytännöissä	50
Tiloissa kaikuvat kollektiivit	52
Kollektiivien symbolinen välittyminen ja uudelleen rakentumisen mahdollisuudet	56

6 Johtopäätökset	59
6.1 Yhteenvedo	59
6.2 Pohdinta	61
Lähdeluettelo	68
Liitteet	77
Liite 1. Haastattelukutsu	77
Liite 2. Haastattelurunko	78
Liite 3. Haastateltaville annetut tiedot tutkimuksesta	80

Taulukot ja kuvat

Taulukko 1. Haastateltuihin osallistuneiden taustatiedot, s. 21.

Kuvio 1. Kontekstin rakentumien ulottuvuuksien yhteistoiminnassa, s. 61.

Aineisto-otteiden lyhenteet ja erikoismerkinnät

H	Haastateltava
R	Tutkija (Ronja Järvelin)
[]	Sisältö lisätty jälkikäteen
[--]	Sisältöä poistettu
--	Lause katkeaa
...	Tauko
<u>alleviivaus</u>	Painokkaasti sanottu sana (alleviivaus)
((tarkennus))	Äänensävy, naurahdukset ja muut sanattomat ilmaukset

1 Johdanto

Psykedeelejä koskeva tutkimus on lisääntynyt 2000-luvulla huomattavasti. Tiedeyhteisössä ilmiötä on alettu kutsua psykedeeliseksi renessanssiksi (Sessa 2017). Samanlaisia arvioita on 2010-luvun loppupuoliskolla esitetty myös suomalaisessa mediassa (Yle 19.11.2019).

Tutkimusta on tehty erityisesti psykedeealien terapeuttisesta potentiaalista ja subjektiivisista vaikutuksista (Carhart-Harris ym. 2016; Noorani ym. 2018; Johnstad 2018; Watts ym. 2017; Schmid & Liehti 2018). Kasvava kiinnostus psykedeelejä kohtaan on kansainvälisesti näkynyt jonkin verran myös koeolosuhteiden ulkopuolella tapahtuvaa laitonta käyttöä koskevan tutkimuksen lisääntymisenä (esim. Prepeliczay 2002; Móró, Simon, Bárd & Rácz 2011; Riley, Thompson & Griffin 2010; Johnstad 2018). Opinnäytetöitä lukuun ottamatta psykedeealien laitonta käyttöä on kuitenkin tutkittu Suomessa varsin vähän.

Psykedeeelit ovat joukko tajunnantilaan vaikuttavia yhdisteitä. Näistä tunnetuimpien (LSD, sienet, meskaliini ja DMT) käyttö on luokiteltu Suomessa rikolliseksi (rikoslaki 39/1889). Vaikka LSD:n ja psykedeealien käyttöä voidaan pitää Suomessa suhteellisen marginaalisena, on niiden käyttö kuitenkin kuluneella vuosituhanella lisääntynyt (Karjalainen, Pekkanen & Hakkarainen 2020). Osaltaan tämä liittyy yleiseen laittomien aineiden käytön lisääntymistrendiin (Karjalainen ym. 2020). On myös arvioitu, että huumausainekaupan digitalisoituminen eli siirtyminen aiempaa selvemmin verkkoon on vaikuttanut etenkin erilaisten psykedeealien käytön lisääntymiseen (Rosino & Linder 2015). Vaikka uusista haittojen vähentämisen käytännöistä ja Suomen huumausainepolitiikan uudistustarpeista on keskusteltu 2010-luvulla runsaasti (esim. HS 24.2.2020; Yle 29.10.2019; Hakkarainen & Tammi 13.2.2018; Järvelin ym. 2019), ei psykedeealien käyttöä ole näissä keskusteluissa juurikaan sivuttu.

Lähtökohtaisesti kaikkien tajunnan tilaa muuttavien aineiden käyttäminen on riskialtista. Psykedeelit muodostavat laittomien aineiden joukossa kuitenkin aivan erityisen joukkonsa, sillä niiden käyttöön ei ole liitetty mahdollisuutta riippuvuuksien syntymiseen. Myös esimerkiksi hengenvaarallisen LSD-annostuksen yläraja on toistaiseksi tuntematon. (Nichols 2016.) Psykedeelien käytön riskien on kuvattu olevan enimmäkseen lyhytaikaisia liittyvän lähinnä mielen järkkymiseen (Nichols 2016; Carbonaro ym. 2016; Carvalho ym. 2014). Käytön aikaisella mielentilalla (*set*) sekä käyttöympäristöllä (*setting*) on katsottu olevan näiden riskien ennalta ehkäisemisen kannalta keskeinen merkitys (Zinberg 1986; Hartogsohn 2017; Carhart-Harris ym. 2018a).

Käyttöolosuhteita, joista kirjallisuudessa puhutaan myös kontekstina, on tarkasteltu erityisesti Norman Zinbergin (1986) *Drug, Set and Setting* -teoksen pohjalta. Zinbergin mukaan päihteiden käytön lyhyt- ja pitkäaikaiset vaikutukset eivät muodostu ainoastaan aineen farmakologisista ominaisuuksista, vaan käyttötapahtumassa myös psyykkisillä ja sosiaalisilla lähtökohdilla on merkitystä. Käyttöympäristön ja kontekstin käsitteitä on kuitenkin käytetty enemmän selittävinä kuin selitystä kaipaavina ilmiönä eikä niiden merkityksellistä sisältöä ole juurikaan kyseenalaistettu (Duff 2011; 2012; 2013; ks. myös Pyyhtinen & Lehtonen 2015, 253-254).

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on tarjota Zinbergin jaottelua hienojakoisempi käsitteellinen jäsenitys siitä, millaiset tekijät vaikuttavat psykedeelistä kokemusta määrittävän kontekstin muotoutumiseen, jotta nämä tekijät voitaisiin ottaa huomioon psykedeelien ja myös muiden tajunnantilaa muuttavien yhdisteiden käyttöön liittyviä haittoja vähentäviä toimia suunniteltaessa. Kun psykedeelien käyttö yleistyy ja kontrollipohjaiselle huumausainepolitiikalle etsitään vaihtoehtoja, on paikalliselle, yksityiskohtaiselle ja käyttävien ihmisten kokemuksista nousevalle tiedolle kasvava tarve (ks. myös Duff 2007). Perinteisen päihdevalistuksen uskottavuuskriisistä on puhuttu jo toistakymmentä vuotta (Salasuo 2006). Jäsenykseni psykedeelisen kokemuksen kontekstista pohjautuu yhteentoista (11) LSD:tä käyttäneiden ihmisten kanssa tekemääni yksilöhaastatteluun.

Pyrin raportissa vastaamaan kahteen tutkimuskysymykseen:

1. Millaisista ulottuvuuksista LSD:n käyttökonteksti muodostuu?
2. Mikä merkitys eri kontekstuaalisilla tekijöillä on psykedeelien käyttöön liittyvien haittojen vähentämisen näkökulmasta?

Lähestyn sekä toimijuutta että kontekstia toimijaverkostoteoriasta (esim. Latour 2005) vaikutteita ottavasta näkökulmasta kiinnittäen analyysissä huomiota erityisesti toimijoiden välisiin suhteisiin ja prosesseihin (Duff 2012). En näin ollen sulje pois ei-inhimillisten toimijoiden, kuten kaikenlaisen materian, kykyä vaikuttaa tapahtumien ja tilojen muotoutumiseen.

Aluksi taustoitan tutkimaani ilmiötä sekä empiirisen (luku 2) että teoreettisen (luku 3) kirjallisuuden pohjalta. Tämän jälkeen avaan tarkemmin, miten keräsin käyttämäni aineiston ja kuinka sitä käsitteletin. Samassa yhteydessä pohdin haastatteluaineiston käyttöön liittyviä rajoituksia ja mahdollisuuksia sekä tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä kysymyksiä, minkä jälkeen kerron, kuinka toteutin analyysin. (Luku 4.) Tulokset olen jakanut kolmeen alalukuun, joista jokaisessa käsitteletin yhtä kontekstin pääulottuvuuksista (luku 5). Lopuksi vedän havaintoni yhteen, pohdin tutkimustulosteni merkittävyyttä edellä esittelemäni tutkimustarkoituksen näkökulmasta sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita (luku 6).

2 Katsaus kirjallisuuteen

2.1 Huumausaineiden käytön historia ja yleisyys Suomessa

Huumausaineet ovat kemiallisia yhdisteitä, jotka on kansainvälisissä sopimuksissa määritelty huumausaineiksi (huumausainelaki 373/2008). Juridisesti myös LSD on huumausaine. Tässä tutkimuksessa viitataan asiayhteydestä riippuen joko huumausaineisiin, laittomiin yhdisteisiin, päihteisiin tai psykedeeleihin. Päihteiksi katson kaikki tajunnantilaa muuttavat psykoaktiiviset aineet, mukaan lukien kofeiini, alkoholi ja nikotiini, joita on mahdollista käyttää päihdyttäviin eli tajunnantilaa muuttaviin tarkoituksiin. Psykedeeleihin puolestaan lasken kuuluvaksi tietyt psykoaktiiviset aineet, joilla on tajuntaa laajentavia vaikutuksia (ks. luku 2.3). Myös LSD kuuluu psykedeeleihin. Pyrin välttämään psykedeeleiden ja muiden laittomien yhdisteiden kutsumista huumeiksi ja niitä käyttäviä ihmisiä ”huumeidenkäyttäjiksi”, elleivät ilmaukset nouse taustakirjallisuudesta tai aineistosta. Tällaisiin ilmaisuihin liittyy leimaava ja moralistinen sävy, jota en halua käsitteellisillä valinnoillani vahvistaa.

Laittomien yhdisteiden käytön historiaa Suomessa on jäsennelly ”huumeaallon” käsitettä hyödyntäen. Tällä viitataan erityisesti kahteen ajanjaksoon, jolloin nykyisin huumausaineiksi luokiteltujen aineiden käyttö lisääntyi Suomessa voimakkaasti. Ensimmäiseksi ”huumeaalloksi” on kutsuttu 1960-luvun ja 1970-luvun taitetta. Tällöin kansainvälisten, erityisesti Yhdysvalloista virtaavien vaikutteiden myötä kannabiksen käyttö yleistyi myös Suomessa. Toinen aalloksi kutsuttu yleistymisjakso puolestaan paikantuu 1990-luvulle, jolloin laittomiksi luokiteltujen yhdisteiden käyttö laajeni aiempaa enemmän osaksi nuorten aikuisten vapaa-aikaa. (Seppälä & Salasuo 2001; Hakkarainen ym. 2015.)

Osa tutkijoista (esim. Seppälä & Salasuo 2001; Hakkarainen ym. 2015) on ehdottanut, että toisen aallon sijaan tulisi pikemminkin puhua “vedenpinnan pysyvistä noususta”, sillä 2000-luvulle tultaessa laittomia aineita kokeilleiden määrä vakiintui aiempaa korkeammalle tasolle. Vuonna 2019 julkaistun väestökyselyn mukaan noin viidennes suomalaisista on kokeillut jotakin huumausaineeksi määriteltyä ainetta, yleisimmin kannabista. LSD:tä on elämänsä aikana kokeillut noin kolme prosenttia väestöstä. Laittomia aineita kokeilleiden osuus on kasvanut erityisesti nuorten aikuisten keskuudessa. (Karjalainen, Pekkanen & Hakkarainen 2020.)

Myös asenteet huumausaineiksi luokiteltuja aineita kohtaan ovat lieventyneet selvästi kuluneiden 30 vuoden aikana (Karjalainen ym. 2020). Voidaankin kysyä, onko Juha Partasen (2002) luonnehdinta suomalaisesta “narkofobiasta” enää ajankohtainen. Käsitteellä on suomalaisessa päihdetutkimuksessa pitkään viitattu suomalaisten konservatiivisiin asenteisiin, joissa kaikenlaiseen laittomien päihteiden käyttöön suhtaudutaan varsin kielteisesti. Kansainvälisesti laittomien yhdisteiden käytön normalisoitumisesta on keskusteltu jo 1990 -luvulta asti (esim. Parker, Parker, Aldridge & Measham 1998).

2.2 Suomen huumausainepolitiikka ja muutostuulet

Suomen huumausainepolitiikka on pitkään perustunut kontrollille. Erilaisten yhdisteiden käyttöön liittyviä haittoja, kuten rikollisuutta ja terveysongelmia, on pyritty vähentämään ensisijaisesti vähentämällä käyttöä. Poliitiikan keskeisenä tavoitteena on käytön, myynnin, välittämisen ja maahantuonnin ehkäiseminen. Myös huumausaineiden käyttö on rikoslaissa rangaistavaksi määritelty teko. Tämän on osaltaan arvioitu toimivan pelotteena, joka vähentää huumeiden kokeilua ja käyttöä. (Varjonen 2015, 13).

Laittomien yhdisteiden käyttö Suomessa ei kuitenkaan ole kuluneina vuosikymmeninä vähentynyt. Sen sijaan se on lisääntynyt, kuten edellä kuvasin. Käytön lisääntymisen myötä ovat

lisääntyneet myös käyttöön liittyvät haitat, mikä on tuonut kontrollipolitiikan rinnalle haittojen vähentämiseen keskittyviä terveys- ja päihdepoliittisia käytäntöjä. Haittojen vähentämisen ja kontrollipolitiikan yhdistyminen on tehnyt Suomen huume-politiikasta Tuukka Tammen (2007) sanoin “kaksiraiteisen”. Tunnetuimpia esimerkkejä haittoja vähentävistä käytännöistä ovat sosiaali- ja terveysneuvontapisteiden tekemä käyttövälineiden vaihtotoiminta ja opioidikorvaushoito. 2010-luvun loppupuoliskolla on keskusteltu myös muun muassa valvotuista käyttötiloista (HS 1.4.2019), ainetunnistuksesta (Järvelin ym. 2019) sekä käytön rankaistavuuden mielekkyydestä (Hakkarainen & Tammi 13.2.2018).

Haittojen vähentäminen on kuitenkin muutakin kuin päihdepoliittisia käytäntöjä ja palveluita. Se voidaan nähdä myös ajattelutapana ja reformiliikkeenä, jonka taustalla vaikuttavat paitsi kansanterveydelliset ongelmat myös huoli laittomia yhdisteitä käyttävien henkilöiden ihmisoikeuksista. Tuukka Tammen ja Toivo Hurmeen (2006) mukaan haittojen vähentäminen lähtee ajatuksesta, jonka mukaan päihteitä ei voida poistaa yhteiskunnasta, mutta niiden aiheuttamia haittoja on mahdollista monin tavoin vähentää. Huumausaineita käyttäviin ihmisiin tulisi haittojen vähentämisen näkökulmasta suhtautua neutraalisti ja täysivaltaisina yhteisön jäseninä, ei moralistisesti poikkeustapauksina tai toimenpiteiden kohteina. (mt.) Oma lähestymistapani päihteiden käyttöön perustuu haittojen vähentämiselle, joka muodostaa myös tämän tutkimuksen auki kirjoitetun arvopohjan.

Sekä erilaisten aineiden määrä että käyttötapojen kirjo on kuluneina vuosikymmeninä monipuolistunut. Uusia psykoaktiivisia aineita ilmaantuu Euroopan markkinoille viikoittain, vaikka uusien aineiden määrä onkin kuluneina vuosina taittunut (EMCDDA 2019). Laittomia yhdisteitä myös käytetään hyvin erilaisiin tarkoituksiin, kuten itselääkinnällisesti (Kekoni 2007; Johnstad 2018), parantamaan suorituskykyä opiskelu- tai työelämässä (Johnstad 2018) sekä osana uskonnollisia tai henkisiä rituaaleja (Loizaga-Velder & Verres 2014). Suurin osa laittomien aineiden käytöstä on satunnaista ja kokeiluluontoista eikä näin ollen aiheuta sosiaalisia, taloudellisia tai mielenterveydellisiä haittoja (UNODC 2018). Mutta voiko käytöstä olla myös hyötyä? Aihe on arka, eikä kansanterveydellisesti painottunut päihdetutkimus ole

juurikaan puuttunut siihen. Sanna Hautala (2018, 81 – 82) kollegoineen on arvellut tämän johtuvan paitsi rahoitussyistä myös siitä, että tutkijat pelkäävät leimautuvansa huumemyönteisiksi.

Tutkimusta joidenkin psykedeeleiksi luokiteltujen yhdisteiden, kuten LSD:n ja psilosybiinin, hyödyistä erityisesti osana mielenterveydellisten ongelmien hoitoa on kuitenkin tehty kuluneella vuosikymmenellä huomattavan paljon (esim. Gasser ym. 2014; Noorani ym. 2018; Watts ym. 2017; Crob ym. 2011). Kliinisten koeolosuhteiden ulkopuolella tapahtuva laitton käyttö ei kuitenkaan ole herättänyt samanlaista kiinnostusta. Tästä huolimatta osa tutkijoista on korostanut, että psykedeeleiden terapeuttiset hyödyt koskettavat myös terveitä, omatoimisesti psykedeelejä käyttäviä ihmisiä (Gandy 2019; Elsey 2017) ja ettei näitä seikkoja tulisi unohtaa myöskään huumausainepolitiikan reformista keskusteltaessa (Elsey 2017).

2.3 Psykedeelit sosiaalitieteellisen tutkimuksen kohteena

Psykedeelit ovat ryhmä tajunnantilaa muuttavia aineita. Niin kutsuttuihin klassisiin psykedeeleihin lasketaan tavallisimmin kuuluvaksi LSD, psilosybiiniä sisältävät sienet, eräistä kaktuslajikkeista saatava meskaliini sekä DMT. LSD:n, kuten muidenkin klassisten psykedeeleiden, vaikutukset välittyvät serotoniinireseptoreiden kautta. Subjektiiivisella tasolla vaikutukset koetaan muutoksina ajan, tilan, paikan, aistien ja minän kokemuksissa. (Nichols 2016.)

LSD eroaa muista klassisista psykedeeleistä lähinnä vaikutusten pituuden ja synteettisen alkuperänsä puolesta. Tässä tutkimuksessa keskityn nimenomaan LSD:hen siksi, että ennen tutkimuskysymysten tarkentumista tarkoitukseni oli käsitellä myös ainetunnistuspalvelun (*drug checking*, esim. Brunt 2017) käyttömahdollisuuden merkitystä psykedeelejä käyttäville ihmisille

(ks. myös Järvelin ym. 2019). Psilosybiiniset ja muut orgaaniset yhdisteet eivät pääsääntöisesti kuuluu tällaisten palveluiden yhteydessä tutkittaviin aineisiin.

Psykedeelien käytöstä on 2010-luvulla laadittu yksittäisiä sosiologisia (esim. Saarinen 2019; Koivula 2017) ja muita sosiaalitieteellisiä (esim. Lehtinen 2017; Koivuranta 2015) opinnäytetöitä, mutta muuten kiinnostus on ollut tieteenalalla vähäistä. Laadullinen tutkimus on keskittynyt lähinnä valottamaan, miksi psykedeeljä ylipäätään käytetään (Hautala ym. 2018; Kataja ym. 2016; Seppälä & Mikkola 2004; Seppälä 2001; Hakkarainen 1987). Sekä kotimaisissa että kansainvälisissä tutkimuksissa on toistuvasti korostettu käytön introspektiivisiä eli oman mielen tarkasteluun liittyviä ulottuvuuksia, mutta myös käyttöön liittyvää henkisyttä, elämyksellisyyttä ja pyrkimyksiä yhteyteen luonnon kanssa on pidetty keskeisinä psykedeelien käytön motiiveina (ks. myös Prepeliczay 2002; Móró ym. 2011).

Hiljattain on nostettu keskusteluun myös uudempia, 2000-luvulla yleistyneitä tapoja käyttää psykedeeljä. Yksi esimerkki uudemmissa käytön muodoista on mikroannostelu eli hyvin pienien käyttömäärien nauttiminen. Mikroannostelun pyrkimyksenä ei ole tajunnantilan selvästi havaittava muuttaminen, vaan esimerkiksi työtehon parantaminen, mielenterveysongelmien itselääkinnällinen hoito tai yleinen olotilan kohottaminen (Johnstad 2018). Psykedeelien käyttötapojen on myös arveltu muuttuneen 1960-luvulta niin, että henkisten ja tajuntaa laajentavien pyrkimysten sijaan käytön motiiveissa korostuvat pikemminkin aistien voimistumista korostavat elementit ja musiikitapahtumiin liittyvän elämyksellisyyden vahvistaminen (Lyvers & Meester 2012, 411). Sarah Riley, James Thompson ja Christine Griffin (2010) ovat puolestaan esittäneet, että toisin kuin 1960-luvulla, "drop out" -mentaliteetin sijaan psykedeeliset kokemukset saavat merkityksensä yksittäisinä irrottautumisen hetkinä neo-liberaalin yhteiskunnan paineessa. Toisaalta kyselytutkimuksissa LSD:tä ja psilosybiiniä käyttävät ihmiset ovat raportoineet tajunnan laajentamisen keskeisimmäksi käytön syyksi (esim. Lyvers & Meester 2012, 415).

Tässä tutkimuksessa en ota kantaa psykedeelien käytön motiiveihin tai pyri luokittelemaan psykedeeliejä käyttäviä ihmisiä erilaisiin “psykedeeli- tai teknokulttuurin” (esim. Seppälä 1999) kaltaisiin kategorioihin. Edellä kuvatun tutkimuksen esittelemisen tarkoituksena on lähinnä tuoda näkyväksi, millaisista näkökulmista psykedeelien käyttöä on sosiaalitieteiden piirissä tutkittu.

Kun tässä tutkimuksessa kirjoitan psykedeelisestä kokemuksesta, viittaan sekä psykedeelien aikaansaamaan muuntuneeseen tajunnantilaan että haastattemieni henkilöiden kokemukseen tuosta tajunnantilasta. Jälkimmäisen osalta ymmärrykseni nojaa fenomenologiseen oletukseen siitä, että kokemukset muotoilevat yksilöllisiä merkityshorisontteja, kuten Veli-Matti Ulvinen (2012, 59) on asian tiivistänyt. Uudet kokemukset niin ikään järjestelevät uudelleen niitä tyypittelyjä ja kategorisointeja, joiden kautta ihmiset jäsentävät paikkaansa todellisuudessa (Ulvinen 2012, 59). Vastaavanlaisia psykedeelisen kaltaisia kokemuksia on kuitenkin mahdollista saavuttaa myös ilman psykoaktiivisten aineiden käyttöä, esimerkiksi erilaisten hengitystekniikoiden avulla (Pressman 1992).

2.3 Psykedeelit ja haittojen vähentäminen

Klassisia psykedeeliejä on pidetty verrattain turvallisina aineina, sillä ne eivät monien muiden psykoaktiivisten yhdisteiden tavoin muun muassa aiheuta fyysistä riippuvuutta. Tämän on arveltu johtuvan siitä, ettei psykedeelillä ole suoria vaikutuksia dopamiinireseptoreihin. Hengenvaarallista ylärajaa esimerkiksi LSD:n annokselle ei tunneta. (Nichols 2016.) Keskeisimmät käytön riskit liittyvän akuutteihin pelkotiloihin (Carvalho ym. 2014), joita lievittämään on kehitetty aivan omanlaistaan ensiaputoimintaa. Psykedeelinen ensiaputoiminta, jota toteuttavat erilaiset ruohonjuuritasolta ponnistaneet järjestöt lähinnä festivaaliympäristössä, tarjoaa rauhallisen tilan ja keskusteluapua henkilöille, jotka painivat intensiivisten vaikutusten herättämien tunteiden ja ajatusten kanssa (Carvalho ym. 2014).

Psykedeelien, samoin kuin lukuisten muidenkin laittomien yhdisteiden, käyttöön liittyvien haittojen vähentäminen on toistuvasti myös palautettu alakulttuureihin ja niiden suojaavaan vaikutukseen (esim. Zinberg 1986; Jacinto, Duterte, Sales & Murphy 2008). "Alakulttuurin" on sanottu tarjoavan kehyksen, joka sekä määrittää kokemukseen liittyviä odotuksia että tarjoaa välineitä kokemuksen tulkintaan ja integrointiin (Seppälä & Mikkola 2004). Haastatteluihin osallistuneista ihmisistä valtaosa ei kuitenkaan identifioinut itseään alakulttuurien kaltaisten ryhmittymien kautta. Etäisyyttä otettiin esimerkiksi "*stereotyyppiseen trippaajaan*", "*alakulttuureihin*" ja "*LSD:n käyttäjiin yleisesti*", vaikka poikkeuksiakin toki löytyi.

Suojaavien "alakulttuurien" lisäksi psykedeelien käyttöön liittyvien riskien ennalta ehkäisemisen näkökulmasta keskeisenä on pidetty sitä, millaisessa mielentilassa ja ympäristössä ainetta käytetään (Carhart-Harris ym. 2018a; Hartogsohn 2017). Tällä tarkoitetaan sitä, etteivät aineen vaikutukset muodostu yksinomaan aineesta, vaan myös muilla käyttötapahtumaan vaikuttavilla tekijöillä on huomattavan suuri merkitys (Zinberg 1986). Esimerkiksi psykedeelien terapeuttista käyttöä koskevien tutkimusten lupaavien tulosten on arveltu olevan pitkälti sen ansiota, että psykologisen tuen lisäksi koeolosuhteiden suunnittelussa ja toteutuksessa on kiinnitetty tarkasti huomiota valaistuksen ja musiikin kaltaisiin konkreettisiin ympäristötekijöihin (Carhart-Harris ym. 2018a, 2). Kun näin ei ole toimittu, vaan LSD:tä on syötetty tutkimushenkilöille kliinisessä sairaalaympäristössä psykiatrien ympäröimänä, ovat kokemukset olleet koehenkilöille kauhistuttavia (Hartogsohn 2017, 5).

Mielentilan ja käyttöympäristön merkitykseen psykedeelien vaikutusten näkökulmasta on pääsääntöisesti viitattu englanninkielisellä käsitteparilla set ja setting. Set ja setting -käsitteille ei ole olemassa vakiintunutta suomennosta. Tässä tutkimuksessa puhun käytön aikaisesta mielentilasta (*set*) ja käyttöympäristöstä (*setting*) sekä yleisemmin kontekstista. Vaihtelevasti käytän myös englanninkielisiä set ja setting -käsitteitä. Lähestymistapaani kontekstiin avaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

3 Käsitteelliset ja teoreettiset lähtökohdat

3.1 Keskustelu "settingin" ja käyttökontekstin käsitteistä

Set ja setting -käsiteparin syntyminen on paikannettu 1900-luvun alkupuolella alkaneseen psykedeelitutkimukseen. Vuosisadan puolivälissä sloganin teki erityisen tunnetuksi psykedeeliaktivisti Timothy Leary. (Hartogsohn 2017, 1 – 2.) Set ja setting -ilmausta onkin kuvattu "meemiksi", jonka tarkoituksena on vähentää haittoja erityisesti psykedeelejä käyttävien keskuudessa (Neitzke-Spruill 2019). Lähes kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet käyttivät ilmausta pohtiessaan psykedeelien käyttöön liittyviä riskejä ja niiden ennalta ehkäisyä ilman, että erikseen avasivat käsiteparin merkitystä, mikä osaltaan kertoo sloganin itsestäänselvistä asemasta psykedeelejä käyttävien keskuudessa. Tutkimuskirjallisuudessa samoja käsitteitä on kuitenkin käytetty runsaasti myös muiden laillisten ja laittomien yhdisteiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa (esim. McElrath & McEvoy 2002; Shewan ym. 2000). Vaikka slogan painui hetkellisesti unohduksiin samalla, kun psykedeelejä koskeva tutkimus muuttui valtaosassa maailmaa laittomaksi, nousivat set ja setting uudelleen valokeilaan Norman Zinbergin (1986) *Drug, Set, and Setting* -teoksen myötä (Hartogsohn 2017, 2; 9).

Sittemmin klassikoksi nousseessaan tutkimuksessaan Zinberg esittää, etteivät aineiden vaikutukset muodostu yksinomaan itse aineesta (*drug*), vaan myös mielentilalla (*set*) ja käyttöympäristöllä (*setting*) on keskeinen merkitys (mt.). Zinbergin työhön on tukeuduttu sosiaalitieteellisessä päihdetutkimuksessa laajalti (esim. Moore 1993; Eisner 1997; Shewan ym. 2000; McElrath & McEvoy 2002; Dalgarno & Shewan 2005; Hartogsohn 2016 & 2017; Neitzke-Spruill 2019). Siitä, mitä käyttöympäristöllä oikeastaan tarkoitetaan, on kuitenkin käyty varsin vähän teoreettista keskustelua (Neitzke-Spruill 2019).

Zinbergin jaottelun lisäksi psykedeeljä koskevassa tutkimuksessa on pitkälti tukeuduttu myös Timothy Learyn, Ralph Metzlerin ja Richard Alperin (1964) *The Psychedelic Experience* -teokseen, jossa Leary ja tämän kollegat määrittelevät settingin kolmen ulottuvuuden kautta: fyysisenä, sosiaalisena ja kulttuurisena. Fyysisellä settingillä kirjoittajat viittaavat esimerkiksi säätilaan, mikäli psykedeelinen kokemus tapahtuu ulkona, sekä huoneen välittömään ilmapiiriin. Ilmapiiriin kannalta myös esineiden merkitystä pidetään keskeisenä. Sosiaaliseen settingiin puolestaan lasketaan kuuluvaksi muut kokemuksen aikana läsnäolevat ihmiset samalla, kun kulttuurinen setting asettaa rajat kokemuksen tulkinnalle. (mt.)

Toisin kuin Leary kollegoineen (1964), Zinberg ei erottele sosiaalista ja kulttuurista käyttöympäristöä, vaan lähestyy sosiaalista settingiä ensisijaisesti yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ulottuvuuksien kautta. Zinbergin lähestymistavassa sosiaalinen käyttöympäristö muodostuu paitsi yhteiskunnallisista ja kulttuurisista asenteista myös esimerkiksi vertaisryhmien vaikutuksesta, jotka sosiaalisten sanktioiden ja rituaalien kautta säätelevät käyttöä ja ehkäisevät sen muodostumista ongelmalliseksi. (Zinberg 1986.)

Empiirisessä tutkimuksessa settingin käsitettä on käytetty usein kuvaamaan juuri välittömän käyttötilanteen fyysisiä tai sosiaalisia tekijöitä, kuten käytön aikana seurassa olevia ihmisiä (Shewan ym. 200; McElrath & McEvoy 2002; Kerr, Kimber & Rhodes 2007). Toisaalta esimerkiksi ekstaasia käyttävien riskiyymmärrystä tutkineet David Shewan, Phil Dalgarno ja Gerda Reith (2000, 451) ovat esittäneet, että settingin käsitteeseen tulisi sisällyttää välittömien fyysisten ympäristötekijöiden lisäksi myös käyttävän ihmisen sosiaaliset verkostot sekä laajemmat yhteiskunnalliset vaikutustekijät, kuten jo Zinberg (1986) painotti. Tätä näkökulmaa on kirjallisuudessa myötälly (esim. Rhodes 2009; Neitzke-Spruill 2019). On myös esitetty, että käyttöympäristön "laajemmat" vaikutustekijät, kuten arvot, normit ja yhteiskunnalliset rakenteet, tulisi eritellä omaksi kollektiivisen käyttöympäristön (*collective setting*) käsitteeseen (Hartogsohn 2017, 10).

Päihteiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa settingiin tai käyttöympäristöön on vaihtelevasti viitattu myös kontekstin käsitteellä (esim. Hunt ym. 2007; Price Wolf ym. 2019). Esimerkiksi Bridget Freisthler kollegoineen (2014) lähestyy kontekstia sosio-ekonomisena kolmijakoisena kokonaisuutena, jossa sekä sosiaaliset, fyysiset että situationaaliset ulottuvuudet vaikuttavat siihen, millainen päihteen käyttökokemuksesta muodostuu. Tähän jaotteluun tukeutuen muun muassa nuorten alkoholin ja kannabiksen käyttöä tutkineet Jennifer Price Wolf, Sharon Lipperman-Kreda ja Melina Bersamin (2019) ovat esittäneet, että päihteiden käyttöä mukautetaan eri konteksteihin.

Käyttöympäristön tavoin myös kontekstin käsite on merkitykseltään epämääräinen ja häilyvä. Sen sävyihin ja sisältöihin on 2000-luvulla paneutunut erityisesti toimijaverkostoteoriasta vaikutteita ottanut Cameron Duff. Seuraavaksi avaan tarkemmin, mistä tällaisessa lähestymistavassa on kyse.

3.2 Toimijaverkostoteoria käsitteellisen näkökulman taustakehyksenä

Alun perin tieteen- ja teknologian tutkimuksen piirissä syntyneen toimijaverkostoteorian (*Actor Network Theory*, ANT) keskeisimpiin kehittäjiöihin kuuluvat muun muassa Bruno Latour, Michel Callon ja John Law. Toimijaverkostoteoria syntyi pyrkimyksestä purkaa luonnon ja kulttuurin sekä sosiaalisen ja materiaalisen välisiä kahtiajakoja aikakaudella, jolloin materiaa lähestyttiin sosiologiassa pitkälti sen välittämien sosiaalisten merkitysten kautta (Demant 2009; Pyyhtinen 2015). Siinä missä esimerkiksi sosiaalisesta konstruktionismista ammentava tutkimusote keskittyy kielen, käsitteiden ja diskurssien eli puhetapojen todellisuutta rakentavaan voimaan (Berger & Luckman 1966), toimijaverkostoteoriassa todellisuutta lähestytään toimijoiden välisten suhteiden ja käytäntöjen näkökulmasta. Toimijaverkostoteoria ei varsinaisesti ole teoria. Sitä voidaan pikemminkin pitää eräänlaisena käsitteellisenä

työkalupakkina tai tekniikkana (Hyysalo 2016, 278), jonka avulla on mahdollista tuoda esiin eri toimijoiden kytkeytyneisyyttä.

Yhteiskuntatieteissä on perinteisesti oltu kiinnostuneita sosiaalisten normien ja kulttuuristen perinteiden kaltaisista tekijöistä (Törrönen ym. 2015, 21). Toimijaverkostoteoreettinen ajattelu kuitenkin ottaa nimenomaan etäisyyttä durkheimilaiseen tapaan selittää ilmiöitä "puhtaalla" sosiaalisella. Sen sijaan, että esimerkiksi päihteiden käytön haittoja palautettaisiin yksioikoisesti normien tai kulttuurin kaltaisiin kategorioihin, pyrkivät toimijaverkostoteoriasta vaikutteita ottavat tutkijat ikään kuin laajentamaan selittävien toimijoiden karttaa (Demant 2009, 27). Tällä tarkoitetaan analyysin rakentamista tavalla, jossa ilmiöön vaikuttavia tekijöitä eritellään yksityiskohtaisesti ja, kuten John Law (2004, 10) painottaa, hitain ja uteliain askelin. Tutkimusta tehdessä olennaista on muistaa, että myös ei-inhimillinen aines vaikuttaa tapahtumien kulkuun, jolloin sitä tulisi tarkastella rinnakkain inhimillisten toimijoiden kanssa (Pyyhtinen 2015, 268-269). Toimijaverkostoteoreettisessa tutkimuksessa puhutaankin toimijoiden sijaan usein "aktanteista". Tällaisen käsitteellisen asemoinnin tarkoituksena on purkaa inhimillisen ja ei-inhimillisen aineksen vastakkainasettelua ja korostaa toimijoiden symmetrisen tarkastelun ihannetta (Pyyhtinen 2015, 269 – 270).

Toimijaverkostoteoreettisessa ajattelussa ja lähestymistavassa on keskeistä ajatus, ettei "asioilla" ole toisistaan erillistä essenssiä eli olemusta (Latour 2005, 44). Tällöin olennaista ei ole asioiden tutkiminen, vaan huomion kiinnittäminen inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden välisiin suhteisiin (Pyyhtinen 2015; Law & Hassard 1999; Duff 2013, 168). Yhteiskuntakaan ei siis Bruno Latourin ajattelussa muodosta erillistä entiteettiä, jolla olisi ilmiöihin nähden itsenäistä selitysvoimaa (Latour 2005, 4-5). Se on pikemminkin kollektiivi muiden joukossa; lukuisten inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden verkosto, jossa materiaaliset tekijät luovat toimijoiden välisiä liitoksia (Pyyhtinen 2015, 262), tai kuten Latour (2005, 4 – 5) asian ilmaisee, "yksi monista kiertävistä ja yhdistävistä elementeistä".

Toimijaverkostoteoriasta inspiroitunut päihdetutkimus

Erityisesti Cameron Duff on kritisoinut tapaa, jolla monet settingin tai kontekstin käsitteisiin tukeutuvat tutkijat selittävät päihteiden käyttöä kulttuurin, arvojen ja normien kaltaisilla, yksilön ulkopuolelle sijoittuvilla kategorioilla ja kokonaisuuksilla. (Duff 2011; 2012; 2013.) Duff korostaakin, että kontekstin tutkimuksessa olennaista on huomioida, miten erilaiset inhimilliset ja ei-inhimilliset toimijat yhdessä rakentavat paikallista kontekstia. Materian toimijuutta korostavasta näkökulmasta esimerkiksi puhelimet ja musiikki (Duff 2012) luovat kontekstia osana muiden toimijoiden yhteenliittymistä. Latourin ja Law'n ajatteluun tukeutuen Cameron Duff on myös korostanut, ettei konteksti aseta toiminnalle raameja, vaan rakentuu jatkuvasti uudelleen osana verkostoja ja yhteenliittymiä (mt., 146). Kontekstin rakentumisen prosessinomaisuutta on korostanut aiemmin myös esimerkiksi David Moore (1993), mutta toisin kuin Duff, ei Moore kiinnitä huomiota ei-inhimillisten tekijöiden merkitykseen osana prosessuaalisuutta. Toimijaverkostoteorian näkökulmasta tarkasteltuna rakentuminen on usein varsin konkreettista (Pyyhtinen 2015, 264), kun taas sosiaalinen konstruktionismi keskittyy todellisuuden rakentumiseen ensisijaisesti kielen ja merkitysten näkökulmasta (Berger & Luckman 1966).

Toinen olennainen lisä, jota materian merkitystä korostava tutkimussuuntaus on päihteiden käytön tutkimuskentälle tuonut, on huomion palauttaminen aineen (*drug*) toimijuuteen. Kontekstin lisäksi myös ainetta voidaan lähestyä moninaisena, muuttavana ja kontekstia rakentavana ulottuvuutena (Dwyer & Moore 2013). Käytetyt aineet saattavat esimerkiksi muuttaa tapahtumien kulkua niin, että ainetta käyttänyt henkilö ajautuukin käyttämään suunniteltua enemmän, tai mahdollistaa kohtaamisia tuntemattomien kanssa tavalla, joka muuten olisi epätodennäköisempää (Duff 2012, 151 – 152). Nuorten alkoholinkäyttöä toimijaverkostoteorian näkökulmasta tutkinut Jakob Demant on myös havainnollistanut, miten alkoholi voi "ottaessaan vallan" viedä pois sitä juoneen henkilön toimijuuden (Demant 2009, 37). Kyse ei siis aina ole siitä, päättääkö inhimillinen toimija laittaa elimistöönsä psykoaktiivista

ainetta, vaan kuinka aine elimistössä toimii ja vaikuttaa tapahtumaverkostojen muihin toimijoihin (Demant 2009, 36).

Vaikka monissa psykedeelien käyttöä koskevissa tutkimuksissa painotetaankin välittömien fyysisten tekijöiden, kuten valaistuksen ja musiikin merkitystä (Leary ym. 1964, Carhart-Harris ym. 2018a), ei käyttökontekstia ole psykedeelien osalta juurikaan lähestytty materiaan toimijuuden huomioon ottavasta näkökulmasta. Ainoa tiedossani oleva tutkimus, jossa psykedeelien käyttöä tutkitaan toimijaverkostoteoreettisesta näkökulmasta, on sosiologi Petteri Koivulan vuonna 2017 valmistunut pro gradu -tutkielma. Tutkimuksessaan Koivula ottaa kantaa myös kontekstin käsitteeseen esittäen, ettei käyttötilanteissa tapahtuvaa toimintaa voi palauttaa sosiaalisen kontekstin kaltaisiin yksittäisiin taustatekijöihin. Oma tutkimukseni eroaa Koivulan tutkimuksesta sekä aineistonsa että lähestymistapansa puolesta. Kuten edellä kuvasin, en Koivulan tavoin pyri toimijaverkostojen yksityiskohtaiseen jäljittämiseen, vaan tavoitteenani on tarkastella kontekstia prosessinomaisena rakentumisena. Tarkastelussa hyödynnän myös muita käsitteellisiä välineitä, kuten käytännöt (*practices*) ja ruumiillisuus (*embodiment*).

3.3 Käsitteiden hyödyntäminen tässä tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa lähestyn psykedeelisen kokemuksen kontekstia ja käyttöympäristöä muiden toimijaverkostoteoriasta vaikutteita ottaneiden tutkijoiden tapaan kiinnittämällä huomiota materiaan, suhteisiin ja muutokseen. Tutkimus lähtee liikkeelle ajatuksesta, että kaikella, mikä vaikuttaa "trippiin" eli psykedeeliseen kokemukseen, on toimijuus. Toimijuus on käsitteenä hämärä ja moniselitteinen, kuten Honkasalo, Leppo ja Ketokivi (2014) tiivistävät. Ymmärrän toimijuuden prosessina, joka jatkuvasti syntyy ja kuolee muiden ympärillä vaikuttavien toimijoiden toimesta. Tässä prosessissa olennaista ei ole toimijan materiaalisuus tai inhimillisyys, vaan se mitä tapahtuu ja millaisten suhteiden kautta. (Pyyhtinen 2015, 270; 2009, 29; Latour 2005)

Muita toimijaverkostoteoriaan paikantuvia käsitteitä, joita tutkimuksessa hyödynnän, ovat verkosto, yhteenliittymä, välittäjä ja käänös. Verkoston (*network*) käsitteen tarkoituksena on tuoda esiin toimijoiden kiinnittymistä toisiinsa tavalla, joka purkaa olioiden ja asioiden selvärajaisuutta (Pyyhtinen 2015, 270). Yhteenliittymällä (*assemblage*) viitataan sekä objektiin että prosessiin. Yhteenliittymä yhtäältä tapahtuu, kun erilaiset toimijat, verkostot ja vaikuttimet kohtaavat, toisaalta se on näiden tapahtumien lopputulos (Duff 2007). Yhteenliittymä ei kuitenkaan ole siihen liittyvien tekijöiden summa, vaan eräänlainen monen yhdentymä. Yhteenliittymästä on käytetty suomenkielisessä tutkimuksessa myös käänöstä koonti (Hyysalo 2016, 278). Välittäjällä (*mediator*) viitataan verkostojen ja tapahtumien aktiivisiin linkkeihin; keskeisiin toimijoihin, jotka muuttavat psykedeelikokemuksen kontekstiin liittyviä asioita, yhdistävät niitä toisiinsa ja saavat aikaan käänöksiä. Käänökset (*translation*) puolestaan ovat tapahtumien kulussa tapahtuvia yllättäviä muutoksia, jotka seuraavat toimijoiden liittymisestä yhteen. (Latour 2005, 39.)

Tarkastellessani kontekstin rakentumista suhteissa ja prosesseissa, hyödynnän myös käytäntöjen ja ruumiillisuuden käsitteitä. Käytännöillä (*practices*) viitataan yksinkertaisesti siihen, mitä kehot tekevät osana kontekstin rakentumista. Käytäntö eroaa toiminnasta siten, että se on luonteeltaan vapaaehtoista ja muutokseen pyrkivää. Ihmisruumista puolestaan lähestyn muusta ympäristöstä irrallisen objektin tai kokemusten säiliön sijaan prosessina, joka jatkuvasti elää ja muuttuu muiden sitä ympäröivien tekijöiden vaikutuksesta. Ruumis voidaan siis nähdä yhtenä maailma todellistumisen ja kontekstin tapahtumisen paikkana, joka sekä muokkaa ja vaikuttaa että muuttuu ja vaikuttuu. Tätä kehollista tapahtumista kutsun ruumiillistumiseksi (*embodiment*). (Duff 2007.)

Erittelemällä psykedeelisiä käyttäneiden ihmisten tarinoista eri ulottuvuuksia, toimijoita ja niiden välisiä suhteita on mahdollista syventää ymmärrystä niistä tekijöistä, jotka LSD:tä käyttäneiden ihmisten näkökulmasta ohjailevat psykedeelisen kokemuksen luonnetta. Kokemuksiin pohjautuvan ymmärryksen hyödyntämisellä on merkitystä myös toimivan haittojen vähentämisen

ja päihdevalistuksen kehittämisen näkökulmasta. Sen sijaan, että selittäisin kerrottuja kokemuksia yksilön ulkopuolelle paikantuvien sosiaalisten voimien, kuten kulttuurin tai normien näkökulmasta, analysoin aineistoani todellisuuden moninkertaisuutta (*multiple*), epäselvyyttä ja jatkuvaa uudelleen rakentumista kunnioittaen (Law 2004).

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu 11 yksilöhaastattelusta. Haastatteluiden pituudet vaihtelivat hieman yli tunnista noin kahteen ja puoleen tuntiin. Haastatteluista kuusi kesti tunnista puoleentoista tuntiin, yksi puolestatoista tunnista kahteen ja neljä yli kaksi tuntia. Äänitetyn haastattelumateriaalin kokonaispituus on noin 18 tuntia. Litteroitua tekstiä kertyi yhteensä noin 400 sivua (calibri, fonttikoko 11, riviväli 1,15).

Haastatteluihin osallistuneiden taustatiedot

Yhdestätoista haastattelemastani ihmisestä yhdeksän ilmoitti sukupuolekseen mies. Yksi haastateltava ilmoitti olevansa nainen ja yksi antoi minun päättää, merkitsisinkö mainitun sukupuolen vai jättäisinkö merkitsemättä. Merkitsin hänet mieheksi. Iältään haastateltavat olivat kaikki 21 – 35 vuotiaita. Yhtä lukuun ottamatta kaikki asuivat haastatteluhetkellä pääkaupunkiseudulla. Haastatelluista suurin osa (8 ihmistä) kävi haastatteluhetkellä töissä, kaksi oli opiskelijoita ja yksi työtön. Haastattelemistani henkilöistä suurin osa oli suorittanut toisen asteen koulutuksen, kolme alemman korkeakoulututkinnon ja yksi ylemmän korkeakoulututkinnon. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Haastatteluihin osallistuneiden taustatiedot

Sukupuoli	Lukumäärä
Mies	10
Nainen	1
Ikä	
21 – 25	2
26 – 30	5
31 – 35	4
Asuinseutu	
Pääkaupunkiseutu	10
Muu suuri kaupunkiseutu	1
Työ- / opiskelutilanne	
Töissä	8
Opiskelija	2
Työtön	1
Koulutustaso	
Toinen aste	7
Alempi korkeakoulututkinto	3
Ylempi korkeakoulututkinto	1

Kaikki haastateltavat olivat käyttäneet haastatteluhetkellä LSD:n lisäksi myös muita laillisia ja laittomia päihteitä, yleisimmin alkoholia, kannabista ja muita psykedeelejä, kuten psilosybiiniä

sisältäviä sieniä. Haastattelemieni henkilöiden kokemukset LSD:stä vaihtelivat muutamasta käyttökerrasta yli sataan. Käyttötiheys vaihteli keskimäärin muutamasta kerrasta vuodessa lähes viikoittaiseen.

Aineiston hankinta, käsittely ja säilytys

Rekrytoin haastateltavat yhtä lukuun ottamatta psykedeeliaiheisen, salaisen Facebook-ryhmän kautta (haastattelukutsu, liite 1). Sain rekrytointikutsun julkaisemiseen ryhmän ylläpitäjän luvan. Facebook-ryhmässä oli rekrytointihetkellä noin 700 – 800 jäsentä. Olin itsekin ollut ryhmän jäsen jo toista vuotta, minkä vuoksi tiesin, millaista keskustelua ryhmässä käydään. Ryhmää voisi luonnehtia asiakeskustelupainotteiseksi.

Yhden rekrytointikanavan käyttöön liittyy riski haastateltavien homogeenisuudesta. Toisaalta samanlaisia ongelmia ovat nostaneet esiin myös useita rekrytointikanavia hyödyntäneet tutkijat: voi olla, että tutkimuksiin joka tapauksessa osallistuvat ensisijaisesti vain koulutetut ja reflektointikykyiset ihmiset (Johnstad 2018, 49). Valitsin rekrytointikanavan lähinnä käytännöllisistä syistä. Olin lähes varma, että haastattelukutsuni herättäisi kiinnostusta, ja halusin rajoittaa yhteydenottojen määrää julkaisemalla ilmoituksen ainoastaan yhdessä kanavassa. Kerroin kutsussa etsiväni henkilöitä, jotka ovat kokeilleet LSD:tä kahdesti tai useammin. Kahden käyttökerran minimivaatimuksella pyrin takaamaan sen, että haastateltavilla oli kertynyt edes jonkin verran kokemuksen tuomaa perspektiiviä LSD:n vaikutuksiin, koettuihin hyötyihin ja ymmärrykseen mahdollisista riskeistä. Sain tarvittavan määrän yhteydenottoja jo muutaman tunnin sisällä.

Toteutin kaikki haastattelut kesä- ja heinäkuun 2018 aikana. Suurimman osan haastatteluista tein haastateltavien kotona, kaksi kirjaston varattavissa tiloissa ja yhden puistossa. Ennen varsinaisia haastatteluja toteutin myös yhden koehaastattelun. Löysin osallistujan koehaastatteluun

henkilökohtaisten verkostojeni kautta. Sisällytin myös koehaastattelun osaksi lopullista aineistoa, sillä sen pohjalta ei ilmennyt tarvetta haastattelurungon muokkaamiseen.

Äänitin kaikki haastattelut. Kesän ja syksyn 2018 aikana litteroin haastattelut eli muutin ne tekstimuotoon. Litteroin aineiston tarkasti merkiten ylös tauot ja päälle puhutut osuudet. Alleviivasin myös painokkaasti sanotut yksittäiset ilmaukset ja merkitsin muistiin erimerkiksi naurahdukset ja huokaukset. Tarkka litterointi toimi itselleni muistiinpanoina keskusteluiden hienovaraisista vihjeistä, vaikka tähän raporttiin päätyneet sitaatit olenkin luottavuus- ja yksityisyssyistä pelkistänyt. Litterointivaihteessa myös anonymisoin aineiston eli poistin sieltä kaikki erisnimet ja viittaukset esimerkiksi työpaikkoihin. Samassa yhteydessä muutin myös ikä- ja vuosilukunumerot karkeaksi jaotteluksi. Esimerkiksi yksittäisen vuoden 2010 luvulla merkitsin seuraavalla tavalla: [vuosi 2010-luvulla]. Raportissani käyttämäni litterointimerkinnot olen avannut tutkielman ensimmäisillä sivuilla. Litteroituani äänitykset ja tarkastettuani litteroidun version, poistin äänitykset. Säilytin haastatteluiden tekstiversioita salasanasuojauksen takana kryptatulla kovalevyllä ja varmuuskopiot sisältävää muistitikkua erillisessä lukitussa laatikossa.

Haastatteluiden sisältö ja tyyli

Toteutin haastattelut teemahaastatteluina (esim. Eskola & Vastamäki 2001; Tuomi & Sarajärvi 2018, 88). Rakensin haastattelurunkoni neljän teeman ympärille: 1) henkilökohtainen päihdehistoria, 2) LSD:n käytön koetut hyödyt ja käsitykset riskeistä, 3) laittomia yhdisteitä käyttävänä ihmisenä suomalaisessa yhteiskunnassa sekä 4) ainetunnistuksen ja muiden satunnaiskäyttäjille suunnattujen päihdepalveluiden merkitys. Kokosin haastattelurungon keväällä 2018, kun en vielä tiennyt tarkkaan, mitä ulottuvuutta LSD:n käytöstä haluan tutkia. Analyysin kannalta kiinnostavin aines löytyikin lopulta teemojen "väleistä"; niistä hetkistä, kun haastateltavat muistelivat henkilökohtaisia kokemuksiaan.

Koska en haastatteluja tehdessäni vielä tiennyt tutkimukseni metodologista ja käsitteellistä pohjaa, eivät aivan kaikki haastatteleman ihmiset kertoneet kokemuksistaan kovin yksityiskohtaisesti. Tietämättömyyttä aineistonkeruun tavoitteista voidaan kuitenkin pitää myös tutkimuksellisenä vahvuutena, sillä en kysymyksilläni voinut ohjailta vastauksia kohti toivotunlaisia tuloksia (vrt. Törrönen ym. 2015, 32). On myös varsin yleistä, että suuri osa laadullisesta aineistosta jää tutkimuksen yhteydessä käyttämättä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104).

Haastattelut rönsyilivät paljon, mikä toisaalta kertoo monien haastattelujen kohdalla siitä, että tunnelma oli keskustelutilanteessa vapautunut ja rento. Haastattelutapani vaihteli luonnollisesti myös sen mukaan, millainen henkilödynamiikka tilanteeseen muodostui. Ensimmäisten haastattelujen kohdalla pitäydyin enemmän tutkijan roolissa keskittyen lähinnä kysymysten esittämiseen. Myöhemmissä haastatteluissa pyrin kuuntelemaan enemmän sitä, mitkä asiat tuntuivat haastateltavalle itselleen tärkeiltä, ja antamaan tilaa niistä puhumiseen. Näiltä osin haastattelut muistuttivat jossain määrin myös teemahaastatteluja vapaamuotoisempia avoimia haastatteluja (Eskola & Vastamäki 2001, 27; Silverman 2014, 166), vaikka kävinkin kaikki neljä teemakokonaisuutta läpi jokaisessa haastattelussa.

Haastatteluiden aikana ilmaisin jonkin verran myös omia näkemyksiäni ja tietämystäni aiheesta. Olen muun muassa tehnyt töitä huumausainekysymysten parissa ja toiminut hetken aikaa myös psykedeelisiin liittyvää tutkimusta edistävässä Psykedeelitutkimusyhdistys ry:ssä. Omaan ymmärrystä jakava toimintatapa murtaa jossain määrin haastattelutilanteen episteemisiä oikeuksia eli asetelmaa, jossa tieto on lähtökohtaisesti haastateltavalla (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 33). Oman ymmärryksen esittäminen voi kuitenkin toimia myös keinona, jolla luottamusta ja yhteyttä rakennetaan (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 33 – 35). Koen, että oman tietämyksen esiin tuominen palveli kohdallani juuri tällaista tarkoitusta. Useat haastateltavat nimittäin toivat ilmi, että erityisen tärkeää päihteistä keskusteltaessa on se, että kumpikin osapuoli "tietää mistä puhuu".

4.3 Haastatteluaineiston rajoitukset ja mahdollisuudet

Vaikka tutkimusaiheeni on psykedeelikokemuksen konteksti ja sen merkitys haittojen vähentämisen näkökulmasta, ei aineistoni mahdollista ilmiön suoraa tutkimista.

Haastatteluaineistossa on aina kyse vain hyvin paikallisten ja hetkellisten merkityksenantojen tutkimisesta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84). Haastattelut tarjoavat ensisijaisesti kertomuksia; jälkeinpäin koottuja ja vuorovaikutuksessa uudelleen muovautuneita tarinoita siitä, mitä joskus tapahtui (Silverman 2014, 171 – 172). Haastatteluissa on läsnä vain kertova minä (vrt. Törrönen 2015, 27) eikä psykedeelistä kokemusta kokenutta minää enää ole olemassakaan, sillä se on menneisyydessä. Olisi perusteltua myös väittää, että esimerkiksi havainnoiva-, osallistuva- tai autoetnografinen tutkimus (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018) avaisi ilmiöön ulottuvuuksia, joita pelkkien kokemuskertomuksen avulla ei ole mahdollista tavoittaa. Toisaalta haastateltavat voi latourilaisittain nähdä myös etnografeina, jotka parhaalla mahdollisella tavalla voivat kuvata heihin vaikuttaneita toimijoita (Törrönen ym. 2015, 32). Toisten ihmisten LSD-kokemusten tutkiminen ei myöskään olisi mahdollista ilman heidän haastatteluissa tekemäänsä käännoistyötä, minkä vuoksi olen näistä kuvauksista myös riippuvainen (vrt. Demant 2009, 29).

Mark Jaynen, Gill Valentinen ja Sarah Hollowayn (2010, 541) tapaan katsonkin, että tarkastelemalla yksityiskohtaisesti haastatteluissa jaettuja ilmauksia ja painotuksia on mahdollista päästä kiinni haastateltavien ymmärrykseen emootioiden, ruumiillisuuden ja tapahtumien välisistä yhteyksistä. Painotan analyysissä erityisesti henkilökohtaisia kokemuskertomuksia, sillä katson haastatteluihin osallistuneiden olevan parhaita asiantuntijoita juuri omien kokemustensa suhteen (Silverman 2014, 171 – 172). Vaikka tutkimusaiheeni on psykedeelisen kokemuksen konteksti, on tutkimusta kuitenkin luettava siitä näkökulmasta, että aineiston avulla on mahdollista päästä käsiksi vain ja ainoastaan kokemuksesta kerrottuihin kuvauksiin eli yksittäisessä haastattelutilanteessa rakentuvaan hetkelliseen ymmärrykseen.

4.2 Eettiset näkökulmat

Arkaluontoisen tutkimusaiheen kohdalla tutkimukseen osallistuvien anonymiteettiin on kiinnitettävä erityistä huomiota (Kuula 2006). LSD:n käyttö on Suomessa rikollista, minkä vuoksi pyrin ottamaan yksityisyyden huomioon kaikissa aineiston keruuseen ja käsittelyyn liittyvissä vaiheissa. Kuten edellä avasin, anonymisoin aineiston litteroimistyön yhteydessä ja poistin äänitykset litteroinnin valmistuttua. Lisäksi tarjosin rekryointivaiheessa useita vaihtoehtoisia tapoja yhteyden ottamiseen. Joukossa oli mahdollisuus myös salattujen viestisovellusten käyttöön (Telegram, Signal). Päätöksen yhteydenottoon liittyvistä yksityisyysriskeistä jätin kuitenkin haastatteluihin osallistumisesta kiinnostuneille itselleen.

Tutkimuksen informointi tapahtui puolikirjallisesti. Haastattelutilanteissa annoin tutkimukseen osallistuneille luettavaksi informointikirjeen (liite 3), mutta yksityisyyssyistä en antanut paperia haastateltavien mukaan. Vääriin käsiin päätynyt informointikirje olisi vaarantanut haastatteluun osallistuneen yksityisyyden. Informoinnin yhteydessä kerroin suullisesti, että tutkimuksen tarkka aihe tulee todennäköisesti muuttumaan analyysin edetessä. Aiheen muuttuminen tutkimuksen edetessä on laadullisen tutkimuksen piirissä tavanomaista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 173). Yhteystietojeni tallentaminen rekryointi-ilmoituksesta myöhempien yhteydenottojen varalle jäi tutkimukseen osallistuneiden omalle vastuulle.

Olen muokannut tähän raporttiin nostamiani aineistolainauksia jonkin verran, mutta kuitenkin niin, ettei niiden sisältö ole muuttunut. Muokkauksien, kuten täytesanojen poistamisen avulla pyrin yhtenäistämään haastateltavien puherytmejä, jotta yksittäisen henkilön tunnistaminen lainauksista olisi tutullekin lukijalle haastavampaa. Olen myös nimennyt aineisto-otteet juoksevilla numeroinnilla (H1, H2, H3...), joka alkaa jokaisen tulosluvun (luvut 5.1 – 5.3) alusta uudelleen. Mikäli samassa luvussa on useampi aineisto-ote yksittäiseltä henkilöltä, viitataan henkilöön samalla numerolla. Pyrin tällä ratkaisulla näyttämään lukijalle, että olen hyödyntänyt

haastatteluja analyysityötä tehdessäni monipuolisesti, enkä esimerkiksi viittaa yhdessä luvussa vain yhteen tai kahteen haastatteluun. Lukujen alusta uudelleen alkavan juoksevan numeroinnin avulla olen kuitenkin tehnyt mahdolliseksi kaikkein samalta haastateltavalta lainattujen sitaattien liittämisen yhteen. Käytän luettavuutta helpottavien peitenimien sijaan numerokoodeja, sillä sukupuolen ilmaiseminen sitaattien yhteydessä heikentäisi yksittäisen haastateltavan yksityisyyttä merkittäväksi.

Psykedeelien käyttö on aiheena arkaluontoinen paitsi rikollisuutensa myös henkilökohtaisuutensa vuoksi. Osa haastateltavista jakoi elämästään hyvin kipeitä ja yksityisiä asioita. Vaikka tarjosin kaikille haastatteluihin osallistuneille mahdollisuutta ottaa uudelleen yhteyttä, vain muutamat palasivat aiheeseen haastattelun jälkeen. Toisen haastatteluajan sopiminen ensimmäisen haastattelun yhteydessä voisi jatkossa toimia paitsi keinona yksityiskohtaisemman aineiston keräämiseksi myös sovittuna paikkana, jossa ensimmäisen haastattelutapaamisen aikana heränneitä pohdintoja on mahdollista tarkentaa ja reflektoida uudelleen jo tutuksi tulleessa ympäristössä.

4.4 Analyysin toteuttaminen

Tapaa, jolla toteutin analyysin, voisi Anneli Sarajärven ja Jouni Tuomen (2018) käsittein kutsua teoriaohjaavaksi laadulliseksi sisällönanalyysiksi. Aloitin analyysin erottelemalla aineistosta tutkimuskysymysten kannalta olennaisen materiaalin. Tässä käytin apunani laadullisen analyysin tekemiseen tarkoitettua RQDA -analyysiohjelmaa. Päätin keskittyä nimenomaan kokemukertomuksiin ja henkilökohtaisia valintoja koskevaan ymmärrykseen, sillä tällaiset aineisto-otteet tarjosivat kontekstin ja kontekstitekijöiden erittelyyn parhaan mahdollisen materiaalin.

Tämän jälkeen siirsin rajatun aineistomateriaalin erilliseen tekstitiedostoon ja aloitin lähiluvun. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että korostusten ja kommenttien avulla etsin eri kokemuksesta niitä erottavia ja yhdistäviä tekijöitä. Lukutapaani ohjasi valitsemani käsitteellinen näkökulma, jossa analyttinen huomio kiinnitetään eri toimijoiden merkityksiin ja niiden välisiin suhteisiin (Duff 2011; 2012; 2013). Tässä vaiheessa erittelin kertomuksista esiin nousevia suhteita ja prosesseja myös käsin piirrettyjen karttojen avulla.

Kaikissa kertomuksissa kokemukset vaikuttivat rakentuneen monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Näistä eri tekijöistä nousi kuitenkin esiin kolme selkeää ryhmittymää, jotka nimesin käytännöiksi, aineeksi ja ympäristöksi. Ryhmiteltyäni aineisto-otteet karkeasti näihin kolmeen joukkoon, aloitin ulottuvuuksien yksityiskohtaisemman analyysin. Käytäntöjen kohdalla kysyin aineistoltani muun muassa, mitä kokemuksen aikana tehdään ja mikä merkitys tekemisellä on aineen ja ympäristön näkökulmasta. Aine-ryhmittymän kohdalla kysyin toimijaverkostoteoriasta inspiroituneena, miten aine toimii ja voiko sen toimintaa ohjailla. Ympäristö-ryhmittymän kohdalla olin erityisen kiinnostunut settingin anatomian purkamisesta. Mitä ovat ne kontekstitekijät, jotka eivät ole ainetta tai tekemistä? Mistä ympäristö koostuu? Mikä ympäristössä on olennaista, mitä se rajoittaa ja mahdollistaa?

Ensimmäisessä tulosluvussa (luku 5.1) pohjustan muita tuloslukuja erittelemällä kokemusta edeltävään aikaan sijoittuvien käytäntöjen sekä suhtautumistavan esiin nousseita merkityksiä. Käytännöt muodostavat ulottuvuuden, jota kuljetan läpi koko analyysin. Aineeseen ja ympäristöön liittyvät huomiot olen eritellyt omiksi tuloslukuikseen. Lisäksi tarkastelen jokaisen ulottuvuuden kohdalla erikseen, miten siihen kuuluvat tekijät ovat vaikuttaneet yhtäältä positiivisesti tai neutraalisti sekä toisaalta negatiivisesti merkityksellistettyjen kokemusten rakentumiseen. Haittojen vähentämisessä on käyttävän henkilön näkökulmasta kyse aina myös hyötyjen maksimoinnista (Jacinto ym. 2008; Hunt ym. 2007, 74), minkä vuoksi koen hedelmällisemmäksi kolikon kääntelemisen puolelta toiselle sen sijaan, että halkaisisin erottamattomat puoliskot keinotekoisesti kahdeksi kokonaisuudeksi.

5 Psykedeelisen kokemuksen kontekstuaalinen rakentuminen

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tulokset. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole ottaa kantaa psykedeelien käyttöön mahdollisesti liittyviin hyötyihin tai riskeihin, mutta pohjustan varsinaisia tuloksia tiivistämällä lyhyesti ja yleisluontoisesti, millä tavoin haastatteluihin osallistuneet kuvasivat psykedeelien merkitystä elämässään ja miten he kuvasivat suhdettaan käytön riskeihin. Pohjustuksen tarkoituksena on ensisijaisesti kuvata lukijalle, millaisesta ilmiöstä psykedeelien käytössä on juuri tämän aineiston kohdalla kysymys.

Kaikki haastatteluihin osallistuneet kuvasivat psykedeelien käytön vaikuttaneen elämäänsä kokonaisuudessaan positiivisesti. Positiivisiin vaikutuksiin, joita haastatteluissa nostettiin esiin, lukeutuivat muun muassa onnellisuuden ja ihmissuhteiden syventyminen, elämyksellisyys, itseä koskevan ymmärryksen lisääntyminen, empaattisemmaksi muuttunut suhtautuminen toisiin ihmisiin, yhteyden kokeminen luontoon sekä todellisuutta koskevien käsitysten laajeneminen. Havainnot myötäilevät pitkälti tutkimuskirjallisuudessa useasti käsitellyjä psykedeelien ja arvojen sekä elämänlaadun välisiä yhteyksiä (esim. Gandy 2019; Elsey 2017; Lerner & Lyvers 2006).

Kun haastattelemanani ihmiset puhuivat käytön riskeistä, käytiin keskustelu tavallisesti melko yleisellä tasolla. Monilla oli kokemusta käyttökerroista, kun kaikki ei ollut mennyt aivan suunnitelmien mukaan. Tällaiset haastavat tilanteet liitettiin kuitenkin muihin ulottuvuuksiin kuin itse aineeseen, kuten omiin aikaa, paikkaa ja seuraa koskeviin valintoihin. Moni myös piti kokemuksen aikana koettuja vaikeita tunteita jälkeensä hyödyllisinä (vrt. Carhart-Harris ym. 2016). Niin ikään yleisen tason ymmärryksessä painotettiin kontekstitekijöiden merkitystä.

Seuraavaksi siirryn erittelemään, mistä tekijöistä konteksti muodostui haastatteluihin osallistuneiden henkilökohtaisissa kokemuskertomuksissa ja kokemusperäisessä ymmärryksessä. Aloitan kuvailemalla kokemusta edeltävien käytäntöjen merkitystä psykedeelisen kokemuksen rakentumisen näkökulmasta (luku 5.1). Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan, millaisena itse aineen toimijuus näyttäytyy aineistossa (luku 5.2). Lopuksi avaan ympäristötekijöiden, kuten tilojen ja kollektiivien merkitystä (luku 5.3).

5.1 Valmistautumisesta vaikutusten vastaanottamiseen

Tässä alaluvussa pohjustan aineen, tilan ja kollektiivien kontekstuaalista merkitystä (luvut 5.2 ja 5.3) kuvailemalla, millaisia merkityksiä psykedeelien käyttöä välittömästi edeltävään aikaan sijoittuvat käytännöt saivat kokemuksen rakentumisen näkökulmasta.

Olosuhteiden optimointi

Perinteisesti päihteiden käytön kontekstia ei ole lähestytty valintojen näkökulmasta. Kirjallisuudessa mielen sisäisiä tekijöitä koskeva huomio on kiinnittynyt odotuksen, persoonallisuuden ja henkilöhistorian kaltaisiin tekijöihin (Zinberg 1986; Leary ym. 1964). Vaikka osa haastatteluihin osallistuneista piti esimerkiksi rauhallisia persoonallisuuspiirteitä yhtenä haittoja vähentävänä tekijänä, haastatteluissa jaetuissa kertomuksissa kuitenkin korostui huomattavasti selvemmin, mitä psykedeelejä käyttäneet olivat itse käytännössä tehneet ennen yhdisteiden syömistä. Pitkällä aikavälillä tällaisia toimintoja olivat esimerkiksi kirjallisuuteen perehtyminen sekä meditointi ja muu *"henkinen työskentely"*, lyhyellä aikavälillä puolestaan kokemukseen valmistautuminen tilallisia olosuhteita muokkaamalla.

Ja on tullu [--] suhtauduttu siihen joka kerta vähän vielä enemmän ehkä seremoniamaisemmin. Ei ehkä minkään ohjeen mukaan, mut enemmän sen mukaan, et mikä tuntuu itsestä niinku-- et just että pitää huolen, että on semmonen ympäristö missä ei oo sellasii asioita, jotka alkaa stressaamaan itse, ja vähän niinku kaikki on valmiina, nii on vapaa tekee mitä vaan. Et jos haluaa maalata ni se on siellä olemassa, jos haluaa olla yksin ni voi mennä olemaan yksin, ja jos haluaa olla jengillä ni sit voi olla jengillä. Ja niinku antaa sen tilan niinku johdattaa just siihen mitä ite tuntee tarvitsevansa silloin kun siel on. (H1)

Psykedeelisen kokemuksen valmistelutyöt yhtäältä rakentavat emotionaalista ilmapiiriä, toisaalta mahdollistavat kokemuksen aikaisia käytäntöjä. Emotionaalista ilmapiiriä rakennetaan esimerkiksi poistamalla ympäristöstä "asiat, jotka alkaa stressaamaan". Yksi haastateltavista havainnollisti samaa ilmiötä kuvailemalla, miten keskeneräinen opinnäytetyö oli herättänyt psykedeelisen kokemuksen aikana voimakasta syyllisyyttä. Näin myös opinnäytetyön kaltaiset elämänprojektit näyttäytyvät kokemuksen emotionaaliseen vireeseen vaikuttavina aktantteina. Toinen konkreettinen esimerkki koski tilan siisteyttä: *"Nyt jos mä täällä [huoneessa] alkaisin trippailla ((naurua)), niin kyl mä varmaan jossain vaiheessa olisin sillee eiii et pitääkö mun alkaa siivoamaan. Ja sitten mä en osaa järjestellä yhtään mitään."* (H2). Esimerkki tuo myös epäjärjestyksen esiin yhtenä kontekstuaalisena toimijana. Näin tekemättä jääneet tehtävät, kuten huoneen siivoaminen, voivat nousta pintaan kokemuksen aikana. Toimijuuden rajoittuneisuuteen (ks. myös Demant 2009), kuten kyvyttömyyteen "järjestellä", palaan luvussa 6.2, kun käsittelem sitä, miten LSD toimii osana kontekstia.

"Seremoniamaisuus" ja erilaiset valmistelukäytännöt puolestaan mahdollistavat kokemuksen aikaisia toimintoja, kuten "maalaamisen" tai "jengillä" olemisen. Valmistautumalla kokemukseen etukäteen, on mahdollista myös "vapauttaa" tuleva itsensä "tekemään mitä vain", kuten aikaisemmin lainattu haastateltava asian muotoili, ja antautua "tilan johdatettavaksi". *"Nyt ei tarvii muuta ku oikeesti rakastaa sitä mitä tää on, [ja mitä] täältä tulee."* (H1). Tällaista konkreettista tilan ja itsen valmistelua voisi lähestyä myös Emile Gomartin ja Antoine Hennionin (1999) tavoin kontrolloituna kontrollin menettämisenä (mt. 221) tai aktiivisena passiivisuuden mahdollistamisena (mt. 243 – 244). Intohimoisia musiikin harrastajia ja päihderiippuvaisia toimijaverkostomaisella otteella tutkineet Gomart ja Hennion kuvaavat musiikki- tai päihdekokemukseen valmistautumista tietoisena olosuhteiden luomisena (*conditioning*), joka

mahdollistaa antautumisen eräänlaiselle "olemisen tilalle", jossa asiat pikemminkin tapahtuvat kuin toimivat (mt. 225).

Tekemisen ja olemisen mahdollistamistyössä olennaisina näyttäytyivät paitsi emotionaalinen ilmapiiri ja konkreettiset tilalliset tekijät, myös ruumiillisuus ja kehollisen vastaanottokyvyn huomioon ottaminen.

Mä [--] olin [koulussa] silloin ja mul oli siis kouluviikko alla, ja sitte mä tein [töitä], tai silloin [koko päivän] duunissa lauantaina [--]. Mul oli jäänyt unet vajaaks, mä olin päivän duunissa, ja sit mä olin väsynyt kun mä tulin himaan. Yritin nukkua, ei tullu mitään. En ollut kääriä valmiiks, mä poltan pilveä, en ollut kääriä valmiiks, niin tuli tosi ikävät fiilikset. Se on ainoa kerta kun mä oon oikeesti kuumottanu, sillee ollu tosi nihkeä. (H3)

Yllä lainatussa kertomuksessa psykedeelikokemus määrittyy yhtäältä tehtyjen asioiden kautta, jotka jälkepäin tarkasteltuna olisi pitänyt jättää tekemättä, toisaalta tekemättä jääneiden asioiden kautta, kuten käärimättä jäänyt kannabisjointti, jotka olisi kannattanut hoitaa ennen LSD:n syömistä. *"Myös musa meni silloin läskiks sillee, et mä laitoin levyn mitä mä en ollut kuunnellu aikaisemmin [--]. Mulla oli mielikuva et se on rauhallista, miellyttävää ambienttia. Paskan marjat, kun se oli saatanan kuumottavaa painajaisambienttia."* (H3) Tajunnan tilassa, jossa mieli on voi huolimattomuus musiikin ja muun ympäröivän materiaalin suhteen kostautua. Herkistynyt käytännössä kaikelle ympäröivälle (Carhart-Harris ym. 2018a; ks. myös luku 5.2), Esimerkkitarinassa kontekstitekijät, kuten väsymys ja huonosti valittu musiikki, kietoutuvat toisiinsa tavalla, joka haastateltavan kertomuksessa ilmenee emotionaaliseen ja ruumiilliseen kantokykyyn nähden liiallisena. *"Ois pitänyt jättää duunit väliin tai sit LSD sinä päivänä väliin."* (H3). Kun ruumis on väsynyt, voi kokemus merkityksellistyä "ikävänä", "kuumottavana" ja "nihkeänä". Aina kyse ei kuitenkaan ole huolimattomuudesta, vaan myös silkkä kokemattomuus voi johtaa tilanteeseen, jossa ympäröivät tekijät rakentavat kokemuksesta esimerkiksi pelottavan.

Se oli mun ensimmäinen psykedeelikokemus, mikä oli suoraan syvään päähän. Sillee et me vähän niinku huonoilla set ja settingeillä se toteutettiin, koska ei me välttämättä kauheesti tiedetty mitä me tehdään. Siis mä en ees tiennyt sinä iltana et me tullaan käyttämään mitään LSD:tä, koska meidän piti mennä [kaverille ja sieltä keikalle]. [--] Ja sit matkalla kaverin luo joku sano et hei meil on muuten lappuja. Ja sit mä kelasin, niin, aa niitä lappuja. Kai sitä nyt pakko testata kun on tarjolla. Ja sitte lopulta päädyttiin kaikki ottamaan niitä.

Se eka kerta oli kyllä hyvin päräyttävä. Niin hyvässä kuin pahassa, siin oli mukana myös paljon semmosta kaoottista pelkoa, mikä on totta kai sen jälkeen hälvenny, koska on pystynyt käsittelee sitä paremmin. (H4)

"Huonot set ja settingit" merkityksellistyy kertomuksessa ennen kaikkea tietämättömyyden, kokemattomuuden ja valmistautumattomuuden kautta. Käyttötapahtuma muotoutuu yllättäen ja odottamatta, kun "laput" (LSD) sekoittuvat suunnitelmiin kesken kaiken saaden toimijaverkostomaisesti ilmaistuna aikaan käännöksen (*translation*). Tässä tilaisuus houkuttelee kokeiluun, "pakko testata kun on tarjolla". Käyttöpäätöksen on sanottu muotoutuvan tilannekohtaisesti ja useiden eri tekijöiden, erityisesti affektiivisten eli tunteellisten latausten vaikutuksesta (Duff 2007, 516). Kuvauksessa toisiinsa yhdistyvät paitsi laput ja kaveri, myös "joku" seurueesta joka lappuja tarjosi, muut seuralaiset sekä illan suunnitelmat. Haastateltava niin ikään kuvaili itseään kokeilunhaluiseksi ja uteliaaksi. "Päräyttävä kokemus", jossa menttiin "suoraan syvään päähän" saa kuvauksessa sekä positiivisia että negatiivisia merkityksiä. Kokemus kuvataan voimakkaana "sekä hyvässä että pahassa". Affektiivista ulottuvuutta hallitsee toisaalta "kaoottinen pelko", joka kuitenkin ei näyttäyty pysyvänä, vaan myöhemmin tapahtuneen käsittelyn myötä hälvenneenä. Kokemattomuuden ja yllättävyyden lisäksi haastateltava liitti "huonoihin set ja settingeihin" myöhemmin myös kaupungin halki kulkemisen, ihmisiä vilisevän klubiympäristön sekä riidat kumppaninsa kanssa.

Kun kyseessä on laitton ja sitä kautta koostumukseltaan sääntelemätön päihde, liittyy käyttöön aina tietty yllätyksellisyys. Yksi haastatteluihin osallistuneista kertoi seuranneensa vierestä tilannetta, jossa LSD:nä ostettu aine oli osoittautunut kokonaan toiseksi aineeksi. "*Onks sulle tuttu Bromo Dragonfly? No niin, tarviiks mun enempää kertoo sitte?*" Bromo Dragonfly on tutkimuskemikaaleihin kuuluva psykedeeli, jonka vaikutukset saattavat kestää jopa 24 tuntia (PsychonautWiki; Erowid). "*Ne vaikutukset ei tuntunu olevan hirveen miellyttäviä, ne oli helvetin pitkäkestoset*" (H3). Vaikka tilalliset, emotionaaliset ja ruumiilliset lähtökohdat olisi hyvin valmisteltu, voi nautittu aine kuitenkin toimia odottamattomalla tavalla. Kontekstia ja kokemusta rakentavat valmistelut tehdään tietynlaisten uskomusten varassa siitä, miten aine käyttäytyy. Jos aine osoittautuukin toiseksi kuin mitä oli tarkoitus syödä, muuttuu yksi

kontekstuaalinen ulottuvuus olennaisella tavalla. Tämä puolestaan voi saada toisiinsa kiinnittyvien toimijoiden joukossa aikaan ketjureaktion. Näin ollen päätös laittomien yhdisteiden syömisestä on enemmän tai vähemmän antautumista tuntemattomalle.

Haastateltavista vain yksi kertoi käyttävänsä aineiden tunnistamiseen tarkoitettua testaustyökalua: "*[Siinä testikitissä] mun ymmärtääkseni on kolme indikaattoria, niin kyl sen avul pystyy niinku varmistaa, et se on ihan oikeesti happoa. Tai jotain happoanalogii, joka sit ruuansulatukses muuttu hapoks, niit on muutamii erilaisii kai.*" (H5). Tällaiset kotikäyttöiset testityökalut reagoivat testattavaan aineeseen tavallisesti väreinä, joiden pohjalta koostumusta on mahdollista summittaisesti arvioida (Harper, Powell & Pijl 2017). Yksi haastatteleistani ihmisistä puolestaan kertoi olevansa "*vähän hurjimus*" ja maistelevansa hankkimansa aineet itse varmistuakseen siitä, miten ne vaikuttava. Toinen totesi ainetunnistuspalveluista ja muista laittomista yhdisteistä keskusteltaessa voivansa "*vetää testit omaan nenään*". Näin omaa ruumista käytetään ikään kuin laboratoriona, jossa tarkkaillaan ja tutkitaan aineiden vaikutuksia. Testauspaketti puolestaan paljastaa aineen summittaisen koostumuksen ilman, että aineiden vaikutusten on ensin välityttävä ruumiillisen kokemuksen kautta.

Suhtautumisen merkityksestä

Vaikka kokemukseen orientoidutaan esimerkiksi optimoimalla olosuhteita tai pyrkimällä varmistumaan aineen koostumuksesta, ei kokemukseen kuitenkaan välttämättä heittäydytä vain "olemaan passiivisesti" (vrt. Gomart & Hennion 1999). Monissa haastatteluissa oma suhtautumistapa, jolla kokemus otettiin vastaan, kuvattiin yhtenä kokemukseen vaikuttavana aktiivisena valintana.

Esimerkiks viimeisin trippi mul oli tosi voimakas, se oli just LSD:tä. Mä kyl kadotin niinku ajan ja paikan tajun, en ihan täysin mutta aika pitkälle. Välillä olin sillee et missä mä oon ja mitä, mut kuitenkin semmonen takimmainen ajatus on se että okei mä oon ottanu jotain ja tää menee ohi, et jotenki just se että et ei niinku lähde tekemään mitään ihmeellist typerää tai panikoimaan, että ennenkin sitte mä oon aina osannu ottaa niin että nyt vaan sitten nautitaan, odotellaan ja nautitaan, et ei mun tarvii niinku panikoida ja olla hädissään tästä. Mut en mä sit tiedä että kui iso annos pitäis ottaa että jos oikeesti sit häviäis että sä et ollenkaan tajua että sä oot ottanu mitään,

niin sit ehkä voi tulla vähän-- tai varsinki jos oisit yksin, nii vois tulla semmonen olo että whaat, mitäs mä nyt? (H2)

"Takimmaisat ajatukset" näyttäytyvät aineksena, jota on mahdollista pakata mukaan psykedeeliselte matkalle. Kun muistaa, että "jotain mä oon ottanut ja tää menee ohi", voi odotella ja nauttia sen sijaan, että hätääntyisi. Yllä lainattu haastateltava liittää omaan kummastelunsa ("missä mä oon ja mitä") tripin voimakkuuteen. Jatkumolla, jossa ajan ja paikan tajun kadottaminen asettuu toiseen ääripäähän, ollaan menty jo "aika pitkälle". Rauhoittavien ajatuksen lisäksi myös seura näyttäytyy kertomuksessa hätäännystä ehkäisevänä tekijänä ("jos oisit yksin, nii vois tulla semmonen olo että whaat"). Toinen haastateltava puolestaan esitti, että kehon liikuttaminen, juominen tai muu "*toimeen ryhtyminen*" voi toimia merkkinä, jossa psykedeelien vaikutuksen alaisena oleva henkilö ymmärtää olevansa kontrollissa ja pystyvänsä vaikuttamaan omaan kokemukseensa.

Antautuminen ja kontrolli vuorottelivat aineistossani hyvin paradoksaalisilla tavoilla. Toisaalta psykedeelistä kokemusta kuvattiin tilana, joka "*vie sulta kaiken kontrollin*" (H1), toisaalta sama haastateltava myös lisäsi, ettei kaikkea kontrollia voi koskaan viedä, vaan aina voi valita, miten kokemukseen suhtautuu. Näin ollen omaa suhtautumista koskevat valinnat, kuten päätös olla pelkäämättä ja antautua, toimivat yhdenlaisina kokemuksen rakennusosina, joiden avulla haittoja voidaan vähentää ja hyötyjä maksimoida. "*Ihan se mitä tahansa sä lähet siinä pelkäämään, niin se menee negatiiviseksi se trippi.*" (H6) Yksi haastatteluihin osallistuneista kuvasi psykedeelisen kokemuksen ohjailemisen olevan helpompaa LSD:n kuin sienten vaikutuksen alaisena.

Must tuntuu et LSD on esimerkiks sellanen, et se on vähän sellanen niinku et sä laittasit sellaset aurinkolasit päähän missä sä näät niinku taikamaailmaan, ja sit sä oot vähä sellanen niinku-- sä itse vähän ohjaat sitä laivaa sit mihin sä oot menossa. (H1)

Aineisto-otteessa LSD näyttäytyy ikään kuin välineenä nähdä toisin, työkaluna. Kun päätään kääntää, eivät "aurinkolasit" putoa, mutta maisema muuttuu. Haastateltava vertaa kokemusta myös "laivaan". LSD:lle annetaan itsenäinen mutta ennakoitavissa oleva toimijuus, jonka ohjaileminen edellyttää aineen käyttäytymistapojen tuntemista. Seuraavaksi siirryn

tarkastelemaan, millaisena LSD:n voima näyttäytyi haastatteluissa ja kuinka sen voi haastatteluissa jaetuista kuvauksista päätellä liittyvän yhteen muiden kontekstuaalisten toimijoiden kanssa.

5.2 Kun LSD liittyy yhteen muiden toimijoiden kanssa

Kun kontekstia lähestytään paikallisena yhteenliittymänä (Duff 2007), jossa eri toimijat reagoivat toisiinsa mahdollistaen, rajoittaen ja tapahtumien kulkua muuttaen, on nautitulla psykoaktiivisella aineella käyttötapahtuman muotoutumisen näkökulmasta usein huomattavan suuri merkitys. Pääpaino kontekstin merkitystä korostavassa päihdetutkimuksessa on ollut tavoissa, joilla yksilön valintojen ja käytetyn aineen ulkopuolelle sijoitettu käyttöympäristö muokkaa aineen vaikutuksia (esim. Zinberg 1986; Rhodes 2009; Hartogsohn 2017; Neitzke-Spruill 2019). Osa tutkijoista on kuitenkin kääntänyt asetelman toisin päin havainnollistamalla, miten eri yhdisteet saavat niitä syöneen henkilön toimimaan yllättävillä tavoilla, joskus jopa luopumaan toimijuudestaan (Duff 2012, 153; Demant 2009, 37). Cameron Duffin, Jakob Demantin ja muiden materian toimijuutta painottavien tutkijoiden tapaan tarkastelen seuraavaksi, miten LSD (tai kertomuksesta riippuen jokin muu psykedeeli) toimii ja käyttäytyy osana käytön verkostomaista kontekstia.

Objektien, toimijuuden ja suhteiden uudelleen muotoutuminen

Kun LSD kiinnittyy sitä syöneen henkilön serotoniinireseptoreihin eli liittyy osaksi ruumista, alkaa aine vaikuttaa käytännössä kaikkeen, mikä käyttötapahtumassa on läsnä. Muuttunut hybridiruumis välittää ympäröiviä toimijoita tavalla, jossa aikaisemmin stabiileilta vaikuttaneet pinnat voivat esimerkiksi alkaa *"hengittää"* ja ympäröivät kasvit *"muuttaa muotoaan"*. Kesken keskustelun kaverille saattaa myös kasvaa liskon pää, kuten yksi haastatteluihin osallistuneista

kertoi tapahtuneen. Vaikuttamalla siihen, miten ympäröivät objektit, suhteet ja tila välittyvät, nautittu psykedeeli myös asettaa inhimilliselle toimijuudella rajoituksia.

Ehkä se virhe tehtiin että me molemmat otettiin yhtä aikaa ja sit kun mulla ne toimi voimakkaammin niin siinä tuli se hetken semmonen huoli jossain vaiheessa, et jos mun kaverille kans potkii yhtä lujaa niin mistä mä tiän osaaks se suunnistaa täältä pois mitenkään? Koska mä en ainakaan osaa, ku me oltiin puistossa. [--]

Mullahan se kartta, me katottiin sitä Damin karttaa, meil oli paperikartta, niin nehän kaduthan ne liikku siellä ja kiemurteli ja meni ihan miten sattuu ja mä olin silleen että ei helevetti, ei puhettakaan että mä pääsen täältä mihinkään. Et mä voin siis vaan tiekkö tallustella siellä puistossa suu auki ja ihmetellä, en mä niinku muuhun kyenny. (H1)

Sama määrä ainetta, tässä tapauksessa psykedeelisesti vaikuttavia "tryffeleitä", ei välttämättä vaikuta samalla tavalla kahdessa eri ruumiissa, mikä yllä lainatussa kuvauksessa kääntyi kertojan onneksi. Toimintakyvyttömyys välittyy kertomuksessa läsnä olevien objektien kautta, kun kadut kartalla "liikkuu ja kiemurtelee". Kun kartta ei käyttäydy totutulla tavalla, muuttuu suunnistaminen mahdottomaksi. Vaikka toimintakyvyttömyyden herättämä emotionaalinen reaktio hetkellisesti syveneekin ("ei helevetti"), valitsee henkilö kuitenkin lopulta antautumisen (vrt. Gomart & Hennion 1999). Näin psykedeeliä syönyt muuttuu tapahtuman keskeisestä välittäjästä (*mediator*) ja aktiivisesta ohjaajasta passiiviseksi taustahahmoksi (*intermediaries*), joka vain "tallustelee suu auki ja ihmettelee" (vrt. Demant 2009, 39). Keskustellessaan psykedeelien käyttöön liittyvistä riskeistä, monet haastatteluihin osallistuneista pitivät juuri kykyä hyväksyä ja kohdata vaikeitakin asioita edellytyksenä sille, että psykedeelien käytöstä voi olla hyötyä.

Katkelmassa kuitenkin käy myös ilmi haastateltavan ymmärrys siitä, miten toimijuuden menettämiseen olisi voinut varautua. Ottamalla ainetta eri aikaan, voi selväpäinen läsnäolija paikata toisen toimintakyvyttömyyttä. Vaikka monet haastatteluihin osallistuneista kertoivat nauttivansa LSD:nsä mieluiten yksin, kertoi osa suosivansa trippivahdin läsnäoloa. Trippivahti tai "sitteri" on selvänä läsnä olevana henkilö, johon psykedeelija nauttinut luottaa ja johon hän voi turvautua, mikäli tarvitsee apua psykedeelisen kokemuksen aikana (PsychonautWiki). Kuten edellä lainattu haastateltava totesi myöhemmin saman haastattelun aikana, silloin voi *"aika*

turvallisin mielin antaa kaiken vaan tapahtua, [kun] joku on vähän kyselemässä oloa" (H1).

"Trippivahdin" läsnäolo siis toimii käyttötapahtumassa edellisessä luvussa (luku 5.1) kuvatun valmistautumisen tavoin. Selvänä olevan ihmisen läsnäolo mahdollistaa kokemuksen vastaanottamisen ja toimintakyvyn menettämisen turvallisin ja luottavaisin mielin. Vaikka rauhallisella ja hyväksyvällä suhtautumisella olisikin keskeinen rooli haittojen vähentämisen näkökulmasta, voi konkreettisen valmistelutyön ja trippivahdin merkitys olla juuri siinä, että vähentämällä ympäröivien toimijoiden määrää ja niiden aiheuttamaa hälyä, on mahdollista vähentää myös mieleen kohdistuvaa painetta.

Erilaiset päihteet voivat määritellä uudelleen myös inhimillisiä suhteita. Alkoholien ja ekstaasin toimijuutta tarkastelleet tutkijat ovat nostaneet esiin näiden aineiden kyvyn esimerkiksi sujuvoittaa vuorovaikutusta (Demant 2009; Duff 2012). Myös LSD vaikuttaisi fasilitoivan inhimillistä vuorovaikutusta ja emotionaalisia suhteita uudennlaisilla tavoilla, vaikkakin usein kaikkea muuta kuin sujuvoittaen. Osa haastatteluihin osallistuneista kuvasi vuorovaikutuksen suorastaan vaikeutuvan psykedeelien vaikutusten alaisena. Erityisesti "vitsillä" heitetyt sarkastiset kommentit saattavat herättää psykedeelien vaikutusten alaisena olevassa kuulijassaan hämmennystä, mikä tuo esiin paitsi materiaalistien myös käsitteellisten aktanttien uudelleen muotoutumista. Toisaalta monet kuvasivat psykedeelien vaikuttavan siten, että muiden mielialat on helpompi aistia. Yksi haastateltava kuvasi käyttävänsä LSD-kokemuksia usein esimerkiksi vaikeiden ja haastavien asioiden puheeksi ottamiseen läheisissä ihmissuhteissa ja perusteli tätä sillä, etteivät samat sosiaaliset säännöt ja konventiot yksinkertaisesti enää päde silloin, kun psykedeeli vaikuttaa. Muut läsnäolevat ihmiset saattoivat myös toimia heijastelupintoina, joiden kautta tajunnantilan muutoksia oli mahdollista käsitteellisesti peilata ja reflektoida.

H Siinä [tokan LSD-kokemuksen aikana] mä koin semmosen kunnan egokuoleman. [--] Se [annos] oli varmasti kakssataa [mikrogrammaa]-- tai en mä oikein koskaan-- se veti todellisuudentajun silleen ihan toisiin sfääreihin.

R Osaatko kuvailla sitä egokuoleman kokemusta?

H No silloin ensimmäisen kerran se tuntu siltä että... no suoraan sanottuna mää-- siis konkreettisenä se niinku näyttäyty semmosena et mää siinä vähän niinku piikkikohdassa makasin lattialla naamallani ja kyselin mun kaverilta ja [toiselta seurassa olevalta henkilöltä] että kuka mä oon, kuka mun [kumppani] on ja kuka sä oot, ja miks me ollaan täällä ja mitä helvettiä tapahtuu.

Niinku kaikki identiteetti ja tämmöset oli vaan ihan säpäleinä ympärillä, ei ollu mitään, siis mun koko oma identiteetti oli vaan säpäleinä mun eessä, ja mä yritin silleen jotenki pitää lankoja käsissä. Se oli vaan semmosta niinku-- semmonen täydellinen jotenkin semmoseen alkukantaseen olomuotoon palaaminen ehkä. Mä olin jotenkin täysin semmonen persoonaton entiteetti. Ja kaikki nimet ja naamat ja muut tämmöset elämän brändit mun mielessä, niissä ei ollu mitään järkeä. Mä tiesin et ne on siellä, mut mä en osannu sillei yhdistää niitä mihinkään. Vaikka mä tiesin periaattees keitä kaikki oli. Se on tosi hämmentävää, koska mä kyselin jotain että-- mä kyselin että kuka on [oma nimi]. Vaikka mä silleen tiesin että se olen minä, mut silti mä en tienny et se on minä. Se oli niin silleen hämmentävää. Kyselin kaikkien ihmisten nimiä, vaikka mä tiesin ketä ne on, niin silti mä en tienny. Se oli niin jotenki semmonen ristiriitanen, paradoksaalinen fiilis jollaki tavalla. Et se olis ehkä se mitä jäi siitä reppuun kaikkein eniten. (H2)

Tavallisesti egokuolemalla viitataan psykedeelien aikaan saamaan yhteisyyden (*connectedness*, Carhart-Harris ym. 2018b) kokemukseen, jossa käsitys erillisestä minästä katoaa ja korvautuu tunteella, että on osa suurempaa kokonaisuutta (Grof 1980). Tässä yhteydessä käsitteellä viitataan ehjän identiteetin hajoamiseen "säpäleiksi". Kokemuksessa, jota haastateltava kuvailee "alkukantaiseen olomuotoon palaamiseksi", sekoittuvat toisiinsa useat eri toimijat. Yksi keskeinen elementti on annos, joka "oli varmasti kakssataa [mikrogrammaa]." Annoksen voimaa tarkastelen lähemmin seuraavassa alaluvussa. Muita kertomuksen keskeisiä toimijoita ovat lattia, jolla LSD:tä syönyt "makaa naamallaan", seurassa olevat henkilöt ja muut "naamat, nimet ja elämän brändit" sekä kiinnostavalla tavalla myös kokemusta kertoneen henkilön oma ego, minä ja identiteetti. Keskeinen kokemusta rakentava käytäntö, kyseleminen, mahdollistuu muiden seurassa olevien inhimillisten toimijoiden ansiosta. Suhde näihin toimijoihin, samalla tavoin kuin omaan identiteettiin, on kuitenkin muuttunut vieraaksi. Vaikka "säpäleiksi" hajonneen identiteetin osatekijöiden olemassaolon tiedostaa, ei niiden "yhdistäminen mihinkään" onnistu. Muuttuneet suhteet välittyvät kokemukseen ristiriitaisina ja paradoksaalisina emootioina. Ristiriitaisuuden kokemuksen voisi tulkita johtuvan myös "yrityksistä pitää lankoja käsissään". Kykyä nimenomaan päästää irti ja antautua kokemukselle on pidetty psykedeelien hyödyllisyyden näkökulmasta keskeisenä (Griffith ym. 2006).

Välittömien inhimillisten suhteiden lisäksi, joita Leary ja kumppanit (1964) kuvasivat käytön "sosiaaliseksi settingiksi", LSD:n voi nähdä muuttavan myös tapoja, joilla laajemmat

kollektiiviset suhteet välittyvät vaikutusten aikana. Edellä lainattu haastateltava kuvasi myöhemmin samassa haastattelussa, miten...

...psykedeelleissä kaikki noi yhteiskunnan systeemit ja kaikki nää instituutiot mitä me ollaan rakennettu, ne tuntuu aivan järjettömiltä. Yhtenä kertana me [--] kaverin kanssa dropattiin LSD:tä, ja sitte jossain vaiheessa ku me katottiin jotain mun kalenteria, sit mä en pystyny käsittämään että mitä helvettiä, mul on jotain siis tapahtumia siellä mihin mun pitää mennä. Tai silleen ylipäänsä mä katoin sitä koko järjestelmää silleen, meil on tämmönen-- me on jaettu päiviin tää meiän aika, ja sitte on semmonen tietty rutiini mitä kaikki seuraa. (H2)

Kalenteri itsessään on esine, jolla on inhimillisten suhteiden järjestymisen kannalta varsin keskeinen merkitys. Kalenteriin muun muassa kirjataan ylös "tapahtumia mihin mun pitää mennä", jolloin se toimii eräänlaisena muistin materiaalisena jatkeena. Kalenteri myös välittää inhimillistä sopimusta siitä, miten "aika jaetaan". Kertomuksessa LSD muuttaa kokemusta kalenterista niin, että sitä on vaikea käsittää. Kokemus yhteiskunnallisten "systemien" ja "instituutioiden" järjettömyydestä muotoutuu yhtä lailla sosiaalisten ja materiaalisten toimijoiden voimasta. Järjettömyyden kokemus edellyttää siis paitsi psykedeelin kiinnittymistä aivojen serotoniinireseptoreihin myös yhteiskunnallisia suhteita välittävän esineen läsnäoloa. Objektit, suhteet, sopimukset ja emootiot sotkeutuvat toisiinsa tavalla, jossa yksittäisten ulottuvuuksien sijaan keskeisenä näyttäytyy eri toimijoiden yhteenkietoutuminen.

Zinbergiläinen tapa nähdä käyttöympäristö suhteellisen pysyvänä "kulttuurina", joka heijastuu vaikutuksiin ja käyttöön liittyviin haittoihin, tavoittaa huonosti tällaista ulottuvuuksien ja toimijoiden yhteenliittymistä (ks. myös Dwyer & Moore 2013, 210). Yhteiskunnallisia instituutioita, jotka välittyvät psykedeeliseen kokemukseen, voi zinbergiläisittäin pitää sosiaalisena ja Timothy Learyn (1964) ja tämän kollegoiden tavoin kulttuurisena settinginä, seuralaisia Learyn ja kollegoiden tavoin puolestaan sosiaalisena settinginä ja kalenteria osana fyysistä käyttöympäristöä. Se, että kokemuksessa syntyy tulkinta yhteiskunnallisten instituutioiden "järjettömyydestä", edellyttää kuitenkin nimenomaan kaikkien näiden eri toimijoiden liittymistä yhteen ainutkertaisella tavalla. Tällainen paikallisuus voi tutkijasta tuntua turhauttavalta, mutta sekavan ja sotkuisen todellisuuden (Law 2004) äärellä eri tekijöiden alkua ja loppua on usein mahdotonta paikantaa.

Annoksen voima ja vaikutukset välittävä materia

Vaikka vaikutukset voivat olla yksilöllisiä, kuten edellisen alaluvun esimerkki havainnollistaa, nautitun psykedeelin määrän ja kokemuksen voimakkuuden välistä yhteyttä on korostettu kirjallisuudessa useaan otteeseen (Carbonaro ym. 2016; Lyvers & Meester 2012). Annoksen määrällä on väitetty olevan huomattavan paljon merkitystä sekä vaikutusten mystisyyden (Lyvers & Meester 2012) että käyttöön liittyvien riskien näkökulmasta (Carbonaro ym. 2016). Myös monet haastattelemistani ihmisistä liittivät erityisen merkityksellisiin kokemuksiin tavallista suuremman annoskoon.

Edellisessä alaluvussa lainattu haastateltava kuvasi, miten ensimmäiseen kokeilukertaan nähden huomattavasti suurempi annos LSD:tä ("*varmasti kakssataa mikrogrammaa*") oli vienyt todellisuudentajun "*ihan toisiin sfääreihin*" (H2). Toinen puolestaan kertoi ensimmäisellä käyttökerrallaan syöneensä mahdollisesti "*jopa seittemänsataa mikrogrammaa*", mitä hän piti keskeisenä tekijänä sille, "*miks ehkä koko happo toimii mulle noin työkaluna*" (H3). LSD:n tavallinen käyttöannos on noin 50 – 150 mikrogrammaa (Erowid; PsychonautWiki) ja se nautitaan tyypillisesti joko nestemäisenä tippana tai imeytettynä paperiin. Kaksisataa mikrogrammaa (H9) on siis jo tavanomaista suurempi annos, puhumattakaan 700 mikrogrammasta (H4). Yksi haastateltava pohjusti kertomustaan kuvailemalla, miten oli syönyt "*impulsiivisesti kaks lappuu*":

[--] mut siltä se [annos] about tuntuki, et koin asioit joita en oo ennen kokenu hapolla. Ja me mentiin luontoon, ja sit mä tavallaan koin semmosen niinku... mä ainakin muistan sen *out of body experience* 'inä, mutta mä en sit osaa sanoo et onks se vaan rekonstruoitu muisto siitä, mut mä tavallaan muistan katselleeni meitä kolmea jostain ylempää. Ja sit siit tuli aika semmonen juttu, mitä mä ainakin myöhemmin aloin referoimaan egokuolemaks.

Et se on sillee että et okei mä poistun omast kehosta, mä tavallaan irtaannun täysin siitä mikä mä olin siin hetkessä, ja sit siin tuli semmonen ajatus et jos mun kaverit nyt kuolis, niin mä olisin täysin yksin ja niinkun tavallaan tuntu et mun oma identiteetti olis niinku vaarassa, jos kaikki vaan katois mun ympäriltä. Ja sit korostu mun kavereitten merkitys mulle ihan uudel tavalla. Ja tuon paremmin mä oikeestaan en osaa sitä kokemust laittaa sanoiks, mut siin tuli semmonen niinku et. Ei niinkään pelko ihmisten menettämisest, mut semmonen niinkun ymmärrys siitä et mitä se voi merkitä, jos menettää jonkun läheisen. (H4)

Vaikka kaksi lappua välittää asioita, joita haastateltava ei "oo ennen kokenut", ei iso annos LSD:tä toimi irrallaan muista kontekstitekijöistä. Tarinan alussa mainitaan "luonto" paikkana, jonne "mentiin". Tätä keskeisemmäksi nostetaan kuitenkin muiden läsnäolevien, läheiseksi koettujen ihmisten merkitys. LSD:n saadessa aikaan kokemuksen kehosta irtautumisesta ja "egokuolemasta", sen liittyminen yhteen inhimillisten toimijoiden kanssa muotoilee haastateltavan kokemuksessa käsitteellisen ymmärryksen siitä, mikä merkitys ulkoisilla tekijöillä on identiteetin rakentumisen näkökulmasta. Tällaiset kokemukset nivoutuivat myöhemmin osaksi identiteettiä ja elämäntarinaa.

Se on semmonen juttu mihin mä palaan kaikkein eniten kaikist mitä mä oon hapis kokenu. Ja usein myös saatan kertoa läheisille niinkun tavallaan tämmösis keskusteluissa. [--] Se on tavallaan hauska stoori, mut se on myös tavallaan osa mua. Se kertoo musta, koska se kertoo miten mä ajattelen, tai miten mä koen jotkut asiat. Mä edelleenki samaistun siihen fiilikseen niinku minkä mä sain silloin. (H4)

Kahden LSD-lapun katalysoima kokemus merkityksellistyy haastattelussa paitsi "hauskana stoorina", myös identiteettiin integroituneena osana, joka opettaa LSD:tä syöneelle henkilölle asioita hänestä itsestään; "se kertoo miten mä ajattelen tai miten mä koen". Näin psykedeeli ei vaikuta ainoastaan silloin, kun ainetta on sisällä ruumiissa. Merkityksellisen käännöksen myötä se heijastuu elämään vielä vuosienkin jälkeen tullen uudelleen näkyväksi keskustelussa ennalta tuntemattoman graduntekijän kanssa. Jakob Demant (2009, 29) onkin todennut, että myös tutkimushaastattelut voidaan nähdä osana käyttötapahtumaan kiinnittyvää, loputonta toimijoiden verkostoa (Demant 2009, 29).

Voi vaikuttaa ilmeiseltä, että suurempi annos saa aikaan voimakkaamman vaikutuksen. Näennäisyydestään huolimatta annoskoon merkitykseen on haittojen vähentämistä koskevassa kirjallisuudessa kiinnitetty hämmästyttävän vähän huomiota. Osa haastatteluihin osallistuneista piti varovaista annostelua keskeisenä syynä, ettei psykedeelien käytöstä ollut koitunut heille haittoja. Toisaalta yksi haastateltava kommentoi, että puolikkaan lapun syöminen on sama kuin *"kattois leffan vaan puoliks"*.

Annoksen koon lisäksi myös aineen nauttimistavalla voi olla kokemuksen kannalta merkitystä. Jotta äärimmäisen pieninä, mikrogrammojen annoksina vaikuttava LSD voidaan siirtää ihmisen elimistöön, tarvitaan tähän materiaalisia apuvälineitä, kuten paperilappu, tippapullo tai sokeripala, joka imee tipat sisäänsä. Matkan varrella nämä objektit puolestaan tuovat käyttötapahtuman verkostomaiseen kontekstiin oman panoksensa, jolla on tapahtumien kannalta enemmän tai vähemmän merkitystä.

Ja sitte sit ku siin oli sitä paperiversiota ja sit sitä tippaa niin siit tuli ihan omanlaisensa sekotuksensa. Et se paperi nousee nopeemmin ku tippa, tippa nousee-- mä oon tykänny tipasta siks aina koska se nousee hitaasti semmosina aaltoina, mut paperi on vähän silleen niinku nyrkillä kasvoihin ollu aina, et se tulee niinku ((läpsäyttää käsiään)) näin sit ku se lähtee. (H3)

Yllä lainatun haastateltavan kokemuksessa paperi välittää LSD:n vaikutuksen nopeammin, "niinku nyrkillä kasvoihin", kun taas nestemuodossa nautittu LSD "nousee" eli alkaa vaikuttaa hitaammin. Näiden kahden materian erilaisen toimijuuden yhdistäminen saa puolestaan aikaan "omanlaisensa sekoituksen". Haastateltava nosti aineen nauttimistavan esiin jo aivan kertomuksen alussa, mikä osaltaan kuvaa sen merkityksellisyyttä kokemuksen muotoutumisen kokonaiskuvassa. Toinen haastateltava puolestaan pohti olleensa LSD:n kokeilun suhteen aluksi varovainen osittain siksi, että LSD-annos nautitaan nimenomaan paperilapulta.

Ehkä siinä [hapon käyttöön liittyvinä kuumotuksina] on seki yhtenä tekijänä et ku se annos on sata mikrogrammaa, esimerkiks, ja sit se tulee semmosel pienel paperilapul. Sä et tiiä oikeesti mitä siin paperilapul on, sä et tiiä paljonko sitä on siinä. Totta kai seki on niinku yks osa sitä [minkä takia hapon kokeileminen voi kuumottaa enemmän kuin sienten kokeileminen]. (H5)

Monissa haastatteluissa LSD:n kokeilua pidettiin "kuumottavampana" kuin sienten kokeilua. Vaikka sienten psilosybiinipitoisuus voi yhtä lailla vaihdella, kätkee "pieni paperilappu" sisältönsä eri tavoin. Paperilappuun aine on erikseen imeytetty, kun taas sienissä vaikuttavat aineet ovat valmiina ja ikään kuin luonnostaan. Jos aine imeytetään toiseen materiaan tarkoituksella, voi prosessi herättää monenlaisia epävarmuuksia, kuten kysymyksen, "paljonko sitä on siinä".

LSD:n yhteistoiminta muiden psykoaktiivisten aineiden kanssa

Kun kokemusta LSD:stä karttuu, myös psykedeelin tavat käyttäytyä tulevat tutuksi. Tällöin sekä tilallisten että kehollisten ulottuvuuksien optimointi muuttuu helpommaksi (*"oon [kokemuksen myötä] oppinu miten niit kannattaa käyttää"*, H5). Kun henkilökohtaista kokemusta ei vielä ole, on jotkut asiat opittava kantapään kautta. LSD saattaa toimia arvaamattomilla tavoilla esimerkiksi silloin, kun sitä yhdistellään muihin psykoaktiivisiin aineisiin.

Ehkä se ensimmäinenkin kerta kun kokeili-- ja se oli aika pelottavaa. Ja sitte siin teki sen moka et poltti pilvee liian nopeesti. Et ku oli sillee et eihän tää nyt ees toimi, ja sit polttaa pilvee ja samantien tipahtaa lattialle, ja sit lähtee jonnekki tosi väärään suuntaan, koska ei se pilven polttaminen sit auta ikinä mihinkään hyvään suuntaan menemään, jos se on niinku liian aikasin. (H6)

Keskustelun aikana haastateltava liitti ensimmäisten kokeilukertojensa "pelottavuuteen" myös monia muita kontekstuaalisia tekijöitä, kuten vuorovaikutuksen muiden läsnäolijoiden kanssa (*"ne molemmat rupes tappelemaan mun kanssa niitten kokemusten aikana"*, H6). Yllä lainatussa kertomuksessa olennaista on kuitenkin se, miten LSD reagoi kannabikseen. Haastateltavan tekemä tulkinta LSD:n toiminnasta (tai pikemminkin toimimattomuudesta, "eihän tää nyt ees toimi") johtaa käytäntöön, jossa kontekstiin liittyy toinen psykoaktiivinen aine. Kannabiksen ja LSD:n yhdistelmä puolestaan saa aikaan ennalta arvaamattoman käänteen, ja aineita nauttinut "samantien tipahtaa lattialle". Nimenomaan valinta yhdistämisestä ja sen ajoittamisesta merkityksellistetään haastattelussa ratkaisevina tekijöinä tapahtumien kulun kannalta. Kokemukseen kuitenkin liittyy myös henkilökohtainen ymmärrys siitä, miten tilanteen olisi voinut ehkäistä sekä siitä, miten jatkossa kannattaa toimia: älä polta liian aikaisin. Toinen haastateltava puolestaan kuvasi alkoholin yhdistämistä sieniin seuraavalla tavalla:

H Oon mä joskus itekin humalapäissäni syöny sieniä sillä ajatuksella, että nyt vois olla hauska olla vähän tripillä. Selkeni kyllä aika nopeesti että ei tää nyt meekään ihan nii kun mä suunnittelin, ja nyt mä alan oikeesti ihmetteleen että minkä kumman takia mä oon syönyt niitä sieniä, mä oon hetkinen juonut jo monta olutta ja nyt mä oon humalassa ja lisäksi viel sienis matkalla, ei tää nyt oikeen meekään niin et mä kuuntelen hyvii musiikkikappaleita ja nautin siitä. Että alkaa hyvin paljon kyseenalastaa sitä että mikä tässä oli tarkoitus ja minkä takia mullon tällänen olo, mitä mä tällä hain. Niin sen takii tuntuu hyvin vaikeelta ottaa noit niin sanotusti

kevyin perusteluin. Että sitä oon yrittänyt, joskus on tullut tehty ne virheet ja huomannu että ei nää sovellu tälläseen käyttöön.

R Miten sen vaikutti se alkoholi siellä pohjalla?

H No mulla ehkä alkoholi normaalisti vaikuttaa sillä tavalla, että mä en niin paljon huomaa sitä omaa päihtymystäni, muuta ku vasta jälkeinpäin tajuaa, että oon käyttäytyny humalaisesti, mutta siinä vaiheessa taas tuli erittäin tietoisiksi siitä että oli ottanut sitä alkoholia, huomaa että se niinkun tavallaan vaikutti, ja jollain tavalla [sen tiedostaminen] ei tehnyt itselleni hyvää oloa. (H7)

Kuten Jakob Demant (2009, 36) esittää, ei pelkkä inhimillinen päätös riitä, vaan keskeistä on myös miten nautittu aine reagoi päätökseen. Yllä lainatussa kertomuksessa sienet eivät yksinkertaisesti suostu siihen, että niitä syönyt henkilö voisi vain "kuunnella musiikkikappaleita ja nauttia siitä". Päin vastoin, ruumiillista kokemusta hallitsee tietoisuus nimenomaan alkoholin toimintatavoista sekä mieltä omien valintojen voimakas kyseenalaistaminen ("minkä kumman takia"). Näin sienet, sen sijaan että toimisivat odotusten mukaisesti, osoittavat niitä syöneelle tämän "juoneen jo monta olutta". Edellisessä kertomuksessa olennaiseksi nousi kannabiksen ja LSD:n yhteisvaikutusten ajoittaminen. Tässä opetuksena toimii puolestaan se, ettei psykedeelisiä kannata ottaa "niin sanotusti kevyin perusteluin". Tällaiset oivallukset ovat kuitenkin hyvin henkilökohtaisia, sillä yksi haastatteluihin osallistuneista ihmisistä kertoi aina ottavansa LSD:tä vain "*hetken mielijohteesta*" ja ilman sen kummempia suunnitelmia. Käyttökontekstit muodostuvat kertomuksissa siis hyvin vaihtelevilla ja henkilökohtaisilla tavoilla.

Vaikka monilla haastateltavilla oli kokemuksia siitä, ettei LSD:n yhdistäminen muihin psykoaktiivisiin aineisiin ollut toiminut odotusten mukaisesti, oli LSD osassa kertomuksista myös suostunut yhteistyöhön muiden psykoaktiivisten aineiden kanssa. Yksi haastateltava kertoi uteliaisuudesta kokeilleensa, miten LSD ja kannabis toimivat yhdessä, ja totesi vain, että "*okei, se autto nukkumaan*" (H3). Toisille kannabis puolestaan muodosti olennaisen osan psykedeelisen kokemuksen hyötyjen maksimointia. Miksi LSD ja psykedeelit sitten reagoivat niin arvaamattomasti ja epäjohdonmukaisesti? Mitä ylipäätään voidaan sanoa "set ja settingin" merkityksestä?

Kykyä antautua (*surrender*) psykedeelien vaikutuksille on pidetty olennaisena elementtinä, joka vaikuttaa merkittävästi paitsi kokemuksen syvyyteen myös sen hyödyllisyyteen terapeutisesta näkökulmasta (Griffiths ym. 2006). Yhtä lailla neuroottisuutta on pidetty persoonallisuudenpiirteenä, joka voi lisätä haastavien psykedeelikokemusten todennäköisyyttä (Barrett, Johnson & Griffiths 2017). Tämän aineiston puitteissa on kuitenkin mahdotonta sanoa, miten eri tavoin haastattelemani henkilöt ottivat kokemuksia vastaan. Olisiko sienten ja alkoholin yhdistelmä voinut toimia, jos siihen olisi vain osanut suhtautua "oikealla" tavalla? Entä mikä teki "lattialle tipahtamisesta" kannabiksen myötä negatiivisen kokemuksen? Psykedeelinen kokemus vaikuttaisi muodostuvan kontekstissa, jossa aineella, sen määrällä ja muilla psykoaktiivisilla aineilla on paljon merkitystä. Olennaisia ovat kuitenkin myös valmistautuminen ja suhtautuminen, joita tarkastelin edellisessä luvussa, sekä muut kontekstia rakentavat elementit, joiden tilallisia ja kollektiivisia ulottuvuuksia avaan tarkemmin seuraavaksi.

5.3 Tilat ja kollektiivit käyttöympäristönä

Aineella, nautitun aineen määrällä ja erilaisten psykoaktiivisten aineiden yhdistämisellä on kokemuksen rakentumisen kannalta keskeinen merkitys. Psykedeelien käytön konteksti kuitenkin muodostuu myös lukuisista muista materiaalisista ja inhimillisistä tekijöistä, jotka jatkuvasti vaikuttavat toisiinsa. Eri toimijoiden yhteenliittymiä ja niiden merkitystä voi lähestyä myös tilan käsitteen kautta. Tapa, jolla käytän tilan käsitettä, pohjaa Cameron Duffin (2007) määrittelyyn tilasta samanaikaisesti sekä fyysisenä että sosiaalisena. Tila on eri toimijoiden yhteenliittymä, jota luodaan ja uudelleen luodaan toimijoiden välisissä suhteissa. Tilojen lisäksi käyttötapahtuman kontekstissa vaikuttavat erilaiset abstraktimmat ja näkymättömiin jäävät voimat, joita kutsun Michel Serresin ja Bruno Latourin tapaa kollektiiveiksi (Pyyhtinen & Lehtonen 2015; Pyyhtinen 2015). Kollektiivin käsitettä avaan tarkemmin kollektiiveja käsittelevän alaluvun yhteydessä.

Mahdollistavat tilat

Aiemmissa psykedeelien käyttöä ja "psykedeelikulttuuria" (Hakkarainen 1987; Salasuo 2004, 163) käsittelevissä tutkimuksissa psykedeelien käytön konteksti on pelkistetty pitkälti metsäbileisiin, luontoon tai kotisohville. Mitä konkreettisiin tiloihin tulee, nimesivät haastattelemani ihmiset erilaisia tiloja ja paikkoja paljon monipuolisemmin ja yksityiskohtaisemmin. Haastatteluista esiin nousivat esimerkiksi riippumatto, pusikko, mökki, pururata, luontopolku, puisto, tanssilattia, auto, katu, keskusta, katto, keittiö, vessa ja parveke. "Luonto" kuitenkin korostui monissa haastatteluissa esiin kaikista mieluisimpana käyttöympäristönä. Mutta mikä "luonnossa" oikein tekee siitä psykedeelien käytön kannalta optimaalisen ympäristön, miksi psykedeeleistä saa juuri *"luonnossa tosi paljon irti"*, kuten yksi haastattelemistani ihmisistä linjasi? Yksi haastateltavista vertasi luonnon ja kaupunkiympäristön tilallisia ulottuvuuksia seuraavalla tavalla:

H Nykyään pyrkii tekemään sen aina luonnossa ja luonnon yhteydessä, ainaki nii et se mahdollisuus on siihen. Ja koska se on selkeesti sillee, että se et luonto on niin monimuotonen, että kun kontrolli lähtee niin luonnossa, se tuntuu et se on vähän niinku-- luonto on jo valmiiks semmonen, et sun on mahotonta vähän niinku tunnistaa niit sellasii selkeitä linjoja sieltä koko ajan. Ja sitte taas ku täällä jossain tälläsessä laatikkokaupungissa on, ni sitte ku ne rupee menemään ristiin ne linjat, ni sit sä rupeat olee sillai että hei hei, mitäs täällä nyt tapahtuu, että eihän tän näin kuulu olla.

R Nii asiat ei oo niinku pitäs.

H Nii, et taas niinku luonnossa se on sillee, et se tapahtuu vähän niinku jopa vaivihkaa.

R Yym, ja just niinku pitäski.

H Nii, nimenomaa. (H1)

Keskustelussa luonto näyttäytyy ikään kuin yhteensopivana tilana psykedeelien aikaan saaman tajunnantilan kanssa. Nämä kaksi "tilaa", ympäröivä objektien kokonaisuus sekä mielen sisäinen havainnointi-ikkuna, eivät riitele keskenään. Molemmista on "kontrolli lähtenyt", toisin kuin "laatikkokaupungissa", jonka "selkeät linjat" eivät sovi yhteen psykedeelisen kokemuksen kanssa. Olennaista haastateltavan kuvauksessa on nimenomaan negatiivisesti merkityksellistetty kontrasti ("eihän tän näin kuulu olla"), jota myös haastattelijana vahvistan ("asiat ei oo niinku

pitäis"). Samanlaista kontrastia ei haastateltavan kuvauksessa muodostu luonnossa, missä muutokset ympäristön aistivälittymisessä "tapahtuu vähän niinku jopa vaivihkaa".

Samankaltaisia kuvauksia psykedeelisen tilan ja ympäröivän tilan yhteensopivuudesta esitti toinen haastateltava kuvatessaan keikkapaikan dekojen eli koristeluiden "*stimuloivan visuaaleja jo vähän itessäänkin*" (H2) eli voimistavan LSD:n aikaansaamaa "*pintojen aaltoilua*".

Optimaalinen tila myös mahdollistaa tietynlaisen passiivisuuden. Voi esimerkiksi "*makoilla riippumatossa ja kuunnella luonnon ääniä*" (H3), toisaalta myös "*keskittyä luontoon*" niin ettei "*rupee luoppaamaan*" samalla tavoin sisätiloissa (H4). Niin ikään luontoympäristö tilana mahdollistaa tietynlaisen ruumiillisen kokemuksen, jonka edellä lainattu haastateltava kuvasi voimistavan luottamuksen ja turvan tunnetta psykedeelisen kokemuksen aikana. "*Sitä niinku haluaa ja kaipaa sitä maata jalkojen alle ja myös niinkun fyysisesti kosketuksena sormiinkin. Käsiin.*" (H4) Yksi haastatteluihin osallistuneista kertoi myös käyttäneensä pieniä määriä psykedeelisiä keuhoterapian yhteydessä ja kertoi saaneensa sitä kautta purettua traumaansa. Näin tila ja siinä tehtävät käytännöt yhdessä fasilitoivat tietynlaisia lopputuloksia.

Olemisen, ruumiillisuuden ja kokemisen vastaanottamisen lisäksi olennaisena näyttäytyi haastatteluissa myös se, millaista tekemistä eli käytäntöjä (*practices*) erilaiset tilat mahdollistavat. Osa haastateltavista kuvasi esimerkiksi seurassa olevien ihmisten vaikuttavan siihen, missä määrin psykedeelimatkasta tulee introspektiivinen eli itseen ja omaan mieleen keskittyvä ja missä määrin puolestaan sosiaalinen. Festivaaliympäristön tanssilattioineen ja koristeluineen kuvattiin mahdollistavat tanssimisen ja visuaaliset aistinautinnot, joista kotioloissa ei pääse samalla tavoin nauttimaan. Monissa kuvauksissa optimaalisena näyttäytyi tila, joka mahdollistaa monenlaista olemista ja tekemistä.

Vaik mä jossain festivaaliympäristöskee vetäisin vaik happoo, niin tosi tärkeet se et jossain vaiheessa ainaki menee ihan omiin oloihinsa rauhottumaan. Et kyl siin on aina se et pitää päästä myös sinne pään sisään jossain vaiheessa. Jossain tommoses festareil toimii tosi hyvin se, et sitku ensin itekseen kelailu asioita ja hyväl tsägäl ollu tota sillee suht egottomassa tilassa tai jotain, niin sit siitä ku kerää kampeensa ja lähtee tamppaamaan, niin sit tavallaan saa ne kelatut asiat siin sit ulos sen liikkeen kautta. (H3)

Katkelmassa nostetaan esiin kaksi tilaan liittyvää keskeistä elementtiä. Haastateltavan kuvauksessa tilan on yhtäältä mahdollistettava vetäytyminen ja "kelailu", toisaalta "tamppaaminen" eli liike, jonka myötä "kelatuista asioista" on mahdollista päästää irti. Oman "pään sisään" pääseminen edellyttää yksin oloa ja eräänlaista pysähtymistä, "rauhottumista", joka puolestaan voi mahdollistaa egottomia tiloja. Se, että egottomuus näyttäytyy tilana johon "päästään hyväl tsägäl", välittää mielentilan positiivisessa ja tavoiteltavassa valossa. Pään sisällä oleminen näyttäytyy kuitenkin nimenomaan olemisena, ei tekemisena. Tanssiminen puolestaan esitetään käytäntönä, joka mahdollistaa "kelatuista asioista" irti päästämisen. Näin ollen festivaaliympäristö myös mahdollistaa tietynlaiset kokemuksen kaareen, jossa olennaista on paluu "pään sisältä" ruumiillisuuteen ja liikkeeseen. Toinen haastateltava pohti festivaaliympäristön merkitystä kokemuksen näkökulmasta seuraavalla tavalla:

Metsäbileet on tosi hyviä, niis on aika semmonen tukeva ympäristö. Ja sit siellä voi mennä vaikka pusikkoon niinku ite tai kaverin kanssa mietiskelemään, jos tuntuu et se tanssilattia on liian intensiivinen. (H5)

Tässä kuvauksessa kaari kääntyy toisin päin ja "pusikko" kuvataan tilana, jonka avulla voi ottaa etäisyyttä tanssilattian intensiivisyyteen. Samalla tavoin kuin edellisessä katkelmassa, ruumiillisuutta fasilitoiva tanssilattia ja "mietiskely" kuvataan toisilleen vastakkaisina, mutta toisaalta myös toisiaan tasapainottavina. Näin siirtymällä tanssilattialta pusikkoon tai toisinpäin, eli toisin sanoen käyttämällä tilaa omien tarpeiden mukaisesti, on kokemusta ja sen "intensiivisyyttä" mahdollista myös ohjailla. Tilan vaihtamisen merkitykseen palaan jäljempänä vielä tarkemmin. Vaikka haastateltava ei tässä yhteydessä avaa tarkemmin, mitä hän tarkoittaa "tukevalla ympäristöllä", tulkitsen tähän liittyvän myös inhimillisiä toimijoita. Sama haastateltava nimittäin alleviivasi myöhemmin, että "*metsäbileissä*] on vaan ihania ihmisiä" (H5).

Sama tila, joka toiselle tuntuu tukevalta ja mahdollistavalta, voi toiselle kuitenkin välittää ensisijaisesti negatiivisia emotionaalisia vireitä.

Mä ihmettelen et miten ihmiset pystyy olee jossain niinku isoilla festareilla tai [julkisissa tiloissa] tai kävelemään kadulla niinku tosi huumepäissään. Mun nuppi ei sitä kestä mitenkään, mul tulee hirveet kuumotukset. (H6)

Emootiot eivät synny eristyksissä, vaan osana toimintaa ja ympäristöä (esim. Crawford & Hutchinson 2016). Festivaaliympäristö voi myös toimia ensisijaisesti negatiivisia emotionaalisia ulottuvuuksia välittävänä tilana. Katkelmassa festivaaliympäristö liitetään yhteen katujen ja tunnettujen puistojen kanssa, joista kaikkia yhdistää tilan eräänlainen julkisuus. Tällaisessa tilassa on jotain hallitsematonta, mikä herättää "kuumotuksia". "Kuumotukset" mainittiin lähes jokaisessa haastattelussa ja tulkitsen niiden liittyvän nimenomaan kokemuksen aikaiseen tietoisuuteen siitä, että "huumepäissään oleminen" on tavalla tai toisella toimimista vallitsevia moraalikäsitteitä vastaan. Tähänkin teemaan palaan tarkemmin jäljempänä.

Vaikka samankaltainen tila näyttäytyy toiselle optimaalisena ja toisen "nuppi" taas ei "kestä mitenkään", nostettiin eräänlainen kaoottisuus, rauhattomuus ja kovaäänisyys kuitenkin esiin monissa kertomuksissa tilallisina tekijöinä, jotka eivät *"välttämättä oo omiaan kun ensimmäistä kertaa tollasia kokeilee"* (H7). Haittojen vähentämisen näkökulmasta tilallisia ulottuvuuksia voisikin lähestyä niin, että ensimmäisillä käyttökerroilla olennaisempaa on olemisen kuin tekemisen mahdollistaminen; rauha mieluummin kuin liike. Kun psykedeelien aiheuttama tajunnantilan muutos tulee kokemuksen myötä tutummaksi, on sekä mielensisäistä että ympäröivää tilaa mahdollista käyttää ja muokata erilaisin tavoin. Yksi haastatteluihin osallistuneista esimerkiksi kuvasi voivansa *"vetää viis tippaa ja lähtee vaik tonne keskustaan."* *"Ei se mua sillä lailla järkytä ku se järkyttäis monia muita"* (H8).

Tilojen rakentuminen käytännössä

Tilat mahdollistavat erilaisia olemisen, ruumiillisuuden ja käytäntöjen muotoja, mutta ne myös rakentuvat niissä vaikuttavien toimijoiden tekemisistä.

Mä olin yksissä bailuissa, en ihan keskustassa mutta melkein keskustassa, ja mä vasta myöhemmin tajusin, että melkein kukaan muu ei syönyt [psyke]deelejä, vaan jengi veti siellä piriä ja viinaa, mikä on aika eri viibat ku deeleissä. Sit vaan tuli niinku pelottavia jotain niinku skenaarioita ja kauhukuvia mieleen asioista. [--] Semmost niinku foliohattumatskua kaikist vitun tiedustelupalveluista ja kaikkee sellasta. (H5)

Kertomuksessa tila rakentuu muiden inhimillisten toimijoiden käytännöistä (ks. Duff 2007) ja siitä, millaisia "viboja" esimerkiksi käytetyt päihteet saavat aikaan. Ekstensiivisen ja rajatun (bailujen tapahtumapaikka, "melkein keskusta") tilan puitteissa toimijat luovat paikallisen, intensiivisen tilan, joka pitkälti rakentuu näkymättömiin jäävistä elementeistä (DeLanda 2005). Yllä lainatussa esimerkissä psykedeelejä syönyt haastateltava on ikään kuin jäänyt alakynteeseen joukossa, jossa muut "veti piriä ja viinaa". Tällaiset tilanteet edellyttävät joko vaikutteille sopeutumista ja antautumista, joka esimerkissä johtaa "pelottaviin skenaarioihin ja kauhukuviin", tai poistumista toiseen tilaan, mikäli se on mahdollista.

Konkreettisesta tilasta poistuminen eli esimerkiksi siirtyminen huoneesta toiseen näyttäytyikin haastatteluissa keskeisenä käytäntönä, jolla kokemusta ohjailtiin. Siirtämällä kehoa esimerkiksi asunnosta parvekkeelle tai olohuoneesta vessaan, katkaistiin esimerkiksi "liian villiksi" mennyt kokemus tai negatiiviset, kehää kiertävät ajatukset eli "luupit". Seuraavassa esimerkissä tilasta poistuminen toimii onnekkana ratkaisuna tilanteeseen, jossa tunnelma muuttuu inhimillisten toimijoiden voimasta rajusti ja hallitsemattomasti kesken vaikutusten.

Ja [LSD:n käyttöön liittyvänä] riskinä on myös [se] minkä paikan valitsee, et tuleeko sinne tilaan jotain muita. Mul oli yks semmonen kokemus. Päädyin kattoon näitä youtube-videoita ja yhtäkkiä siellä samassa tilassa ruvettiin järjestää jotain kokousta. Niin siin on ehkä semmoses jotenki todella hämmennynees tilassa, et mitä-- mitä niinkun-- yhtäkkiä paukkaa hirveesti ihmisiä sisään. Ja sitte myös yks joka siellä asu, tuli töistä kotiin, se oli tosi vittuuntunut, niin sit kaikki muiden mielialat niinkun aistii niin paljon herkemmin ja siit tulee semmonen tosi nihkee olo itelle, et mä en nyt sais olla täällä, tai mä teen jotain väärin ja kaikkii semmosii tulee. Onneks mä sit tajusin lähtee pois sieltä mut on siinä sekin et jos mä oon keskellä kaupunkia ja lähen ulos, niin siin oli taas se et mä meen ulos happopäissäni, et miten siin haluu sitte olla. (H4)

Tilaan yllättäen saapuneet ihmiset alkavat rakentaa toiminnallaan uudenlaista tunnelmaa, "järjestää jotain kokousta", ja myös vallitsevat emotionaaliset suhteet välittyvät psykedeelin

kautta myös niitä syöneen henkilön kokemukseen muuttaen olon "nihkeeksi". Affekteja ja emootioita voidaankin pitää eräänlaisena "tilassa kiertävänä energiana", kuten Cameron Duff (2007, 516) asian ilmaisee, jotka rajoittavat ja muuttavat ruumiiden toimintamahdollisuuksia tilassa. Vaikka tilasta poistuminen näyttäytyykin onnekkaina ratkaisuna ja aktiivisena kokemusta uudelleen rakentavana keinona, liitetään valintaan myös epävarmuutta siitä, kuinka toimia "keskellä kaupunkia happopäissään". Yhdessä haastattelussa tilan vaihtaminen ja sen uudelleen muotoilu näyttäytyi myös ratkaisuna, jolla mahdollistettiin sopeutuminen LSD:n pintaan nostamiin muistoihin.

Oli jotku metsäbileet ja siellä sitte tota yhdellä kaverilla oli sitte tippapullo ja sitte se muistaakseni tarjos sen mulle, ja se oli vähän sillee jännä trippi, siis se niinku vahvasti sitä taas sit niinku koulukiusausvibaa, et mulla tuli semmonen fiilis et mä olin siel metsäbileis niinku koulussa, sillee et ne samat fiilikset tavallaan nous hyvin vahvasti pintaan ja mä tajusin et mä en ollu täysin käsitelly niitä [koulukiusaamiseen liittyviä asioita] viel silloin myöskää. Sit mä koitin niinku nauttii siit fiiliksestä ja oli niinku sillee ihan kiva sosialisoida ja näin, mut sit jossain vaihees oli niinku pakko vetäytyä autoon ittekseni ja kuuntelee musaa ja pois sielt sosiaalisest hälinästä, ja sit se myös autto ymmärtää sitä, et se ei oo todellakaan mikään sosiaalinen välttämättä ollenkaan, vaan enemmän semmonen niinku introspektiivinen työkalu. Et siinä sit taas niinku prosessoii paljon niit asioita siel autossa ja kuunteli musaa. (H9)

Sen lisäksi, että muut paikalla olevat inhimilliset toimijat aktiivisesti rakentavat tilaa ja sen ilmapiiriä, ne voivat siis toimia myös LSD:tä nauttineen henkilökohtaisen historian symbolisina heijastumapintoina. Kertomuksessa metsäbileiden ihmispaljous yhdistyy koulumuistoihin ja kokemuksiin kiusatuksi tulemista. Aikansa haastateltava antautuu olosuhteille "koettaen nauttii fiiliksistä", kunnes valitsee vetäytymisen autoon. Fyysisesti rajattu erillinen tila, auto, mahdollistaa tilan omaehtoisen rakentamisen esimerkiksi itse valittua musiikkia kuuntelemalla. Näin kokemus muotoutuu yhtä aikaa mielen, tilan ja valintojen voimasta.

Tiloissa kaikuvat kollektiivit

Paljon käytettyyn settingin käsitteeseen on välittömien käyttötapauksissa läsnä olevien sosiaalisten ja materiaalisten tekijöiden lisäksi vaihtelevasti sisällytetty myös yhteiskunnallisia

normeja, arvoja ja muita "kulttuurisia" tekijöitä. Ido Hartogsohn (2017) on esittänyt, että tällaiset kontekstitekijät tulisi eritellä omaksi kollektiivisen settingin (*collective setting*) käsitteekseen. Kollektiivisen settingin sijaan tukeudun tässä alaluvussa Michel Serresin ajatteluun paikantuvaan kollektiivin käsitteeseen. Kollektiivin käsitteellä Serres pyrkii purkamaan inhimillisen ja materiaalsen sekä yhden ja monen välisiä vastakkainasetteluja korostamalla, että kollektiiviit muodostuvat nimenomaan suhteissa, yhteyksissä ja kytkennöissä, mikä tekee niistä jatkuvasti muuttuvia ja virtaavia (Pyyhtinen & Lehtonen 2015). Tällainen lähestymistapa poikkeaa settingin käsitteen perinteisistä määrittelyistä, joissa ympäristötekijöitä lähestytään yksilöstä erillisinä ja suhteellisen muuttumattomina.

Selkeimmin kollektiivit näyttäytyivät kokemuskertomuksissa laittomien päihteiden käyttöön liittyvien arvoasetelmien välittymisenä. Yksi haastatteluihin osallistuneista henkilöistä esimerkiksi kertoi ensimmäisellä LSD-matkallaan pelänneensä, että *"jotkut poliisit rynnii tänne ja mun mieli järkkyy täysin [--]"* (H10) ja toinen puolestaan kuvasi, miten *"mua kuumotti hirveesti se että tää on laitonta ja väärin"* (H5). Kolmas kertoi, miten ympäröivä tila oli muuttunut seurassa olevan henkilön kuvauksen perusteella uhkaavaksi: *"Se [kaveri] oli sillee et koko kortteli tietää mitä me ollaan tehty, ja talot rupee kääntyy meit kohti ikään kuin ne tuijottais meitä."* (H9) Herättämällä pelkoa, "kuumotuksia" ja vainoharhaisia ajatuksia "tuijottavista rakennuksista" LSD:n voi ymmärtää välittävän tapoja, joilla yhteiskunnaksi kutsutussa kollektiivissa tehdään erotteluja hyväksytyyn ja hyväksymättömän toiminnan välillä. Keskeisiä tekijöitä tällaisten uskomusten välittymisessä psykedeeliseen kokemukseen olivat myös tuntemattomat, LSD:n käytöstä tietämättömät läsnäolijat.

H Kyllä mua kuumotti ne vastaantulevat ihmiset, mutta.

R Minkä takia?

H Emmä tiä, se on vaan jännä, vaikka munki kaveri sano että mä näytän ihan normaalilta, ei must niinku huomaa mitään, mut silti on semmone olo just et... ehkä niinku se maailma minkä ite näkee, se on niin erikoinen kun on niitä visuaaleja ja ajantaju vähän mitä on, sit ei ehkä luota siihen jotenki ettei se niinku näkyis ulkopuolelle.

Et mun kaverin kommentti oli semmone että ainut jos mun kanssa alkaa niinku keskustele pitempään, nii sit huomaa [että] ehkä jotain on pielessä, mut että ei ku kävelee siellä ja ihan niinku koordinaatio pelaa ja [näin].

Mut että semmonen tietty kuumotus mulla aina liittyy julkisissa paikoissa. Ehkä siin on jotain semmosta, se tietty ennako-oletus et se on laitonta, ja se että entä jos joku huomaa, huomaako sen päällepäin, ja sit kuitenkin ku ite on ehkä vähä semmosessa tietyllä tapaa orvossa tilassa, tai sillee et tosiaan kun et välttämättä kykene toimii kuitenkin niin normaalisti ku pitäs, ni on vähän semmonen semmonen orpo olo välillä että et jos tulee joku tilanne nii mä en välttämättä osaa käyttäytyä. (H11)

Kollektiivien voima korostuu kertomuksissa siinä, että vaikka kaveri sanoo että "mä näytän normaalilta" ja "koordinaatio pelaa", vastaan tulevat ihmiset herättävät silti epävarmuutta. Kun oma kokemus "on vähän mitä on", toimintakyvyiltä rajoittunut ja "orpo" tehdään jatkuvasti myös mallinnusta siitä, miltä kokemus näyttää muiden inhimillisten toimijoiden silmissä.

Vaikuttaisikin siltä, että psykedeelit eivät aja paikalta "yleistynyttä toista" (*generalized other*), vaan mallinnukset muiden mielistä ohjaavat myös psykedeelikokemuksen aikaisia valintoja ja emotionaalisia suhteita. G. H. Meadin ajatteluun tukeutuen Colin Jerolmack ja Iddo Tavory (2014) ovat esittäneet, että juuri toisten inhimillisten toimijoiden mielen mallintaminen ja kyky ottaa erilaisia rooleja erottaa inhimillisen ja materiaalisen toimijuuden toisistaan.

Inhimillinen kyky ennakointiin, roolien ottoon ja mallintamiseen kuitenkin myös mahdollistaa toiminnan sopeuttamisen ja käyttökontekstin aktiivisen muokkaamisen. Haastatteluihissa päihdevastaisen yhteiskunnallisen ilmapiirin vaikutus ei nimittäin näyttäytynyt pysyvänä, kerta toisensa jälkeen kokemusta määrittävänä ulottuvuutena. Yksi haastateltavista esimerkiksi totesi, että *"mieleen syvälle koodattu patterni [LSD:n käytön vääryydestä] oli ihan ensimmäisiä juttuja mistä piti päästä irti ja käsitellä ja feidata se sillon trippailujen yhteyssä"* (H5). Lisäksi, kuten edellisissä alaluvuissa olen havainnollistanut, voi "kuumotuksia" mahdollisesti hillitä myös valitsemalla LSD:n käyttämistä varten yksityisen ja rauhallisen tilan.

Lähes kaikki haastateltavat kertoivat "kuumotelleensa" joko poliisia tai käytön "vääryyttä", huomattavan monet myös haastatteluihin osallistumista. *"Kyllä mulla on [--] kynnys lähtee tuntemattoman ihmisen kanssa puhumaan semmosista asioista mistä päätyis tyylisiin linnaan"*

(H1). Joukossa oli kuitenkin myös positiivisia esimerkkejä siitä, miten toisenlainen päihdepolitiikka ja sen mukanaan tuomat konkreettiset käytännöt voivat heijastua kokemuksiin turvallisuuden tunnetta vahvistavalla tavalla.

H [--] Ku ensimmäistä kertaa tosiaan oma kokemus oli Amsterdamissa missä se on laillista, ihan vaan sen takia et jotenki ei halunnu niinku itelle sitä semmosta paranoiaa päälle sit siinä niinku ekassa jutussaan, niin miten ihanaa oli se, et siel oli siel *head shop*'issa, siel oli semmonen muija myymäs. Vitsi se osas kertoo siististi! Et se oli sillee--

R Mitä se kerto?

H No se vaan kerto että mitä oli odotettavissa ja osas esitellä ne jutut. Se osas sanoo, et minkälaista toi on ja ((muuttaa ääntään)) ai tää on teidän eka kerta? no hei tehkää tällee, menkää tonne noin ja ottakaa jotain sellasii ja tälläsii juttuja messiin ja täst tulee tosi siistii! ((palaa normaaliin ääneen)) Et siit tuli semmonen fiilis, että se tyyppi oli ihan innoissaan. Me oltiin jotenkin vähän semmonen omanlainen revohka, ku me tultiin sinne, ja sillee vähän niinku aloitettiin sellasta keskusteluu, ja sit se osas hyvin rauhoittaa ja tuli tosi semmonen fiilis että wau. Plus että siltä pysty kyselee vähän juttui, se osas vähän sanoo. Ja sit siitä ku lähti, ni jäi semmonen fiilis että jees, et nyt on hyvä meininki. (H1)

Kun yhdisteen käyttö on juridisesti sallittua, on sitä mahdollista myös myydä alaan erikoistuneissa liikkeissä, *head shopeissa*. Asiointi julkisessa, fyysisessä kaupassa puolestaan mahdollistaa kohtaamisen asiaan perehtyneen myyjän kanssa, joka haastateltavan mukaan "osas kertoa siististi", "oli tosi innoissaan" ja "osas tosi hyvin rauhoittaa". Näin käytettäväksi suunniteltu aine kietoutuu lakeihin, konkreettisiin kauppoihin ja niissä työskenteleviin ihmisiin, muotoillen yllä lainatussa tarinassa positiiviseksi merkityksellistetyn lähtökohdan aineen käyttämiselle. Valinta psykedeelien ensimmäisestä kokeilusta juuri Amsterdamissa näyttäyty kertomuksessa myös tietoisena haittoja vähentävänä ratkaisuna, jolla haastateltava pyrki välttämään kollektiivien heijastamat negatiiviset emotionaaliset reaktiot ("ei halunnu paranoiaa päälle"). Toinen haastateltava, joka oli myös asioinut vastaavanlaisessa liikkeessä Amsterdamin matkallaan, kuvaili asiointikokemusta kaikessa arkipäiväisyydessään myös "oudoksi":

Se myyjä tosiaan siis ohjeistaa ihan melkeen niinku missä muussa liikkeessä ku meet jonku tuotteen ostamaan, saat semmosen infopläjäyksen siitä. Niin se oli ihan silleen normi äänensävyyl selitti, niin se oli hirveen hassu tilanne. Et niin, näin nää asiat vois hoitaa. (H11)

"Normi äänensävyllä" annettu opastus "niinku missä [tahansa] muussa liikkeessä" tuntuu paitsi oudolta myös "hassulta". Toisaalta kokemus avaa haastateltavalle ymmärryksen myös siitä, ettei tiettyjen yhdisteiden käytön aina tarvitse olla "kuumottavaa", poikkeavaa ja väärin ("niin, näin nää asiat vois hoitaa").

Kollektiivien symbolinen välittyminen ja uudelleen rakentumisen mahdollisuudet

Psykedeelien herkkyyttä ympäristölle, jossa niitä käytetään, on korostettu kirjallisuudessa toistuvasti (Hartogsohn 2015; 2016; 2017; Wallace 1959, Carhart-Harris ym. 2018). Yhdisteitä on kutsuttu "syvällä tavalla kulttuuriseksi", millä kulttuurisen vaikutusympäristön välistä suhdetta tarkastellut Ido Hartogsohn (2017, 10) viittaa psykedeelien kykyyn tuoda näkyväksi myös "yhteiskunnallisia mielentiloja". Se, mitä yhteiskunnallisilla mielentiloilla tarkoitetaan, jää Hartogsohnin kuvauksessa epäselväksi. Yksi haastatteluihin osallistuneista kuitenkin pohti paljon juuri tämän suuntaisia teemoja, kuten yhteiskunnallisen "rumuuden" näyttäytymistä psykedeelikokemuksen aikana.

R Onks se rumuus [josta äsken oli puhetta] jotenkin näyttäytyny sulle tripillä?

H No on, totta kai.

R Millä tavalla?

H No en mä tiedä, semmoset niinku tietynlaiset värähtelyt aistii nii herkästi ku jos sä meet vaik jossain teollisuusalueella tai missä näät jotenki saastunutta luontoa tai jotain, niin kyllä sä näät sen semmosen niinkun kuoleman energian siellä, ja vielä sellasena et tää on vaan niinku meidän aiheuttamaa.

Just et sä voit nähdä joku täysin todellisuudesta irtautuneet kaivospomot jossain vitun pöydän ääres ku noi on juonu jotain vittu lasten verta jostain pikarista siinä, ku sä katot jotain raiskattua vittu Talvivaaran ympäristöä tai jotain tommosta. (H8)

Kenties "värähtelyjä" voisikin kutsua Duffin (2007, 516) sanoin tässäkin yhteydessä "kiertäväksi energiaksi", joka affektien tavoin hallitsee sekä tiloja että laajemmin myös kollektiiveja. Energia on hyvin epämääräinen käsite, jonka tässä yhteydessä liitän lähinnä haastateltavien kuvauksesta

nouseviin värähtelyihin ja tilassa vallitseviin "viboihin" tai, kuten yllä lainattu haastateltava muotoilee, teollisuusalueella vallitsevaan "kuoleman energiaan". Sama haastateltava kuvasi kollektiivisen ilmapiirin näyttäytymistä psykedeelien välityksellä eräänlaisena symbolisena taideteoksena, mielen luovana kuvauksena, josta "lasten verta pikarista juovat todellisuudesta irtaantuneet kaivospomot" ovat vain yhdenlainen esimerkki. "*[Niiden mielikuvien kautta] mieli tekee sulle itselle ymmärretyksi sen niinku viban, tai siis sen ajatuksen mikä siel on viturallaan*" (H8).

Huomattavan monet haastatteluihin osallistuneista kertoivat psykedeelien käytön herättäneen myös pohdintoja kaupallisuudesta ja materiaalisuudesta. Yksi haastateltavista esimerkiksi kertoi, miten kävellessään kaupan ohi LSD:n vaikutuksen alaisena, hän oli kuullut kaupan kutsuvan: "*hei tuu tänne, tääl on sulle kaikkee kivaa!*" (H9). Tällaiset arvomaailmojen kaiut, jotka esimerkissä välittyvät fyysisen kaupan ja sieltä kuuluvan kutsun kautta, voidaan niin ikään nähdä psykedeeliseen kokemukseen heijastuvina kollektiivisina kontekstitekijöinä. Se, millä tavoin eri kollektiivit eri ihmisten psykedeelikokemuksiin heijastuvat, onkin sitten kokonaan toinen kysymys.

Toimijaverkostoteoriasta vaikutteita ottaneessa tutkimuksessa korostetaan kontekstin paikallisuutta, materiaalisuutta ja muuttuvuutta (Duff 2011; 2012; 2013). Edellä olen tuonut esiin, miten psykedeelinen kokemus rakentuu valmistautumisesta, valinnoista ja muista käytännöistä sekä aineen ja ympäristötekijöiden yhteistanssista. Huumausainepolitiikka näyttäytyi haastatteluissa kuitenkin ulottuvuutena, jota oli joko väistettävä esimerkiksi käyttämällä psykedeelejä siellä, missä käyttö ei ole kriminalisoitua, tai johon oli sopeuduttava välttelemällä kokemuksen aikana julkisia paikkoja tai muuttamalla suhtautumistaan niin, että kollektiivien vaikutus on mahdollista "*käsitellä ja feidata*" (H5).

Vaikka LSD:n laittomuus näyttäytyi haastatteluissa yhtenä käytön kontekstia rakentaneena elementtinä, ei sitä kuitenkaan lähestytty muista kontekstuaalisista ulottuvuuksista erillisenä ja niiden vaikutusvoimaa määrittävänä. Kollektiiveilla on muiden ulottuvuuksien näkökulmasta

kuitenkin keskeinen rooli. Ne yhtäältä asettavat varsin konkreettisia rajoituksia aineen toimijuuden ja yhteistoimijuuden tietoiselle ohjailulle, sillä aineiden koostumuksesta ja vahvuudesta ei nykyisten päihdepolitiisten käytäntöjen puitteissa voi koskaan olla täyttä varmuutta (ks. luku 5.1).

Kollektiivien kontekstia rakentavaa vaikutuspiiriä kuvaa mielestäni hyvin Betty Eignerin (1997) lanseeraamana, mutta varsin vähän hyödynnetty *matrixin* käsite. Psykedeeliterapeutina toiminut Eisner viittaa matrixilla siihen jokapäiväiseen ympäristöön, josta psykedeelejä nauttiva henkilö tulee ja jonne hän palaa psykedeelikokemusten jälkeen. Eisnerin pohja-ajatuksena toimii se, etteivät psykedeelisestä kokemuksesta saadut hyödyt kanna sellaisessa ympäristössä, joka ongelmat on alun perin aiheuttanut. Tällöin myös jokapäiväistä elinympäristöä, *matrixia*, on muutettava psykedeelien vaikutuksia tukevaksi. Käsite ei pidä sisällään yhteiskunnallisen tason suuria kollektiiveja, mutta viittaa hyvin esimerkiksi perheiden ja ystäväpiirien kaltaisiin pienempiin kollektiiveihin, joiden heijastumia osa haastattelemistani henkilöistä kuvaili.

H Kyl sielt [psykedeelikokemuksista] on ihan hyvii juttui löytyny. Ihan vaan se et pääsee kiinni johonkin asioihin silleen, et kyl tämmönenkin on olemassa.

R Osaaksä antaa jonkun esimerkin?

H No siis ihan joku tämmönen niinku suhde omiin vanhempiin tai jotain tämmöstä. Et siel on ollu jotain ihmeellisii jumei ja sit tajunnu vaan sen niin et joo joskus tulee ihan turhaan käyttäytyttyä kuin idiootti jotain tämmösistä lapsuudesta juontuvista syistä, ja ei semmosii tarvii pitää mukanaan. Et sit se riittää et se huomaa, sit ei se nyt välttämät korjaudu siin sillee heti, mut sit ku niit asioit käy ehkä useempii kertoi läpi, sit se alkaa pikkuhiljaa jäämään mieleen silleen niin et tämmönen asia on olemassa ja sit sen voi huomata ja se pikkuhiljaa sit karisee. (H3)

Psykedeeliset kokemukset voivat auttaa pääsemään kiinni ajatteluun juurtuneihin käsityksiin näyttäen ne uudenlaisessa valossa, mitä on pidetty yhtenä niiden terapeutin potentiaalisen salaisuuksista (esim. Noorani ym. 2018; Watts ym. 2017). Yllä lainatussa kuvauksessa jumiutunut ajatus koskee "suhdetta omiin vanhempiin". Tämä tiedostaminen puolestaan mahdollistaa prosessin, jossa "jumit pikkuhiljaa karisee". Näin ollen LSD toimii ja vaikuttaa osana laajempia elämänverkostoja muotoillen niitä uudelleen ajattelutapojen muutoksen myötä. *"Ne voi olla tosi tosi pieniä siellä jossaki ajatuksen juuressa tapahtuvia yhen asteen muutoksii,*

jotka näkyy ulospäin isoina muutoksina" (H1) Samalla, kun kollektiivit muokkaavat aineen vaikutuksia, muokkaa siis myös aine kollektiiveja. Kun molempiin kietoutuvat myös paikalliset tilat ja kokemusta ohjailevat käytännöt, muodostuu konteksti toisiaan rajoittavista ja mahdollistavista ulottuvuuksista, jotka jatkuvassa liikkeessä ja uudelleen muotoutumisen tilassa rakentavat psykedeelistä kokemusta.

6 Johtopäätökset

6.1 Yhteenveto

Johdantoluvussa esitin kaksi tutkimuskysymystä. Näistä toinen koski kontekstin muodostavia ulottuvuuksia, toinen kontekstin merkitystä haittojen vähentämisen kannalta. Edellä olen esittänyt psykedeelisen kokemuksen kontekstin rakentuvan karkeasti ottaen käytäntöihin, aineeseen ja ympäristöön liittyvistä ulottuvuuksista. Aloitin kuvailemalla, miten kokemusta edeltävät valinnat, kuten tehdyt ja tekemättä jääneet toimet heijastuvat käytötapahtuman aikaiseen kontekstiin. Käytännöillä optimoidaan tilaa, ruumista ja emootioita niin, että kokemukselle on mahdollista antautua huolettomasti (vrt. Gomart & Hennion 1999). Toisaalta keskeisenä näyttäytyi myös tapa, jolla kokemukseen suhtaudutaan sen aikana. *"Mä voin itse vaan päättää, et onks tää kamalaa vai rauhotunko mä"*, tiivistä yksi haastatteluihin osallistuneista.

Valmistautumista ja suhtautumista käsittelevän ensimmäisen tulosluvun jälkeen paneuduin aineen toimijuuteen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Kuvasin, miten LSD rakentaa kontekstia muuttamalla ympäröivien objektien ja suhteiden muotoa ja merkitystä, asettamalla inhimilliselle toimijuudelle rajoituksia sekä käyttäytymällä arvaamattomasti yhdessä muiden psykoaktiivisten

aineiden kanssa. Toin esiin myös annoksen koolle ja annostelutavalla annettuja merkityksiä. Konkreettisenä haittoja vähentävänä käytäntönä, jolla rajoittuneeseen toimijuuteen on mahdollista varautua, nousi esiin muun muassa trippivahdin eli selvänä läsnä olevan ihmisen tuoma emotionaalinen turva.

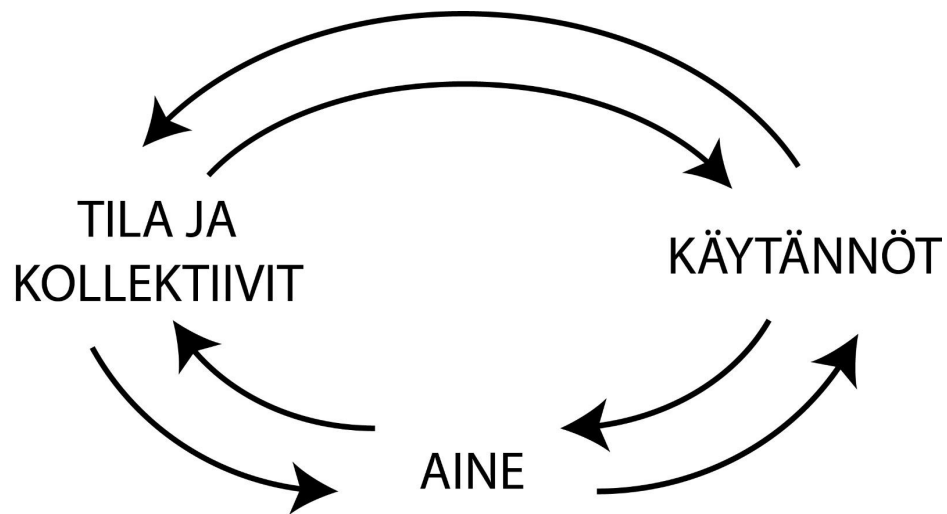
Viimeisessä tulosluvussa käsittelin ympäristötekijöiden merkitystä. Ympäristö elää ja muuttuu sekä aineen että käytäntöjen voimasta. Toisaalta tiloista ja kollektiiveista koostuva ympäristö myös vaikuttaa käytäntöihin mahdollistamalla ja rajoittamalla erilaisia tekemisen ja olemisen tapoja sekä ohjailee aineen vaikutustapoja muun muassa ympäröivän materian välityksellä. Esimerkiksi ajan järjestämiseen tarkoitettu kalenteri saattaa saada yhteiskunnalliset instituutiot vaikuttamaan LSD:n vaikutusten aikana "järjettömiltä" ja huumausainepolitiikan herättämät "kuumotukset" voivat näkyä esimerkiksi tuijottamaan kääntyneinä rakennuksina. Vaikka haastatteluihin osallistuneilla oli verrattaen vähän kokemusta LSD:n käyttöön liittyvistä huonoista puolista, oli lähes jokainen "kuumotellut" erilaisia käytön "vääryyteen" liittyviä tekijöitä.

Olen nostanut käytännöt tässä johtopäätösluvussa omaksi ulottuvuudekseen, vaikka luvussa 5.1 käsittelin valmistautumista ja suhtautumista lähinnä seuraavia tuloslukuja pohjustavassa valossa. Erityisesti haittojen vähentämisen näkökulmasta aktiivisilla valinnoilla vaikuttaisi kuitenkin olevan varsin keskeinen merkitys. Psykedeelistä kokemusta on mahdollista ohjailla esimerkiksi rakentamalla tilaa, säätelämällä annoskokoa ja annostelutapaa sekä ottamalla huomioon, miten LSD käyttäytyy yhdessä muiden psykoaktiivisten aineiden kanssa. Niin ikään esimerkiksi siirtymällä huoneesta toiseen, vuorovaikuttamalla muiden toimijoiden kanssa, olemalla hiljaa, kuuntelemalla musiikkia, vetäytymällä ja liikkumalla on paikallista ja henkilökohtaisesti koettua kontekstia mahdollista uudelleenrakentaa tavalla, joka vähentää haittoja ja maksimoi hyötyjä.

Käytäntöjen tarkasteleminen yhtenä kontekstin ulottuvuutena tuo myös ilmi kontekstin toiminnassa rakentuvaa luonnetta. Kokemuskertomuksissa käytännöistä, aineesta ja ympäristöstä muodostuva konteksti ei näyttäydä passiivisena taustana, joka sanelee käyttökokemuksen haitat

ja hyödyt (vrt. Zinberg 1986), vaan kokonaisuutena, jossa inhimilliset ja ei-inhimilliset toimijat kietoutuvat toisiinsa. Näin ollen myös käytäntöjen kaltainen inhimillinen toiminta kiinnittyy väistämättä muihin toimijoihin. Ympäröivä materia, kuten tippapullo, huoneet ja kaiuttimet, mahdollistavat annoksen mittaamisen, ruumiillisen siirtymisen ja musiikin kuuntelun kaltaisia valintoja. Näin ollen konteksti muuttuu ja uudelleen rakentuu kaikkien läsnä olevien toimijoiden voimasta, jotka mahdollistavat ja rajoittavat inhimillisiä valintoja. Ulottuvuuksien liikettä ja kytkeytymistä toisiinsa olen havainnollistanut kuviossa 1.

Kuvio 1. Kontekstin rakentumien ulottuvuuksien yhteistoiminnassa

6.2 Pohdinta

Tutkimuskysymysten lisäksi esittelin johdannossa myös tutkimuksen tarkoituksen. Kerroin, että tutkimuksen tarkoituksena on tarjota uudenlainen jäsenyys päihteiden käytön kontekstista haittojen vähentämistä tukevien toimien suunnittelemisen tueksi. Edellä esittelemäni jäsenyys

psykedeelisen kokemuksen kontekstista tarjoaa settingin käsitettä koskevaan keskusteluun kaksi uutta näkökulmaa.

Ensinnäkin kontekstin tarkasteleminen käytännöistä, aineesta sekä tiloista ja kollektiiveista muodostuvana ja uudelleen muodostuvana kokonaisuutena tuo ilmi, etteivät kokemukseen vaikuttavat ulottuvuudet ole pysyviä tai toisistaan erillisiä. Käytännöillä rakennetaan tilaa ja säädellään aineen toimijuutta. Aine rajoittaa ja mahdollistaa käytäntöjä ja esimerkiksi herkistää tilassa vallitseville "viboille". Tilasta ja kollektiiveista koostuva ympäristö puolestaan rajoittaa ja mahdollistaa käytäntöjä sekä välittyy aineen kautta kokemukseen monin eri tavoin. Perinteistä zinbergiläistä lähestymistapaa on kritisoitu muun muassa siksi, että malli jättää huomiotta ulottuvuuksien väliset suhteet lähestyessä niitä samalla kiinteinä ja pysyvinä (Dwyer & Moore 2013, 210.)

Toisekseen jäsenitys tuo esiin myös päihdepolitiikan kaltaisten kollektiivisten heijastumien merkityksen, jotka materiaan ja paikallisuuteen keskittyvässä tutkimuksessa (esim. Duff 2012; Demant 2009) jäävät helposti huomioimatta. Kuten settingin käsitettä psykedeelien käytön näkökulmasta tutkinut Ido Hartogsohn (2017, 10) tiivistää, paikallisen taustalla on aina kollektiivinen. Toisin kuin Hartogsohn, en kuitenkaan katso kollektiivisen määrittelevän paikallista, vaan kiinnittyvän siihen tavoilla, joista yhden loppua ja toisen alkua on mahdotonta löytää.

Toimijaverkostoteorian keskeisenä kehittäjänä pidetty Bruno Latour (2005) on määritellyt toimijaverkostoteoreettisen tutkimuksen väljästi kolmen kriteerit kautta.

Toimijaverkostoteoriaksi kutsutussa tutkimuksessa myös ei-ihmisiä tulee lähestyä toimijoina, ilmiötä ei tule selittää sosiaalisella ja tutkimuksen tavoitteena tulee olla sosiaalisen uudelleenasetointi tutkimalla, mikä sosiaalista aineista kokoaa yhteen ja yhdistää (mt., 10-11). Olen pyrkinyt huomioimaan analyysissä toimijoiden välisiä suhteita sekä tarkastellut materian merkitystä kontekstin rakentumisessa eikä tavoitteenani ole psykedeelisen kokemuksen durkheimiläinen selittäminen sosiaalisella. Näin ollen olisi perusteltua kutsua myös käsillä

olevaa tutkimusta ANT-tutkimukseksi. Nimittäisin lähestymistapaa kuitenkin mieluummin toimijaverkostoteoriasta inspiroituneeksi kuin toimijaverkostoteoreettiseksi tutkimukseksi.

Ensinnäkään latourilaisittain tiedon edellytykset eivät nouse kokemuksesta (Pyyhtinen 2015, 259), mikä jo itsessään tekee tutkimuksen asetelmasta epätyypillisen. Varsinainen tutkimusaiheeni ei kuitenkaan ole kokemus, kuten haastatteluaineiston rajoitteita ja mahdollisuuksia käsittelevässä luvussa 4.3 painotin, vaan haastatteluaineistosta välittyvä kuva kontekstuaalisesta rakentumisesta, kuten jo tutkielman otsikosta käy ilmi. Ilmiön tarkasteleminen verbinä, kontekstin tarkasteleminen rakentumisena, saa kuitenkin parhaan pohjan juuri toimijaverkostoteoriamaisesta tavasta käsittää todellisuus käytännöissä rakentuvana, usein varsin konkreettisenä prosessina. Haastatteluaineiston analysoimisessa toimijaverkostoteoriasta inspiroituneesta näkökulmasta ei sinänsä ole mitään uutta (ks. Duff 2012; Demant 2009).

Toisekseen olen analyysissä korostanut myös inhimillisten toimijoiden erityisyyttä suhteessa ei-inhimillisiin. Esimerkiksi vainoharhaisten pelkotilojen, "kuumotusten", voi tulkita johtuvan ennen kaikkea inhimillisestä kyvystä ottaa toisten inhimillisten toimijoiden rooleja (Jerolmack & Tavory 2014). Tämä roolinotto ja siihen liittyvä ennakointi puolestaan mahdollistaa materiaan, kuten LSD:n, käyttämisen tavalla, joka huomioi myös sosiaaliset konventiot, yleistyneen toisen kaltaiset mallinnukset sekä niiden vaikutuksen psykedeeliseen kokemukseen. On kuitenkin myös huomioitava, ettei kysymys toimijan sosiaalisuudesta tai materiaalisuudesta ole suhteiden tutkimisessa välttämättä se kaikkein olennaisin (vrt. Demant 2009 29). Yksi haastatteleistani ihmisistä esimerkiksi nosti esiin, miten keskeneräinen opinnäytetyö oli herättänyt psykedeelisen kokemuksen aikana syyllisyyttä. Onko opinnäytetyö sosiaalinen? Vai onko se materiaalinen? Toimijaverkostoteoriasta inspiroituneesta näkökulmasta tämän kaltaisten kahtiajakojen sijaan olennaista on se, että opinnäytetyö kiinnittyy osaksi psykedeelistä kokemusta herättäen tietynlaisia emotionaalisia reaktioita, eikä ilmiön luokittelu joko sosiaaliseksi tai materiaaliseksi.

Toimijaverkostoteoriaa on syytetty epäpoliittisuudesta. Toisaalta kuten John Law (2004, 9) on todennut, ei sosiologisessa tutkimuksessa paljon käytettyjä luokan tai sukupuolen kaltaisten käsitteiden hyödyntämistä voida pitää tutkimuksen poliittisen relevanssin mittareina. Mikäli todellisuutta (tai pikemminkin todellisuuksia, kuten muun muassa Annemarie Mol, 2014, painottaa) lähestyy rakentumisen ja toiminnan näkökulmasta, on myös kaikki tietoa tuottava tutkimus poliittista (Law 2004, 13). Näin ollen myös tämän tutkimuksen johtopäätösten yhteydessä on olennaista kysyä, millaista todellisuutta käsillä oleva tutkimus tiedontuotannollaan rakentaa.

Olen painottanut analyysissäni käytäntöjen, valintojen, toiminnan, muuttuvuuden ja suhteiden merkitystä. Tällainen lähestymistapa korostaa toimijoiden yhteenkytkeytymisen, mutta toisaalta myös aktiivisten valintojen merkitystä. Lähestymistapani rakentaa kuvaa yksilöstä, jonka päihteenkäyttökokemukset hyötyineen ja haittoineen eivät ole yksinomaan aineen tai ympäristön sanelemia, vaan jotain johon on mahdollista itse vaikuttaa. Haluan kuitenkin korostaa, ettei tarkoitukseni ole vähätellä LSD:n käyttöön liittyviä riskejä. Voimakas psykedeelinen kokemus voi epäoptimaalisissa olosuhteissa tapahtuessaan olla traumaattinen (Carbonaro ym. 2016). Lisäksi LSD:n kaltaiset psykedeelit voivat etenkin suurina annoksina olla toimijuudeltaan niin voimakkaita, että minuuden liukenemisen (Letheby & Gerrans 2017) yhteydessä katoaa myös valintoja tekevä minä. Tällaisten kokemusten yhteydessä olennaisempaan asemaan nousevatkin ne käytännöt, joita tehdään ennen kokemusta, vaikka analyysissä olen korostanut myös kokemuksen aikana tehtävien valintojen merkitystä.

Kun keskustellaan perinteisen, laittomia päihteitä käyttäneiden keskuudessa uskottavuutensa menettäneen päihdevalistuksen vaihtoehtoista (esim. Salasuo 2006; Seppälä & Mikkola 2004), on syytä kiinnittää huomiota myös siihen ihmiskuvaan, josta käsin valistusmateriaaleja laaditaan. Mikäli psykedeelien ja muiden yhdisteiden käyttöä lähestytään näkökulmasta, jossa olennaista on käyttöön liittyvien haittojen eikä itse käytön vähentäminen, voi yksilön aktiivisia vaikutusmahdollisuuksia korostavalla lähestymistavalla olla huomattavasti merkitystä. Kun painotetaan valintojen merkitystä, valintoihin todennäköisesti kiinnitetään myös enemmän

huomiota. Haittojen vähentämiseen perustuvien päihdepalveluiden yhteydessä on myös huomattu, että moralisoimaton ja käytännöllinen suhtautuminen tekee tiedosta myös päihteitä käyttävien ihmisten silmissä uskottavampaa (esim. Benschop, Rabes, Korf & Eggerth 2002).

Suomessa haittoja vähentävät palvelut on suunnattu pitkälti suonensisäisesti aineita käyttäville tai riippuvuudesta kärsiville ihmisille. Psykedeellejä ei käytetä suonensisäisesti eikä niiden käyttöön ole liitetty riskiä riippuvuuden kehittymiselle. Esimerkiksi ainetunnistuksen avulla olisi kuitenkin mahdollista vähentää myös akuutteja riskejä, kuten terveyshaittoja, jotka liittyvät aineen tuntemattomaan koostumukseen. Ainetunnistus on muuhun päihdetyöhön integroitu haittojen vähentämisen muoto, jossa laittomia yhdisteitä käyttäville tarjotaan mahdollisuus tunnistaa hankkimansa aineen sisältö ennen käyttöpäätöstä (Brunt 2017). Tähän tutkimukseen osallistuneista osa kertoi käyttävänsä omaa ruumistaan aineidentunnistuslaboratoriona (luku 5.1). Ainetunnistusta on tehty kymmenissä maailman maissa jo 1990-luvun alkupuolelta asti, mutta Suomessa teema on noussut keskusteluun vasta aivan viime vuosina (Järvelin ym. 2019; Järvelin & Kaskela 2020).

Aineen puhtautta lukuun ottamatta monet LSD:n käyttöön liittyvistä riskeistä näyttäytyivät haastatteluissa sellaisina, että niitä on mahdollista vähentää kontekstitekijöiden kautta, kuten syömällä pienempiä annoksia, varmistamalla tilan turvallisuudesta ja vähentämällä hälyä niin, että kokemukseen vaikuttavien toimijoiden määrä on helpommin hallittavissa. Kiinnostavan poikkeuksen muodostaa kuitenkin huumausainepolitiikka ja siihen liittyvien “kuumotusten” herääminen. Toisin kuin monia muita kontekstitekijöitä, ei päihdepolitiikkaa voi paikallisesti uudelleenrakentaa. Heijastumat voi toki “feidata” vain suhtautumalla toisin, kuten yksi haastatteluihin osallistuneista totesi, tai psykedeellejä voi käyttää siellä, missä niiden käyttö ei ole Suomen tavoin rikollista, mistä myös löytyi esimerkkejä aineistossani. Tulokset tuovatkin uusia näkökulmia myös kannabispainotteiseen, käytön rankaistavuuden mielekkyyttä koskevaan keskusteluun. Mitä psykedeelien käytön kriminalisoinnilla tarkalleen ottaen pyritään ennalta ehkäisemään? Milloin haittojen ennalta ehkäisemiseen tarkoitettut politiikkatoimet alkavatkin lisätä haittoja ja riskejä? Tulisiko Suomessakin keskustella myös psykedeelien käyttöön

liittyvistä hyödyistä, vai onko aihe vielä poliittisesti arka ja tutkijoita leimaava, kuten Hautala (2018, 81 – 82), kollegoineen toteaa?

Vaikka psykedeelien käyttö on vielä suhteellisen marginaalista, on viitteitä yleistymisestä ilmassa (Karjalainen ym. 2020). Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt vastaamaan kasvavaan tiedontarpeeseen. Tutkimukseen kuitenkin liittyy joitakin keskeisiä rajoituksia. Ensinnäkin olen laatinut tutkimuksen opinnäytetyönä, mikä osaltaan rajoittaa tutkimuksen laajuutta. Lisäksi on syytä huomioida, että keräsin aineistoni ennen kuin olin määritellyt tutkimustehtävän ja tutkimuskysymyksen. Vaikka 400 sivun mittainen aineistoni on sinänsä jo varsin mittava, jäi valtaosa materiaalista käyttämättä. Vaikka hukka-aineisto on laadullisen tutkimuksen piirissä yleistä ja jopa väistämätöntä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104), olisi toisenlaisista lähtökohdista kerätty aineisto mahdollistanut vieläkin monipuolisemman kontekstuaalisten ulottuvuuksien analysoimisen. Tästä voin syyttää omia aineistonkeruun yhteydessä tekemiäni valintoja, kuten taipumustani ohjailla haastattelukeskusteluja henkilökohtaisen sijaan yleiselle tasolle.

Jatkossa psykedeelien käyttöä ja käyttökontekstin merkitystä olisikin syytä tarkastella perusteellisemmin siitä näkökulmasta, miten paikallinen konteksti rakentuu ja mikä on aktiivisten valintojen rooli tässä rakentumisessa. Myös aineiston monipuolisuuteen olisi syytä kiinnittää huomiota ja rekrytoida osallistujia useita eri kanavia hyödyntämällä. Siis toisin kuin olen tässä tutkimuksessa tehnyt. Lisäksi päihdepalveluiden ja kollektiivien symbolisen heijastumisen merkitystä tulisi tarkastella yksityiskohtaisesti. Mitä "psykedeelien syvä kulttuurisuus" (Hartogsohn 2017) oikeastaan tarkoittaa? Haittojen vähentämisen näkökulmasta olisi tarpeellista painottaa erityisesti haastaviksi koettuja psykedeelikokemuksia ja niistä kerrottuja tarinoita, joita omassa aineistossani oli varsin vähän.

Vaikka olen raportissa esittänyt kontekstin rakentuvan käytäntöihin, aineeseen ja ympäristöön liittyvistä ulottuvuuksista, en väitä jäsenyykseni tavoittavan pähteiden käytön kontekstia yhtään sen paremmin kuin muutenkaan kontekstin käsitteen ympärille kasatut teoreettiset kyhäelmät (vrt. Dwyer & Moore 2013, 210). Todellisuus on varsin sotkuinen ja epämääräinen, kuten John Law

(2004) toteaa *After Method* -teoksessaan, eikä helposti taivu luokkiin, lukuihin ja muihin laatikoihin. Tästä huolimatta olisi kiinnostavaa tarkastella, mikä voisi olla erittelemieni käytäntöjen, aineen, tilan ja kollektiivien merkitys jonkin muun laillisen tai laittoman psykoaktiivisen aineen käyttökokemuksen näkökulmasta. Kuuluvatko psykedeelikielteisyyden kaiut myös vaikutuksiltaan myötätuntoa ja luottamusta herättävän MDMA:n vaikutusten alaisena? Entä mikä merkitys on psykedeelien tajuntaa laajentavilla vaikutuksilla ja ympäröivien toimijoiden voimalla, saako vaikutuksiltaan lamaava aine myös ympäröivät kontekstitekijät lamaantumaan?

Käsitteellisen jäsennyksen sijaan tämän tutkimuksen tuloksia tulisi kuitenkin lähestyä ensisijaisesti puheenvuorona, jossa liityn toimijoiden moninaisuutta ja kontekstin muuttuvuutta korostavien tutkijoiden kuoroon. Näin ollen olennaisempaa kuin esittelemieni käsitteiden toimivuuden testaaminen olisi jatkaa ilmiöiden tarkastelua monimutkaisina ja suhteissa rakentuvina. Tällainen lähestymistapa, jossa tutkimuksen keskiöön nostetaan verkostot, suhteet ja riippuvuudet, voi olla omiaan purkamaan myös ihmiskeskeistä ja erillisyyttä korostavaa maailmankuvaa (vrt. Lummaa & Rojola 2014, 7), joka ilmastonmuutoksen ja hupenevien luonnonvarojen aikakaudella suorastaan huutaa vaihtoehtoja.

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Barrett, F. S., Johnson, M. W., & Griffiths, R. R. (2017). Neuroticism is associated with challenging experiences with psilocybin mushrooms. *Personality and individual differences, 117*, 155 – 160.

Benschop, A., Rabes, M., & Korf, D. J. (2002). *Pill Testing—Ecstasy & Prevention*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor.

Brunt, T. (2017). *Drug checking as a harm reduction tool for recreational drug users: opportunities and challenges*. Portugal: EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Carbonaro, T., Bradstreet, M., Barret, F., Maclean, K., Jesse, R., Johnson, M. & Griffiths, R. (2016). Survey study of challenging experiences after ingesting psilocybin mushrooms: Acute and enduring positive and negative consequences. *Journal of Psychopharmacology, 30*, 1268 – 1278.

Carhart-Harris, R. L., Kaelen, M., Bolstridge, M., Williams, T. M., Williams, L. T., Underwood, R., Feilding, A. & Nutt, D. J. (2016). The paradoxical psychological effects of lysergic acid diethylamide (LSD). *Psychological medicine, 46*(7), 1379 – 1390.

Carhart-Harris, R. L., Roseman, L., Haijen, E., Erritzoe, D., Watts, R., Branchi, I., & Kaelen, M. (2018a). Psychedelics and the essential importance of context. *Journal of Psychopharmacology, 32*(7), 725 – 731.

Carhart-Harris, R. L., Erritzoe, D., Haijen, E., Kaelen, M., & Watts, R. (2018b). Psychedelics and connectedness. *Psychopharmacology, 235*(2), 547 – 550.

Carvalho, M., Sousa, M., Frango, P., Dias, P., Carvalho, J., Rodrigues, M. & Rodrigues, T. (2014). Crisis Intervention Related to the Use of Psychoactive Substances in Recreational Settings - Evaluating the Kosmicare Project at Boom Festival. *Current Drug Abuse Reviews, 7*, 81 – 100.

- Crawford, A., & Hutchinson, S. (2016). Mapping the contours of ‘everyday security’: Time, space and emotion. *British Journal of Criminology*, 56(6), 1184 – 1202.
- Dalgarno, P., & Shewan, D. (2005). Reducing the risks of drug use: The case for set and setting. *Addiction Research & Theory*, 13(3), 259 – 265.
- DeLanda, M. (2005). Space: Extensive and intensive, actual and virtual. Teoksessa I. Buchanan, I. & G. Lambert (toim.), *Deleuze and space*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Demant, J. (2009). When alcohol acts: An actor-network approach to teenagers, alcohol and parties. *Body & Society*, 15(1), 25 – 46.
- Duff, C. (2007). Towards a theory of drug use contexts: Space, embodiment and practice. *Addiction Research & Theory*, 15(5), 503 – 519.
- Duff, C. (2011). Reassembling (social) contexts: New directions for a sociology of drugs. *International Journal of Drug Policy*, 22(6), 404 – 406.
- Duff, C. (2012). Accounting for context: Exploring the role of objects and spaces in the consumption of alcohol and other drugs. *Social & Cultural Geography*, 13(2), 145 – 159.
- Duff, C. (2013). The social life of drugs. *International Journal of Drug Policy*, 24(3), 167 – 172.
- Dwyer, R., & Moore, D. (2013). Enacting multiple methamphetamines: The ontological politics of public discourse and consumer accounts of a drug and its effects. *International Journal of Drug Policy*, 24(3), 203 – 211.
- Eisner, B. (1997). Set, setting, and matrix. *Journal of Psychoactive Drugs*, 29(2), 213 – 216.
- Elsy, J. W. (2017). Psychedelic drug use in healthy individuals: A review of benefits, costs, and implications for drug policy. *Drug Science, Policy and Law*, 3, 1 – 11.
- EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. (2019). Euroopan huumeraportti 2019. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. (2001). Teemahaastattelu: opit ja koetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Raine, V. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I* (24-42). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Freisthler, B., Lipperman-Kreda, S., Bersamin, M., & Gruenewald, P. J. (2014). Tracking the when, where, and with whom of alcohol use: Integrating ecological momentary assessment and geospatial data to examine risk for alcohol-related problems. *Alcohol Research: Current Reviews*, 36(1), 29.
- Gasser, P., Holstein, D., Michel, Y., Doblin, R., Yazar-Klosinski, B., Passie, T., & Brenneisen, R. (2014). Safety and efficacy of lysergic acid diethylamide-assisted psychotherapy for anxiety

associated with life-threatening diseases. *The Journal of nervous and mental disease*, 202(7), 513.

Gandy, S. (2019). Psychedelics and potential benefits in “healthy normals”: A review of the literature. *Journal of Psychedelic Studies*, 3(3), 280 – 287.

Gomart, E., & Hennion, A. (1999). A sociology of attachment: music amateurs, drug users. Teoksessa J. Law & J. Hassard (toim.), *Actor Network Theory and after* (220-247). Oxford: Blackwell.

Griffiths, R. R., Richards, W. A., McCann, U., & Jesse, R. (2006). Psilocybin can occasion mystical-type experiences having substantial and sustained personal meaning and spiritual significance. *Psychopharmacology*, 187(3), 268 – 283.

Grob, C. S., Danforth, A. L., Chopra, G. S., Hagerty, M., McKay, C. R., Halberstadt, A. L., & Greer, G. R. (2011). Pilot study of psilocybin treatment for anxiety in patients with advanced-stage cancer. *Archives of general psychiatry*, 68(1), 71 – 78.

Grof, S. (1980). *LSD Psychotherapy*. Alameda: Hunter House Publishers.

Hakkarainen, P. (1987). *Huumausainekulttuuri ja käyttötavat Suomessa*. Turku: Turun Yliopisto.

Hakkarainen, P., Karjalainen, K., Ojajärvi, A. & Salasuo, M. (2015): Huumausainien ja kuntodopingin käyttö ja niitä koskevat mielipiteet Suomessa vuonna 2014. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(4), 319 – 333.

Harper, L., Powell, J., & Pijl, E. M. (2017). An overview of forensic drug testing methods and their suitability for harm reduction point-of-care services. *Harm reduction journal*, 14(1), 52.

Hartogsohn, I. (2017). Constructing drug effects: A history of set and setting. *Drug Science, Policy and Law*, 3(0), 1 – 17.

Hautala, S., Hakkarainen, P., Kataja, K., Kailanto, S., & Tigerstedt, C. (2018). Huumeiden käytön vaiettu mielihyvä. Teoksessa J. Valkonen (toim.), *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus* (77 – 98). Rovaniemi: Lapland University Press.

Honkasalo, M. L., Ketokivi, K., & Leppo, A., (2014). Moniselitteinen ja hämärä toimijuus. *Sosiologia*, 51(4), 365 – 372.

Hunt, G. P., Evans, K., & Kares, F. (2007). Drug use and meanings of risk and pleasure. *Journal of youth studies*, 10(1), 73 – 96.

Hyysalo, S. (2016). Sosiologinen materia — toimijaverkostoteoreettisen tutkimustarinan ohennus. *Sosiologia*, 53(3), 275 – 291.

Hämeenaho, P., & Koskinen-Koivisto, E. (toim.). (2018). *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry.

Jacinto, C., Duterte, M., Sales, P. & Murphy, S. (2008). Maximising the highs and minimising the lows: Harm reduction guidance within ecstasy distribution networks. *International Journal of Drug Policy* 19, 393– 400

Jayne, M., Valentine, G., & Holloway, S. L. (2010). Emotional, embodied and affective geographies of alcohol, drinking and drunkenness. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 35(4), 540 – 554.

Jerolmack, C., & Tavory, I. (2014). Molds and totems: Nonhumans and the constitution of the social self. *Sociological Theory*, 32(1), 64 – 77.

Johnstad, P. G. (2018). Powerful substances in tiny amounts: An interview study of psychedelic microdosing. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 35(1), 39 – 51.

Järvelin, R., Nahkuri, J., Kankaanpää, A., Gunnar, T., Kajos, M. & Kaskela, T. (2019). Huumausaineiden todellinen sisältö ja tiedon vaikutus käyttöpäätöksiin jäämänäytetutkimuksen valossa. *Tietopuu: Katsauksia & näkökulmia*, 5.

Järvelin R. & Kaskela, T. (2020). Näkemyksiä ainetunnistuksesta ja sen toteutuksesta. *Tiimi*, 1, 26 – 27.

Karjalainen, K., Pekkanen, N. & Hakkarainen, P. (2020) *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet. Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kataja, K., Väyrynen, S., Hakkarainen, P., Kailanto, S., Karjalainen, K., Kuussaari, K., & Tigerstedt, C. (2016). Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä. Analyysi sekakäyttöepisodeista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 81(1), 43 – 54.

Kekoni, T. (2007). *Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen: kannabisaktivistien näkökulma*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kerr, T., Kimber, J., & Rhodes, T. (2007). Drug use settings: an emerging focus for research and intervention. *International Journal of Drug Policy*, 1(18), 1 – 4.

Koivula, P. (2017). *Psykedeelikokemukset välitysten yhteenliittymänä. Tarkastelussa kokemuskertomukset toimijaverkostoteoreettisesta näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Koivuranta, A. (2015). “En ole työkaluina, oppaina, leikkikaluina ja lääkkeinä käyttämäni psykedeelien orja.” *Kokemuksia huumausaineiden viihdekäytöstä*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

- Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social. An introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Law, J. (2004). *After method: Mess in social science research*. London: Routledge.
- Law, J. & Hassard, J. (toim.). (1999). *Actor network theory and after*. Oxford: Blackwell.
- Leary, T., Metzner, R. & Alpert, R. (1964). *The psychedelic experience. A manual based on the Tibetan Book of the Dead*. New York: University Books.
- Lehtinen, K. (2017). *Elämänhallinta ja psykedeelit. Nuorten aikuisten kokemuksia psykedeelien käytön ja elämänhallinnan yhteydestä*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Lerner, M., & Lyvers, M. (2006). Values and beliefs of psychedelic drug users: A cross-cultural study. *Journal of psychoactive drugs*, 38(2), 143 – 147.
- Letheby, C., & Gerrans, P. (2017). Self unbound: ego dissolution in psychedelic experience. *Neuroscience of consciousness*, 3(1).
- Loizaga-Velder, A., & Verres, R. (2014). Therapeutic effects of ritual ayahuasca use in the treatment of substance dependence—qualitative results. *Journal of psychoactive drugs*, 46(1), 63 – 72.
- Lummaa, K., & Rojola, L. (toim.). (2014). *Posthumanismi*. Turku: Eetos.
- Lyvers, M., & Meester, M. (2012). Illicit use of LSD or psilocybin, but not MDMA or nonpsychedelic drugs, is associated with mystical experiences in a dose-dependent manner. *Journal of psychoactive drugs*, 44(5), 410 – 417.
- McElrath, K., & McEvoy, K. (2002). Negative experiences on ecstasy: The role of drug, set, and setting. *Journal of Psychoactive Drugs*, 34(2), 199 – 208.
- Moore, D. (1993). Beyond Zinberg's 'social setting': a processual view of illicit drug use. *Drug and Alcohol Review*, 12(4), 413 – 421.
- Móro, L., Simon, K., Bárd, I. & Rácz, J. (2011). Voice of the Psychonauts Coping Life Purpose and Spirituality in Psychedelic Drug Users. *Journal of Psychoactive Drugs*, 43(3), 188 – 198,
- Neitzke-Spruill, L. (2019). Race as a component of set and setting: How experiences of race can influence psychedelic experiences. *Journal of Psychedelic Studies*, 1– 10.
- Nichols, D. E. (2016). Psychedelics. *Pharmacological reviews*, 68(2), 264 – 355.

- Noorani, T., Garcia-Romeu, A., Swift, T. C., Griffiths, R. R., & Johnson, M. W. (2018). Psychedelic therapy for smoking cessation: qualitative analysis of participant accounts. *Journal of Psychopharmacology*, 32(7), 756 – 769.
- Nour, M. M., Evans, L., & Carhart-Harris, R. L. (2017). Psychedelics, personality and political perspectives. *Journal of psychoactive drugs*, 49(3), 182 – 191.
- Parker, H. J., Parker, H., Aldridge, J., & Measham, F. (1998). *Illegal leisure: The normalization of adolescent recreational drug use*. New York: Routledge.
- Partanen, J. (2002). Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa O. Kaukonen & P. Hakkarainen (toim.), *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa* (13 – 37). Helsinki: Gaudeamus.
- Prepeliczay, S. (2002). Socio-cultural and psychological aspects of contemporary LSD use in Germany. *Journal of Drug Issues*, 32(2), 431 – 458.
- Pressman, T. E. (1992). The therapeutic potential of nonordinary states of consciousness, as explored in the work of Stanislav Grof. *Journal of Humanistic Psychology*, 32(3), 8 – 27.
- Price Wolf, J., Lipperman-Kreda, S., & Bersamin, M. (2019). “It Just Depends on the Environment”: Patterns and Decisions of Substance Use and Co-use by Adolescents. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 28(3), 143 – 149.
- Pyyhtinen, O. (2015). Sosiologia ilman yhteiskuntaa? Bruno Latourin sosiaaliteoria. Teoksessa M. Pyykkönen & I. Kauppinen (toim.), *1900-luvun ranskalainen yhteiskuntateoria* (259 – 277). Helsinki: Gaudeamus.
- Pyyhtinen, O. & Lehtonen, T. K. (2015). Michel Serres ja yhteisön logiikat. Teoksessa M. Pyykkönen & I. Kauppinen (toim.), *1900-luvun ranskalainen yhteiskuntateoria* (259 – 277). Helsinki: Gaudeamus.
- Riley, S., Thompson, J., & Griffin, C. (2010). Turn on, tune in, but don't drop out: The impact of neo-liberalism on magic mushroom users' (in) ability to imagine collectivist social worlds. *International Journal of Drug Policy*, 21(6), 445 – 451.
- Rosino, M., & Linders, A. (2015). Howard Becker in hyperspace: social learning in an on-line drug community. *Deviant Behavior*, 36(9), 725 – 739.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Sumuvuori & L. Tiittula (toim.), *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* (22-56). Tampere: Vastapaino.
- Rhodes, T. (2009). Risk environments and drug harms: a social science for harm reduction approach. *International Journal of Drug Policy*, 20, 193 – 201.

- Saarinen, E. (2019). *"Ne lyö niinku elämän perspektiiviin": psykedeelien käytölle annetut merkitykset käyttäjien haastatteluissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Salasuo, M. (2006) Huumeiden viihdekäyttäjien terveyden lukutaito ja perinteinen huumevalistus törmäyskurssilla - esimerkkinä ekstaasin käyttäjät. Teoksessa Puuronen, A. (toim.), *Terveystaju. Nuoret, politiikka ja käytäntö*, (48 – 58). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Schmid, Y., & Liechti, M. E. (2018). Long-lasting subjective effects of LSD in normal subjects. *Psychopharmacology*, 235(2), 535 – 545.
- Seppälä, P. (1999). Kielletyt aineet ja niiden merkitys teknokulttuurissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 64(4), 369 – 368.
- Seppälä, P. (2001). *Ravekulttuuri ja laittomat päihteet: yhteisöllisyyttä, etiikkaa ja identiteettiä*. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 36. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Seppälä, P. & Salasuo, M. (2001). Aaltoja vai vedenpinnan pysyvää nousua? *Yhteiskuntapolitiikka*, 66:1, 71 – 75.
- Seppälä, P. & Mikkola, T. (2004). *Huumeet internetissä ja nuorisokulttuureissa. Havaintoja huumeiden merkityksistä ja riskikäsitteistä käyttäjäpiireissä*. Helsinki: Stakes.
- Sessa, B. (2017). The 21st century psychedelic renaissance: heroic steps forward on the back of an elephant. *Psychopharmacology*, 235(2), 551 – 560.
- Shewan, D., Dalgarno, P., & Reith, G. (2000). Perceived risk and risk reduction among ecstasy users: the role of drug, set, and setting. *International Journal of Drug Policy*, 10(6), 431 – 453.
- Silverman, D. (2015). *Interpreting qualitative data*. Sage.
- Tammi, T. (2007). *Medicalising prohibition: Harm reduction in Finnish and international drug policy*. Helsinki: Stakes.
- Tammi, T. & Hurme, T. (2006). Huumeiden käyttäjän asema ja huume politiikan terveystaju. Teoksessa Puuronen, A. (toim.), *Terveystaju. Nuoret, politiikka ja käytäntö*, (113 – 122). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos*. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, J., Tigerstedt, C., & Vismanen, E. (2015). Mitä annettavaa toimijaverkostoteorialla on riippuvuuksien tutkimiselle?. *Sosiologia*, 1, 19.

Ulvinen, V. M. (2012). Ymmärtävää sosiologiaa–fenomenologisen sosiologian näkökulma kokemuksen tutkimukseen. Teoksessa Kiviniemi, L., Koivisto, K., Latomaa, T., Merilehto, M., Sandelin, P. ja Suorsa, T. (toim.), *Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija* (49 – 71). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

UNODC United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *World Drug Report*. YK Yhdistyneet kansakunnat.

Varjonen, V. (2015). Huumetilanne Suomessa 2014. Helsinki: THL Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Watts, R., Day, C., Krzanowski, J., Nutt, D., & Carhart-Harris, R. (2017). Patients' accounts of increased "connectedness" and "acceptance" after psilocybin for treatment-resistant depression. *Journal of humanistic psychology*, 57(5), 520 – 564.

Zinberg, N. E. (1986). *Drug, set, and setting: The basis for controlled intoxicant use*. New Haven: Yale University Press.

Internetlähteet

Erowid -verkkosivusto: *LSD Dosage*. Luettu 5.2.2020.
https://erowid.org/chemicals/lsd/lsd_dose.shtml.

Erowid -verkkosivusto: *Bromo Bromo-Dragonfly Effects*. Luettu 10.3.2020.
https://erowid.org/chemicals/bromo_dragonfly/bromo_dragonfly_effects.shtml.

Hakkarainen & Tammi 13.2.2018: *Huumeiden käytön rangaistavuudesta tulisi luopua*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen blogi. Luettu 2.3.2020.
<https://blogi.thl.fi/huumeiden-kayton-rangaistavuudesta-tulisi-luopua/>.

HS Helsingin sanomat. 1.4.2019. *Helsinkiin suunniteltu huumeidenkäyttöhuone otti askeleen eteenpäin, kaupunginhallitus päätti hakea lakimuutosta*. Luettu 10.3.2020.
<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006055678.html>.

HS Helsingin sanomat. 24.2.2020. *Huumeongelma vaatii uudenlaisia toimenpiteitä*. Luettu 10.3.2020.
<https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006416893.html>

PsychonautWiki -verkkosivusto: *LSD*. Luettu 5.2.2020.
<https://psychonautwiki.org/wiki/LSD>.

PsychonautWiki -verkkosivusto: *Bromo-DragonFLY*. Luettu 10.3.2020.

<https://psychonautwiki.org/wiki/Bromo-DragonFLY>.

PsychonautWiki -verkkosivusto: *Trip sitter*.

https://psychonautwiki.org/wiki/Trip_sitter.

Yle 19.11.2019: *Ei pelkkää viihdekäyttöä ja trippailua! Maailmalla puhutaan nyt psykedeelien renessanssista – mutta mistä oikeastaan on kyse?*. Luettu 2.4.2020.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/11/19/ei-pelkkaa-viihdekayttoa-ja-trippailua-maailmalla-puhutaa-n-nyt-psykedeelien>.

Yle 29.10.2019: *Mitä kannabiksen dekriminointi tarkoittaisi Suomen tapauksessa?*

Asiantuntija pitää keskustelua tervetulleena. Luettu 10.3.2020.

<https://yle.fi/uutiset/3-11039789>.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukutsu

Oletko kokeillut LSD:tä kahdesti tai useammin? Tule edistämään psykedeelisiin liittyvää tieteellistä tutkimusta!

Kerään haastatteluaineistoa LSD:n käyttöön liittyvistä kokemuksista. Keskeisiä teemoja ovat hyötyjen maksimoiminen ja haittojen vähentäminen. Lisäksi selvitän psykedeelisiä käyttävien ihmisten näkemyksiä drug checking -aineanalyysipalvelun merkityksestä ja tarpeellisuudesta. Palvelun ei tarvitse olla ennestään tuttu, sillä kerron tarvittavat taustatiedot haastattelun yhteydessä. Halu jakaa kokemuksia ja näkemyksiä LSD:n käytöstä riittää. Hyödynnän aineistoa sosiologian pro gradu -tutkielmassani ja mahdollisesti osana jatkotutkimuksia.

Toteutan haastattelut kesä-heinäkuun aikana pääkaupunkiseudulla tai kohtuullisen junamatkan (noin 2 tuntia) päässä Helsingistä. Tarkka paikka sovitaan yhteisesti. Haastattelu kestää luultavasti noin 1-2 tuntia. Käsittelen aineiston anonyymisti eikä yksittäisiä henkilöitä ole mahdollista tunnistaa lopullisista tutkimusjulkaisuista.

Jos kiinnostuit, laita mahdollisimman pian viestiä tulemaan! Yhteydessä voi olla sähköpostitse ([osoite]) tai puhelimitse (XXX XXX XXXX). Myös Signal, Telegram, WhatsApp ja Messenger tavoittavat!

Liite 2. Haastattelurunko

Taustatiedot

- Ikä
- Sukupuoli
- (Perhetausta)
- Siviilisääty & lapset
- Asuminen
- Koulutus
- Tämänhetkinen elämäntilanne (työssä/työttömänä/opiskelee?)

Psykedeelien käyttöhistoria

- Yleinen päihdehistoria
 - Mitä laillisia ja laittomia päihteitä on käyttänyt, mistä kaikki alkoi?
- Ensimmäinen kerta sekä yleisemmin psykedeelien että erityisesti LSD:n osalta
 - Mitä, koska, miksi, millaista oli? Miten ensimmäinen LSD:n kokeilukerta erosi mahdollisista aiemmista kokemuksista muiden psykedeelien osalta?
- Ennakkotiedot (mm. käsitys riskeistä) ja ennakkotietojen alkuperä ennen ensimmäistä psykedeelikokeilua
 - Mitä tiesi psykedeeleistä ja LSD:stä?
 - Mistä tieto oli peräisin (kavereilta, netistä, päihdevalistuksesta, kirjoista...)?
- Psykedeelikokeilujen jatkuminen
 - Seuraavat kokeilukerrat?
 - Käyttöfrekvenssin vaihtelu ajassa?

LSD:n paikka nykyisessä elämässä; näkemykset riskitiedosta ja sen luonteesta

- Nykyinen suhde LSD:hen
 - Kuinka usein, koska, miksi, miten ja kenen kanssa?
- Käytön syyt & positiiviset vaikutukset (akuutit ja pitkäaikaiset; psyykkiset, sosiaaliset ja terveydelliset)
- Käyttöön liittyvät riskit (akuutit ja pitkäaikaiset; psyykkiset, sosiaaliset ja terveydelliset)
- Hyötyjen maksimointi ja haittojen vähentäminen
 - Miten huolehtii, että päihtymyskokemuksesta tulee toivotunlainen?
 - Keinot riskien minimoimiseksi
 - Hyötyjen maksimointiin ja haittojen vähentämiseen liittyvän tiedon alkuperä (oma kokemus, kaverit, Internet, kirjallisuus...)?
- Aineen alkuperä ja hankinta sekä siihen liittyvät mahdolliset huolenaiheet
- Muiden laillisten ja laittomien päihteiden käyttö ja mielipiteet niistä (erityisesti riskien peilaus)
- Yhteenvedona ennakkotietojen ja -käsitysten mahdollinen muutos
 - Mikä on muuttunut tähän päivään mennessä sitten ensimmäisen kokeilukerran, miten ja minkä johdosta?

Huumeiden käyttäjänä suomalaisessa yhteiskunnassa

- Kenelle on kertonut huumausaineiden käytöstä
- Henkilökohtaiset kohtaamiset viranomaisten (koulu, työpaikka, poliisi, tulli, oikeusviranomainen, terveydenhoito) kanssa
 - Kohtaamisen onnistumisen/epäonnistumisen syyt?
- Näkemykset yleisestä ilmapiiristä huumausaineita ja niitä käyttäviä ihmisiä kohtaan
 - Miltä ilmapiiri henkilökohtaisesti tuntuu?
- Näkemykset siitä, miten psykedeeleihin yleisesti suhtaudutaan
 - Miltä suhtautuminen henkilökohtaisella tasolla tuntuu?
- Miten omat näkemykset huumausaineista ja niitä käyttävistä ihmisistä
 - Näkemysten mahdolliset muutokset ajassa?
- Yhteiskunnallinen muutostarve ja muutosehdotukset suhteessa huumausaineisiin ja niitä käyttäviin ihmisiin suomalaisessa yhteiskunnassa
 - Mitä pitäisi tehdä vai pitäisikö tehdä mitään?

Viihde- ja satunnaiskäyttäjille suunnatut päihdepalvelut

- Mahdolliset ennakkotiedot drug checking-palveluista, tai jos palvelu ei ole tuttu, lyhyt kuvaus
- Näkemykset palveluista henkilökohtaisella tasolla
 - Käyttäisikö sellaisia, jos olisi mahdollista? Miksi, miksi ei?
 - Millaista palvelua olisit itse valmis käyttämään? Miksi?
- Mitä ylipäätään ajattelee tällaisten palveluiden merkityksestä ja tarpeellisuudesta Suomessa
- Kuuluvatko psykedeelejä käyttävät ihmiset tällaisten palveluiden kohderyhmään? Miksi, miksi ei?
- Mitä ajattelee ainetestaukseen yhdistetystä interventiokeskustelusta, jossa päihdetyöntekijä kyselee käyttötavasta ja -määristä?
- Ehdotukset mahdollisista muista palveluista sekä niiden toimivuuden edellytykset

Liite 3. Haastateltaville annetut tiedot tutkimuksesta

Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiologian pro gradu -tutkielma
Tutkija: Ronja Järvelin (p. XXX XXX XXXX)

Haastateltavien informointi

Tutkimuksen tavoite

- Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella LSD:tä käyttäneiden ihmisten näkemyksiä käyttöön liittyvistä hyödyistä ja riskeistä sekä viihde- ja satunnaiskäyttäjille suunnattuista päihdepalveluista.

Vapaaehtoisuus

- Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.
- Haastattelussa esitettyihin kysymyksiin ei ole pakko vastata.
- Tutkimukseen osallistuminen on mahdollista perua missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Aineiston hankinta, käsittely ja säilytys

- Aineisto kerätään yksilöhaastatteluina.
- Haastattelut äänitetään. Äänitetyt haastattelut muutetaan kirjalliseen muotoon eli litteroidaan, minkä jälkeen äänitykset poistetaan.
- Aineisto säilytetään huolellisesti niin, ettei se päädy kenenkään tutkimushankkeen ulkopuolisen käsiin.
- Haastatteluäänityksiä tai litteroituja haastatteluja ei säilytetä pilvipalvelussa.

Yksityisyyden suojaaminen

- Litteroidut haastattelut anonymisoidaan eli niistä poistetaan erisnimet sekä tarvittaessa myös harvinaisemmat murreilmaisut ja muut tunnistamista helpottavat yksityiskohdat, kuten tiedot haastattelussa mainittujen tapahtumien ajankohdista.
- Haastattelussa esille tulleet asiat kirjataan tutkimusjulkaisuihin niin, ettei ulkopuolisen ole mahdollista tunnistaa niistä yksittäisiä henkilöitä.
- Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tietoja ei raportoida kenellekään ulkopuoliselle.

Aineiston jatkokäyttö

- Tutkijalla on oikeus käyttää aineistoa myös tulevissa tutkimusprojekteissaan.

Lämmin kiitos tutkimukseen osallistumisesta!